

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SAHNE TASARIMINDA EFEKT BOYUTU AÇIŞINDAN
“ROCK SET”**

HAZIRLAYAN
Fatih NALBANTOĞLU

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Ayşegül ORAL ÖZER

İZMİR - 2010

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi / Doktora Tezi / Tezsiz Yüksek Lisans Projesi olarak sunduğum "**Sahne Tasarımında Efekt Boyutu Açısından "Rock Set"**" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Adı SOYADI

İmza

Tutanak

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün
...../...../..... Tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri,
Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre
.....Anabilim / Anasanat Dalı Yüksek Lisans / Doktora /
Sanatta Yeterlik öğrencisi.....'ın
.....
.....konulu tezi / projesi incelenmiş, aday
...../...../..... tarihinde, saat 'da jüri önünde tez savunmasına
alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini / projesini savunmasından
sonra..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin
dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği
cevaplar değerlendirilerek tezin / projeninolduğuna oy
..... ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ/PROJE VERİ FORMU Tez/Proje No: Konu Kodu: Üniv. Kodu:

• Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının

Soyadı: NALBANTOĞLU

Adı: FATİH

Tezin/Projenin Türkçe Adı: Sahne Tasarımında Efekt Boyutu Açısından
"Rock Set"

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: "Rock Set" in Stage Design With an
Emphasis on Visual Effect

Tezin/Projenin Yapıldığı

Üniversitesi: Dokuz Eylül

Enstitü: Güzel Sanatlar

Yıl: 2010

Diğer Kuruluşlar :

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili: Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 179

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı: 93

Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı: Yrd. Doç. Dr.

Adı: Ayşegül

Soyadı: ORAL ÖZER

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1- Rock Set

2- Konsept Albüm

3- Rock Set Teknolojileri

4- Konser Işıklama Tasarımı

5- Rock Set Tasarımcıları

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1- Rock Set

2- Concept Album

3- Rock Set Technologies

4- Concert Lighting Design

5- Rock Set Designers

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet

Hayır

ÖZET

Rock müzik, önce müzikallerle daha sonra da ortaya çıkan rock akımları, gelişen teknolojiler, farklı sanatsal eğilim ve disiplinlerin bir araya gelmesiyle sahnede görsellik kazandı. Grup ve sanatçılar, hem seyirciyi etkilemek, hem sanatsal ve maddi kaygılarla, sahnede görselliği kullanmaya başladılar. Zamanla bu alanın sektörleşmesiyle sahne tasarımı kendi içinde uzmanlık alanını yaratmıştır.

Bu çalışmanın amacı, konserlerde hangi teknoloji ve tekniklerin kullanılarak, hangi sanatsal eğilimlerin ortaya çıktığını derli toplu olarak görmek ve yeni arayışlar için bir çıkış noktası oluşturmasını sağlamak; yeni çıkış noktaları için temel olacak bir kuramsal çalışma hazırlamaktır.

Giriş bölümünde, rock setinin ortaya çıkmasını oluşturan nedenlere, rock setin tarihsel sürecine ve bu süreçte ortaya çıkan rock akımlarına, çalışmanın içeriğine ve çalışmada ön plana çıkan anahtar kavramlara genel hatlarıyla değinilmiştir. Birinci bölümde, tarihsel süreci içinde, bazen birbiriyle iç içelik gösteren rock akımları, rock seti ele alış yönleriyle ve yöntemleriyle sınıflandırılmış ve akımların tarihsel gelişimlerinin yanında, diğer akımlara olan etkilerine değinilmiş ve akım içinde iz bırakmış grupların sahne performanslarından kapsamlı örnekler verilmiştir. İkinci bölümde, başlangıcından günümüze rock sette kullanılan teknoloji ve tekniklere değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise öncelikle rock set tasarımlarıyla ve rock gruplarının görsel konseptleri üzerine olan çalışmalarıyla öne çıkan tasarımcıların özgeçmişlerine, sanatsal eğilimlerine ve yaptıkları tasarımların örneklerine yer verilmiştir.

Son olarak sonuç bölümü; diğer bölümlerde verilen bilgilerin ışığında sahne tasarımında rock setin ve müzikte görselliğin önemi, görselliğin müzikle ilişkisi, sahne tasarımının müzikteki görsellekle nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu ve bu bağlamlarda çalışmaların nasıl ve hangi yöntemlerle geliştirilebileceği hakkındaki görüşlerimi içermektedir.

ABSTRACT

Rock has gained visual quality on stage through musical shows and such other merging agents as rock currents, improving technologies and various artistic trends and fields. Bands and singers have tended to make use of visual quality on stage in order to impress the audience and to fulfill their artistic and commercial expectations. Increasing demand for visuality has brought about a new field for stage designing.

This study aims to seek for relations of artistic trends to technologies and technics implemented, trying to present a perspective and theoretical reference for new pursuits in rock set.

Introduction focuses on the underlying concepts and practices of the debut of rock set and gives the general outline of the historical processes. First chapter tries to give insightful description of rock trends, styles of rock set and practices of leading rock bands that proceed together most of the time. Technology and technics used in rock set from the beginning are presented in the second chapter. Third chapter is on designers with set design working on rock bands and their artistic orientations.

Third chapter finally discusses the significance of visual quality in rock set, types of visual effects and relationship of these components the musical styles, seeking for the interaction of music and visual aspects on the stage. It also tries to explore the possible ways that would shape the future of stage design with a focus on rock set.

İÇİNDEKİLER

SAHNE TASARIMINDA EFEKT BOYUTU AÇIŞINDAN “ROCK SET”

YEMİN METNİ	s.ii
TUTANAK	s.iii
Y.Ö.K. DÖKÜMANTASYON MERKEZİ VERİ FORMU	s.iv
ÖZET	s.v
ABSTRACT	s. vi
İÇİNDEKİLER	s. vii
ŞEKİL LİSTESİ	s. x
EKLER LİSTESİ	s. xv
ÖNSÖZ	s. xvi
GİRİŞ	s. xviii

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖRSEL TASARIMLARI AÇIŞINDAN ROCK AKIM VE GRUPLARI

1.1. ROCK OPERA	s.1
1.2. SHOCK ROCK	s.3
1.3. STADYUM ROCK	s.10
1.3.1. The Rolling Stones	s.11
1.3.2. U2	s.16
1.4. PSİKEDELİK (PSYCHEDELIC) ROCK	s.29
1.5. PROGRESSIVE ROCK	s.31
1.5.1. Pink Floyd	s.34
1.6. GLITTER (GLAM) ROCK	s.42
1.7. PUNK ROCK	s.45
1.8. HEAVY METAL	s.52
1.9. ALTERNATİF METAL	s.64
1.10. BLACK METAL	s.74
1.11. AKIM DIŞI BİR GRUP; THE RESIDENTS	s.77

İKİNCİ BÖLÜM

ROCK SETLERDE KULANILAN TEKNİK VE TEKNOLOJİ

2.1.	PİROTEKNİKLER (PYROTECHNICS)	s.82
2.1.1.	Yanııcı Piroteknikler	s.82
2.1.2.	Gaz	s.84
2.2.	PROJEKSİYON	s.87
2.2.1.	Ters Projeksiyon	s.87
2.3.	LED EKРАНLAR	s.88
2.4.	SAHNE IŞIKLAMASI	s.90
2.4.1.	Sahne ve Gösteri Sanatlarında Temel Işıklama Ekipmanları	s.91
2.4.2.	Lazer	s.93
2.4.3.	Likit Işıklama	s.95
2.4.4.	Strobe Işık	s.96
2.4.5.	Gök Tarayıcılar (Sky Tracers)	s.96
2.4.6.	Fiber Optik Işıklar	s.97
2.4.7.	Helyum Balon Işıklar	s.97
2.5.	KOSTÜM / MASKE / MAKYAJ	s.98
2.6.	ŞİŞME YAPILAR (INFLATABLES)	s.100
2.7.	TAMAMLAYICI MİMARİ ELEMANLAR	s.101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROCK SET TASARIMCILARI

3.1.	JOE GANNON	s.104
3.2.	THE BROTHERHOOD OF LIGHT	s.104
3.3.	ANDY WARHOL	s.106
3.4.	MALCOM McLAREN / VIVIENNE WESTWOOD	s.108
3.5.	ROGER DEAN / MARTIN DEAN	s.109
3.6.	MARK FISHER	s.112
3.7.	WILLIE WILLIAMS	s.114
3.8.	H.R. GIGER	s.116
3.9.	GERT HOF	s.119

3.10. JOHN BRODERICK	s.120
3.11. ES DEVLIN	s.124
3.12. VINCE FOSTER	s.127
SONUÇ	s.130
KAYNAKLAR	s.133
EKLER	s.139
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 – Beatles, 1965 Shea Stadyumu konseri	s.xxiii
Şekil 2 – MTV 2005 Müzik - Video Ödülleri, New York a. Sahnenin kurulum aşaması, b. Ana sahneden bir görüntü	s.xxvi
Şekil 3 – Screamin' Jay Hawkins	s.3
Şekil 4 – Alice Cooper, Welcome To My Nightmare, 1975	s.5
Şekil 5 – GWAR konser görüntüleri, a. George Bush'a işkence sahnesi, b. GWAR sahnede	s.6
Şekil 6 – KISS a. Farewell Tour 2000 b. Alive World Wide Tour 1996	s.7
Şekil 7- KISS karakterleri makyaj şekilleri. A. The Catman, b. The Demon, c.The Starchild, d. The Spaceman, e. The Ankh Warrior, f. The Fox, g. KISS	s.9
Şekil 8 – Lordi	s.10
Şekil 9 – John Pasche'in tasarladığı Rolling Stones'un Dil ve Dudak amblemi	s.11
Şekil 9 – Rolling Stones, The Bigger Bang Tour 2005 a. Konserden bir sahne, b. Şişme dudak amblemi ve grup hareketli B-stage'de çalarken	s.13
Şekil 10 – Rolling Stones Steel Wheels Tour 1990, a. Mark Fisher sahne eskizi, b. Mark Fisher sahen teknik çizimi, c. Konserden bir sahne	s.15
Şekil 11 – Rolling Stones Urban Jungle Tour 1990, a. Konser görüntüsü, b. Sahnede şişme "Tavşan Köpek" figürleri	s.16
Şekil 12 – U2, 360° Tour, 2009, bir sahne görüntüsü	s.17
Şekil 13 – U2, 360° Tour 2009'dan bir sahne görüntüsü	s.18
Şekil 14 – U2 Vertigo turnesi konser seti. A, cepheden görünüm, b. Stadyum görüntüsü ve sahne tabanı, c.sahnenin arkadan görüntüsü	s.20
Şekil 15 – U2, Elevation Tour sahne görüntüsü	s.21
Şekil 16 – U2 Zooropa Albüm kapağı tasarımı	s.22
Şekil 17 – U2 Zoo Tv Tour 1993, Konser sahnesi	s.23
Şekil 18 – U2 Zoo Tv Tour 1993, Konser setinde ekranlardan verilen sloganlardan biri	s.24
Şekil 19 – U2 Zoo TV Tour 1993, İç Mekanlar için tasarlanmış setin konser görüntüsü	s.25
Şekil 20 – U2 PopMart Tour 1998, Dev LED ekran görüntülerinden biri	s.27
Şekil 21 - U2 PopMart Tour 1998, Sahne görüntüsü, sağda devasa matini çubuğu, limon ve zeytin	s.28

Şekil 22 - U2 PopMart Tour 1998, B-stage olarak kullanılan limon şeklindeki disko topu	s.29
Şekil 23 – Psikedelik üslupta yapılmış konser afişleri	s.30
Şekil 24 – Psikedelik sanatta desen örnekleri	s.30
Şekil 25 – Genesis’in solisti Peter Gabriel sahne makyajı ve kostüm örnekleri	s.32
Şekil 26 – Rush, 2112 albüm kapağı tasarımı ve posterleri	s.34
Şekil 27 – Pink Floyd, Dark Side of The Moon albüm kapağı tasarımı	s.35
Şekil 28 – Pink Floyd Animal Turnesi 1977 a. Nükleer Aile Şişme Figürleri b. Şişme oğlan figürü ve Cadillac araba c. Sahne Kurulumu Görüntüsü	s.37
Şekil 29 – Pink Floyd, The Wall 1980, a. Şişme öğretmen figürü, b. Duvar yapımı tamamlanırken	s.39
Şekil 30 – The Wall 1980, Scarfe illüstrasyonları için duvar projeksiyon ekranı olarak kullanılıyor	s.40
Şekil 31 – The Wall, 1990, a. Şişme domuz figürü, b. Scarfe illüstrasyonlarından bir görüntü, c. Bir sahne görüntüsü	s.41
Şekil 32 – David Bowie a. Ziggy Stardust Tiplemesi, b. Ziggy Stardust sahnede	s.43
Şekil 33 – New York Dolls’un androjinik imajı	s.45
Şekil 34 – Sniffin Glue Fanzin kapak örnekleri	s.48
Şekil 35 – Punk tipografi örnekleri a. Sex Pistols afişi, b. Sex Pistols God Save The Queen single albüm kapağı	s.49
Şekil 36 - Andy Warhol’un tasarladığı a. Velvet Underground&Nico konser afişi, b. Andy Warhol’un Exploding Plastic Inevitable Show’u ile beraber ve Velvet Underground konser afişi	s.51
Şekil 37 - a. Velvet Underground, b. Velvet Underground & Nico	s.51
Şekil 38- McLaren ve Westwood’un görünümelerini tasarladıkları Sex Pistols ve punk imajı	s.52
Şekil 39 – Glam Metal grupları a. Poison, b. Twisted Sisters	s.53
Şekil 41 – Black Sabbath a. Konser seti tasarımı 1984, b. Konser seti tasarımı 1979	s.54
Şekil 40 – a. Judas Priest, 2009 İsveç, b. Rob Halford	s.55
Şekil 41 –Iron Maiden ve Eddie a. Somewhere Back in Time World Tour 2008 b. Somewhere Back in Time World Tour Şişme Eddie Figürü c. Sahne	s.57
Şekil 42 – Vic Rattlehead oyuncak figürü	s.58
Şekil 43 – Manowar a. Blow Your Speakers Albüm kapağı b. Manowar sahne kostümleriyle	s.59

Şekil 44 – AC/DC, a. Stiff Upper Lip Tour, 2000Tasarım eskizi, b. Stiff Upper Lip Tour, 2000 sahne görüntüsü, c. Black Ice Tour 2008 sahne görüntüsü	s.61
Şekil 45 – Metallica a. 1986–1987 "Damage, Inc. Tour" b. 1988–1989 "Damaged Justice" Tour	s.62
Şekil 46 – Metallica a. Death Magnetic Albüm kapağı, b. Worl Magnetic Tour 2009 sahne üst görünüm , c.World Magnetic Tour 2009 sahne	s.63
Şekil 47 – Rammstein a. Feuer Frei, İsveç, 2004, b. Live aus Berlin 2000	s.65
Şekil 48 – Rammstein, Mutter, 2002	s.66
Şekil 49 – Rammstein, Feuer Frei 2005	s.67
Şekil 50 – Tool, 2006, Manheim	s.68
Şekil 51 – Tool, 2006, Paris	s.69
Şekil 52 – Marilyn Manson, Anti-Christ Superstar, 1996	s.70
Şekil 53 – Slipknot a. Slipknot kostüm ve maskeleri b. Mayhem Tour 2008	s.71
Şekil 54 – Slipknot, perküsyon seti hidrolik sistemi	s.72
Şekil 55 – Muse a. Wembley 2009 konseri, b., c. Lisbon, 2006	s.74
Şekil 56 – King Diamond, Stockholm 2007	s.75
Şekil 57 – Mayhem a. Station 4 Fest 2008, b. Oslo Konseri 2006	s.76
Şekil 58 – The Residents a. Residents b. In Betweens albüm kapağı	s.78
Şekil 59 – The Residents – Bunny Boy Tour, 2008 a. Konserden bir görüntü, b. Konedeki Projeksiyon Ekranı	s.80
Şekil 60 - a.Gerb, b. Komet C. Alev Bombası,d. Alev Projektörü	s.83
Şekil 61 - a. Doldurulmuş Mayın, b.Meşale c.Tekerlek d. Havai Fişek	s.84
Şekil 62 – Duman efekti, Eric Clapton Konseri	s.85
Şekil 63 – Şekil 64 – Sis efekti, Muse, Wembley 2007 Konseri	s.85
Şekil 65 – Kurubuz efekti, Björk Konseri	s.86
Şekil 66 – Pus efekti	s.86
Şekil 67 – Ters Projeksiyon	s.87
Şekil 68 – LED ekran ve Ledler	s.88
Şekil 69 – LED Ekran, George Michael, '25 Live' World Tour, 2006 – 08	s.89
Şekil 70 – LED Ekran, George Michael, '25 Live' World Tour, 2006 – 08	s.90
Şekil 71 – Pink Floyd, A Divison Bell 1994, Lazer Şovu	s.94
Şekil 72 – Lazer desen örnekleri	s.94
Şekil 73 – Likit Işıklama desen örnekleri	s.95
Şekil 74 – Gök Tarayıcı örnekleri	s.96
Şekil 75 – Fiber Optik Işık, U2 konseri, Bono'nun kostümü	s.97

Şekil 76 – Helyum Balon Işık örnekleri a. Helyum Balon ışık, b. Primus konseri 2004	s.98
Şekil 77 – Buckethead	s.99
Şekil 78 – Les Claypool	s.99
Şekil 79 – Rolling Stones, Urban Jungle Tour 1990, Şişme Kadın figürü	s.101
Şekil 80 – Mark Fisher, The Wall Teknik Çizimleri	s.103
Şekil 81 – The Brotherhood of Light, 1981 Jefferson Airplane Konseri	s.105
Şekil 82 - The Brotherhood of Light'ın digital likit ışıklama desenlerinden örnekler	s.106
Şekil 83 –Andy Warhol'un seri üretim nesne çalışmaları, a. Campell's b. Brillo	s.106
Şekil 84 – Andy Warhol'un ünlü portlerinden bir örnek, Mariyln Monroe	s.107
Şekil 86 – Malcom Mc Laren ve Vivienne Westwood, SEX isimli butiklerinin önünde	s.109
Şekil 85 – Roger Dean'in karakteristik bio-organik yapılarının manzara illüstrasyonları	s.110
Şekil 86 – Roger Dean'in Yes'e yaptığı logo tasarımları	s.110
Şekil 87 – a. İlk deniz keşanesi sandalyesi tasarımı, b. A Clockwork Orange için tasarladığı "sığınak bezelyesi"	s.111
Şekil 88 - Roger Dean'in diğer deniz keşanesi sandalyesi tasarımları	s.111
Şekil 89 – a. 1976 Yes konseri, b. 2008 Yes konseri	s.112
Şekil 90 – Roger Dean mekan tasarımları, a. bio-organik mekan tasarımı dış görüntüsü, b. bio-organik mekan tasarımı iç görüntüsü	s.112
Şekil 91 – Mark Fisher , a., b. Van Halen turnesi için tasarladığı set'in 3 boyutlu bilgisayar tasarımı	s.113
Şekil 92 – Willie Williams'in enstalasyon çalışmaları	s.114
Şekil 93 – Willie Williams – Daren Hayes, The Time Machine Tour, 2007 set tasarımı	s.115
Şekil 94- Willie Williams, George Michael, '25 Live' World Tour, 2006 – 08 set tasarımı	s.116
Şekil 95 – H.R. Giger'in bio-mekanik illüstrasyonlarından bir örnek	s.117
Şekil 96 – H.R. Giger'in Korn'un solisti Jonathan Davis için tasarladığı bio-mekanik mikrofon sehpası	s.117
Şekil 97 –a. Ibanez gitar standı, b. Carcass - Heartwork albüm kapağı	s.118
Şekil 98 – Rammstein, 2005 konseri, Frankfurt	s.119

Şekil 99 – Gert Hof, Milenyum kutlamaları a. Berlin – Siegesaule, b. Atina – Akropolis	s.120
Şekil 100 – John Broderick, Metallica “Death Magnetic” 2009 set tasarımı	s.121
Şekil 101 – Joe Broderick Kid Rock, 2007 asimetrik tasarım çalışması	s.122
Şekil 102 – Joe Broderick, Metallica – San Fransisco Senfoni Orkestrası konser seti tasarımı, 2007	s.123
Şekil 103 – John Broderick, Madonna, 2005 konser tasarımı a. set maketi, konser öncesi hazırlık, b.Konser sırasında set görünümü	s.124
Şekil 104 – Es Devlin, a.,b.,c., Wire Flag:Burning Turnesi, 2003	s.126
Şekil 105 - Es Devlin, Pet Shop Boys - Pandemonium Tour 2009 a. Konser’den bir görüntü, b. Konser afişi, c. Albüm kapağı, d. Konserden bir görüntü	s.127
Şekil 106 – Vince Foster konser tasarımları, a. R.E.M. 2003 konseri, b. Massive Attack 2004 konseri, c.Blur 2009 konseri	s.129

EKLER LİSTESİ

EK-1: The Rolling Stones	s.141
EK-2: U2	s.143
EK-3: Rammstein	s.145
EK-4: KISS	s.146
EK-5: Iron Maiden	s.147
EK-6: The Residents	s.148
EK-7: George Michael	s.150
EK-8: Video görüntüleri	DVD

Cradle of Filth
Gwar
Kiss
Korn
Marlyn Manson
Megadeth
Metallica
Muse
Rolling Stones
Screamin Jay Hawkins
Slipknot
Tool
U2

ÖNSÖZ

Sahne tasarımımda teknik ve anlayışlarının gelişmesi, bu konuda yapılacak olan yeni araştırmalara ve yeni deneyimlere bağlıdır. Bu çalışma konusu seçilirken öncelikle bu noktadan yola çıkılmıştır.

Giderek müzikte görselliğin ve sahne tasarımının kazandığı önemin bir sonucu olarak konserlerin sahne ile izleyici arasında bir iletişim etkinliğine dönüşmesi ve teknolojiyle tasarımın oluşturduğu sarmal yapının müzikte kullanımı bir yandan sahne tasarım içinde kalırken, bir yandan da ayrı bir yörüngede gelişim gösterdiği için bu alanın araştırılması gereken bir konu olduğunu düşündüm.

Sahne tasarımının, dahil olduğu tüm alanlardaki sürükleyici rolü, gelişmeye açık olma sorumluluğu, bilimle sanatı ve farklı disiplinleri bünyesinde barındırması ile, sürekli kendini yenileyen bir üretim biçimi olan rock müzik ile asarında aktif bir alan oluşturduğunu gözlemledim. Rock'ın eğlendiriciliğinin yanında alternatif ve politik duruşu, Rock Set'in sanatsal kaygıları geniş kitlelere ulaştırabilme ve kitleleri etkileyebilme gücü nedeniyle müzikle sahne tasarımının birbirlerini motive eden disiplinlerarası bir sanat olarak incelenmesi gerekliliğine inandım. Bu noktada tasarımcı kimliğimle profesyonel müzisyen bakışım, bu konuya daha gerçekçi, daha teknik ve daha işlevsel bakabilmeme olanak sağladı.

Rock dünyasını incelerken salt müzik bağlamında, alışlagelmiş kategorilerde değil, akımların görsel sanatlarla etkileşimi yönüyle de incelenmesi gerektiğini düşündüm. Bu noktada var olan rock dünyasının müziksel değişiminin yanında, sahnelenme biçimiyle de çarpıcı bir araştırma alanı ile karşılaştım. Ayrıca Rock Set'in geniş bir çalışma alanına sahip olması sebebiyle de, belli başlı grupların, turnelerin, albümlerin sahip olduğu görsel niteliklerle, başlı başına birer araştırma konusu olarak seçilebileceğini fark ettim.

Bu çalışmayı hazırlarken karşılaştığım en büyük zorluk, konuya ilişkin dilimizde yazılmış bilimsel kaynakların olmayışıydı. Bu çalışmada çıkış noktamı ise rock müzik üzerine yazılmış eserlerin, müzikte görselliğe yer yer değinmeleri oluşturdu. Yapılmış sınırlı yazınsal araştırmaların ve görsel malzeme üzerine yazılmış kaynak yetersizliği yanında, konser kayıtları, belgesel filmler, konser

videoları, yabancı yayınlar, grup, sanatçı ve tasarımcıların kendilerine ait internet siteleri bana kaynak oluşturdu.

Çalışmamın akademik anlamda, bu konuda var olan yerli kaynak eksikliğini bir başlangıç olarak dolduracağına ve kuramsal alana katkı sağlayacağını düşünüyorum.

Bu konuyu seçmemde beni cesaretlendiren, bana güvenen, desteğini ve yardımlarını esirgemeyen ve bu çalışmanın her aşamasında beni yönlendiren sevgili danışmanım Yrd.Doç.Dr. Ayşegül Oral ÖZER'e, ve ayrıca beni sabırla dinleyerek bu tezin her aşamasında değerli fikirlerini benimle paylaşan, bu çalışmanın oluşmasında büyük emeği olan müzikolog Prof.Dr. Yetkin ÖZER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca güç çeviri konusundaki desteği ve kaynak yardımlarıyla sevgili dostum Ant BALCI'ya, önerileri, destek ve yardımları için sevgili dostum Meral YURDERİ'ne ve bu çalışma sürecinde yanımda olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

60'larda rock müziklerinin ortaya çıkmasıyla, rock bir anlamda sahnede görselliğe kavuştu. Aslında rock müziği müzikal tiyatroya adapte etme çabası Broadway bestecilerinin rock sevgisinden değil, doğan acil ihtiyaçtan kaynaklanıyordu. Geleneksel Broadway kalıpları giderek popülerliğini yitiriyor, Broadway seyirci kaybediyordu. 50'li yılların sonları ve 60'lı yılların başında, eğer 1957'deki *West Side Story*'i saymazsak Broadway'in popülerliği, kötü giden birkaç sezondan sonra ciddi darbeler almıştı. Bu noktada Broadway, gençler arasında popülerliği giderek artan rock'a yöneldi.¹

İlk başta rock müziğin, gürültülü ve kaba olduğunu savunan ve zamanla silinip gideceğini düşünen tiyatro yönetmen ve bestecileri, bu yeni müzik türünü başlangıçta yok saymışlardı. Ancak giderek ivme kazanan rock müzik, kendisini tiyatrodan zorunlu kıldı. Gerçi çoğu tiyatro bestecisinin rock müziğe olumsuz bir bakışla yaklaşmalarına rağmen, genç seyircilerin ilgilerini rock müzikle çekmeyi umut ediyorlardı. Ancak bestecilerin bu yeni müzik türünü anlamaktan ve değerlendirmekten yoksun oldukları aşıkardı. Yine de prodüktörler alışık olmadıkları bu yeni türü sahneye taşıyarak ilk denemelerini yapmaya kararlıydılar.

Bu süreçte müzikal tiyatro ve rock, teknolojiyle olan ilişkileri bakımından ayrıştılar. Rock, teknolojinin avantajlarını kullanmayı tercih ederken, müzikal tiyatro, gelenekleri nedeniyle teknolojiye daha kapalıydı. Tiyatrodan teknoloji, geniş kitleleri etkilemek için genel olarak çok gerekli görüldüğü halde, bunun tiyatroyu sinemaya benzetmesi nedeniyle, etkileyici görünmesi için gereğinden fazla teknoloji kullanmanın oyuncu ile seyirci arasına takoz koymak olduğu düşünülüyordu.²

Esas olarak, rock ile müzikal tiyatro arasındaki iki büyük fark, belirli uygulama yaklaşımlarından ve seyirci tepkilerinden ortaya çıkmıştır. Hem rock hem de tiyatro prodüksiyonları, özenle hazırlanıp sahnelenirken, artık eskiden olduğundan daha çok dikkate ve keskinliğe ihtiyaç vardır. Sonuç olarak rock konserleri müzikallerle karşılaştırıldığında daha spontan ve icracının zekasına daha bağlı görünür.

¹ Wollman, Elizabeth L., **The Theater Will Rock**, The University of Michigan Press, Michigan USA, 2006, s.13

² **y.a.g.e.**, s.32

Bu dönemde sahnelenen rock müziklerinin dışında dadacı bir mizah anlayışına sahip Frank Zappa'nın alaya ve taklide dayalı gülünç üsluplu mizansenleri gibi, Alice Cooper'ın sahnede kullandığı aksesuarlara, kostümlere, setlere, karakterlere, kareografilere rağmen, bu yaklaşım müzikal tiyatro dünyasında gerçek anlamda kabul edilmemiştir. Aynı şekilde mükemmel bir müzikal olarak görülen *Rent* ise müzik basını ve rock fanları tarafından, "*içinde rock bulunmayan bir prodüksiyon*" olarak karşı eleştiriye uğramıştır.³

Ancak bu trend'lerin kendilerini daha sonra müzikal sahnesine, rock müziği başarılı bir şekilde adapte ettiklerinin görülmesiyle ve özellikle de *Hair*'ın başarısından sonra rock müziğin tam zamanlı bir müzikal için fazla basit olduğu argümanını da tersine çevrildi. Daha sonra 70'lerin başında olay dizisini deneyimleyen rock konserleri, teknolojik olanaklarla birlikte müzikallere daha da yaklaştı.

Ticari tiyatrolarda giderek artan yeni teknoloji kullanımıyla dünya, özenli bir şekilde düşünülmüş setleri, dev cast'ları, şatafatlı kostümleri, kareografileri gördü. Bunlarla beraber sahnede, mimari bir anlayışta tasarlanmış, ışık sistemleriyle donatılmış, elektrikle çalışan hareketli kuleler ve köprüler kullanılmaya başlandı.⁴

Giderek teatral gösteri haline gelen ve teknoloji rekabetinin yükseldiği konserlerin rock müzisyenleri için çekici ve kazanç potansiyeli yüksek bir mecra olduğunun kanıtlanması gibi, benzer prodüksiyonları ve giderek heyecanlı kitleleri Broadway'a getirme şansı Broadway personelinin aklını çelmişti. Rock gösterilerinin Broadway'a taşınması hem içinde bulunulan ekonomik güçlüklerin aşılmasını sağlayacak, hem de Broadway'a uzak duran kalabalıkların kazanılması olanağı verecekti.⁵

70'li yılların ilk yarısında David Bowie, Alice Cooper gibi solo sanatçılar ve Pink Floyd gibi gruplar geniş venue'lerdeki sahne performansları sırasında sahnede ayrıntılı bir ışıklandırma, sahneleme, aksesuar kullanımı, taklit ve alay içeren mizansenler ve biraz da diyalog kullanımını geliştirdiler. Frank Zappa da grubu

³ y.a.g.e., s.31, Dister, Alain, **Rock Çağı**, Çev: Renan Akman, İkinci basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s.87

⁴ Wollman, a.g.e., s.78

⁵ y.a.g.e., s.78

Mother of Invesion'la bu sanatçılara taklit ve alaycı mizansenleriyle eşlik etti. Kısaca eş zamalı olarak müzikal tiyatro dünyası daha az öyküyü deneyimlerken, rock dünyası ise çok daha fazlasını deniyordu.⁶

1960'ların sonundaki teknolojik avantajlar hem konsept albümlerin gelişiminde, hem de etkileyici konser performansların yükselişinde önemli rol oynadı. Bu gelişmeler doğrultusunda rock müzisyenleri artık dikkatlerini 45'lik yerine, bir bütün olarak düşündükleri LP'ler (Long Play) üzerine yoğunlaştırabildiler. Bu gelişmeler, rock müziklerinin ticari ve eleştirel boyuttaki düşüşlerini hazırlarken aynı anda onlara sonraki dönemleri için olumlu etkiler yaratmıştır.

1960'ların ortasında hem Amerika'da hem de İngiltere'de birçok rock müzisyeni canlı performans yerine hızla gelişen stüdyo teknolojilerine yöneldiler ve daha karmaşık sound ve kayıt yöntemleriyle ilgilendiler. Örneğin Beach Boys'un 1966'da çıkardığı ve ticari başarısızlıkla sonuçlanan, ama gayet yenilikçi olan "*Pet Sound*" albümü, 65'deki Beatles'ın *Rubber Soul* albümünün sound'undan çok etkilenmiştir. Ayrıca Beatles 1966'da stüdyodan çıkıp, seyircilere çalarak ve onların çığlıklarının rahatça duyulacak kadar yüksek bir sesle kaydetmeye çalışarak, o dönem için bir hayli sofistike bir albüm olan "*Revolver*"i yayınladı. Bir yıl sonra da onların dönüm noktası olan albümleri "*Sgt.Pepper's Lonely Hearts Club Band*" yayınlanacaktı.⁷

Bu kayıtlar, rock müzikte yeni yönelimler meydana getirip, kısa bir süre içinde diğerlerinin de takip edeceği, müzisyenlerin eserlerinde kendi sanatsal kaygılarını kontrol edecekleri yeni yönelimler meydana getirdi. Kayıt stüdyolarında daha çok zaman geçirmeye başlayan müzisyenler, daha önce hiç görülmemiş bir şekilde sanatsal kontrolleri ellerine almaya başladılar. Zaten birçok rock müzisyeni şarkı sözlerini kendi yazıyor, besteliyor ve şarkıları düzenliyordu. Kayıt stüdyolarındaki tecrübeleri sayesinde de artık prodüktörlerin zevk ve tavsiyelerini dinlemeye pek hevesli değillerdi ve kendi işlerinin tüm sorumluluğunu da alma eğilimdediler. Kayıt stüdyolarındaki çalışmaların samimiyeti, kayıt teknolojilerindeki avantajlarla birleşince ve sanatsal kaygılarındaki büyük rahatlık, rock müzisyenlerinin yaygın ses

⁶ Dister, **a.g.e.**, 87

⁷ Wollmann, **a.g.e.**, s.78

kayıtlarında bilinen tüm limitlerin ötesine geçmelerine büyük olanak sağladı.⁸

60'ların ikinci yarısında, daha önce birbirinden bağımsız düşünülüp tasarlanan şarkılar, artık kavramsal ve tematik olarak tam anlamıyla bütünleştirilerek anlatılabilirdi. Sonuçta yaygın olarak "Konsept Albüm" diye bilinen bu albümler 60'ların sonlarından sonra yaygınlaşmaya başladı. Ancak rock tarihçileri arasındaki tartışmada asıl soru, ilk konsept albümü kimin çıkardığıdır.

1961 çıkışlı The Ventures'in, her şarkının bir renginin olduğu *Colorful Ventures* albümüne rağmen bu yöndeki genel kanı, en erken, en etkili ve konsept albüm tanımını berraklaştıran albümün Beatles'in "*Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*" albümü olduğu yönündedir. LSD'nin etkilerinin ve şeytanla anlaşma yapan *Billy Shears*'ın öyküsünün anlatıldığı bu albümde Beatles, kurgusal karakterler yaratarak, her grup elemanını kostümler ve bıyıklarla bu karakterlere büründürmüş ve ikincil bir kişiliği olan kurgusal bir grup olarak ortaya çıkmıştır.

67'deki "*Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*"dan sonra, Atlantik'in her iki tarafında da konsept albümlerin çıkmaya başladığı görülür. Birçok değişik eğilimdeki, farklı gruplarla potansiyeli olan bu geniş yapı keşfedilmiş ve giderek gelişmiştir. İngiliz Art-Rock (Progressive Rock) grupları Genesis, Yes ve Kanadalı Rush çok yönlü motivasyonu olan yaratılarla, enstrümantal ses yelpazelerinde spesifik oluşumlara yöneldiler. Bunun dışında diğer müzisyenler tematik bağlantılara odaklandılar. 1973'de Pink Floyd, "*Dark Side of the Moon*" ile fiziksel ve duygusal zayıflıkları, ahlaksızlığı, çürümeyi, bitkinliği ve çılgınlığı keşfetti. Diğer gruplar da konsept albümlerinde karakterleri öykü içinde izlemeye ve geliştirmeye devam ettiler.⁹

Bu girişimler 1960'ların sonundan sonra "Rock Opera" olarak da tanımlandı. Rock operaların genelde, geleneksel operalarla karakter betimlemeleri ve olay dizisi açısından ortak yönlere sahip olmasının yanında, aslında konser salonları için değil, albüm olarak düşünülüp stüdyoda yapılan bir yaratıdır. Oluşum sürecindeki bu yaklaşım rock operaları, geleneksel bir operadan çok bir konsept albüme daha yakın kılar. Rock opera olarak yapılan güçlü örneklerin çoğu aslında ilk başta canlı

⁸ Wollman, .a.g.e., s.76

⁹ y.a.g.e., s.76; Matthew Longfellow, **Classic Albums: The Making of Dark Side of the Moon**, Isis Productions, 2003

performans için tasarlanmamıştır ve hala sahne için geliştirilen operalar da LP'lerin başarısından sonra bu şansı yakalamıştır.

Konsept Albüm terimi gibi, ilk rock operanın hangisi olduğu ve ilk olarak kimin tarafından yapıldığı da bir tartışma konusudur. The Who'nun '69 çıkışlı *Tommy* LP'si genelde ilk örnek olarak kabul edilir ve en çok bilinenidir. Terim sıklıkla *Tommy* projesini tasarlayan The Who'nun gitaristi Pete Townshend'le beraber anılır.

Peki stüdyoda yaratılmaya başlanan rock opera ile konsept albüm arasındaki ayırım neye dayanıyordu? Bir takım argümanlara sahip olan ve tartışan insanlar dışında bu soru cevapsız kaldı. Örneğin David Bowie'nin 1972 çıkışlı albümü "*The Rise and Fall of Ziggy Stardust and the Spiders from Mars*", Bowie'nin canlandığı uzaylı rock yıldızının, gelecekte bir dünyaya indiğinden itibaren beş yıl içinde yükselişini ve çöküşünü anlatır. Bu kayıt çoğunlukla şarkılar arasında tematik bir ilişki kurulana ve gerçek bir olay dizisi olmadığı kanısına varılana kadar bir konsept albüm olarak kabul edildi. Ancak bir ana karakter ve olay dizisinin izleri fark edilince de, albüm rock opera olarak anılmaya başladı.¹⁰

Sonuç olarak albüm uzunluğunda yapılan işlere artan ilgi ve gelişiminin yanında, teknolojiye avantajlar, canlı performanslardaki yeni trend'lere katkıda bulunmuştur. Böylece rock müzisyenleri stüdyodaki yüksek eforlarını, geniş, gösterişli ve iddialı konserlerle eşitlemeye çalışmışlardır.

Alice Cooper, Frank Zappa ve David Bowie'nin yanında bu dönemde psikedelik rock grupları, konserlerinde likit ışık şovlarını deneyimlemeye başladılar. Müziklerini etkileyen halüsinojen uyuşturucuların yarattığı etkiyi, bu ışık gösterileriyle de pekiştirmeyi amaçlıyorlardı. Bunun yanında Andy Warhol, Velvet Underground'la beraber canlı performanslarda video gösterimlerini kullanmaya başlarken, punk hareketinin ilk temellerini attılar. McLaren ile Westwood da punk imajını Sex Pistols aracılığıyla berraklaştırdı.

Beatles 1965'de New York'ta Shea Stadyumu'nda, beyzbol sahasının üstündeki düz bir sahneyi kullanarak, ses sistemi ve sahnenin ilk deneyimlenen

¹⁰ Wollman, a.g.e., s.77

halini yarattı. Beatles'ın 45.000 genç hayranının durmaksızın süren çığlıklarıyla ses sistemini bastırmasıyla da Stadyum Rock dönemi başladı.

Şekil 107 – Beatles, 1965 Shea Stadyumu konseri

(Kaynak: <http://www.pbase.com/tg6string/image/> erişim: 25.05.2010)

Rock eleştirmeni Robert Sandal, rock konserlerinin ve şovlarının giderek büyüüp gelişmesi üzerine, önceden konserlerin gençlerin bir araya gelmesi için sembolik ve toplumsal bir olay olduğunu, biletlerinin albüm fiyatlarının yarısı olduğunu ve seyirciyi görsel olarak etkileyici bir yanı bulunmadığını belirtiyor. Sutherland Llyall ise insanların konserlere gitme nedenini şöyle açıklıyor:¹¹

“İnsanlar rock konserlerine birçok nedenden dolayı giderler. Bunlardan biri, grup olarak aynı yerde bulunmak, aynı törensel alanı kullanarak, karizmatik vaizin çadırına inançlı bir ziyaret yapmaktır. Bir diğer neden ise böyle az bulunan bir keyfi aynı anda 60.000 kişi ile beraber yüksek sesle iyi müzik dinleyerek çıkarmaktır.”¹²

60'ların sonunda yüz binlerce insanın katıldığı Amerika'daki *Woodstock*, İngiltere'de *Isle of Wight* gibi büyük rock festival dizileri düzenlendi. Bunlar yeni karşı kültürün kabile etkinlikleriydi ve bu etkinliklerde katılım, geceyi orada geçirme,

¹¹ Sutherland Lylall, **Rock Sets**, Thames and Hudson, London, 1992, s.14

¹² **y.a.g.e.**, s.14

uyuşturucu alma, arkadaşlık ve seks ve de birbiri ardına toplulukları izlemek aynı derecede önemliydi. Bu festivallerde setler bazen geçici iskele sahnelerden değil de, 1972'de *Glastonbury Festivali*'ndeki gibi politen kaplı piramit sahnelerden oluşuyordu.¹³

70'lerin başlarındaki turne ve konserler, yorucu, primitif, ister istemez karlı olmayan ve ekseriye grubun son albümünün ya da single'ının promosyon çalışmasını destekleyen çalışmalarıydı. Bu dönemde birçok rock konseri, 6 metreye 12 metre sahnede, truss'larla ışıklamanın ve sahnenin iki tarafında bir-iki sıra PA* sistemin desteklediği, gelişmemiş ve bir konser sahnelerinin ilk deneyimlenen haliyle hazırlanıyordu.

Ancak 80'lerle beraber prodüksiyonların maliyetlerinin giderek artması ve giderek daha büyük ölçekli olmaya başlaması, grupların daha büyük kar beklentileriyle sahne düzenlemelerine yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bunun yanı sıra ses ve ışık ekipmanlarının fazlasıyla karmaşıklaşması ve kendi uzmanlığını yaratmasının yanında; güvenliğinden, sahne teknisyenlerine, asistanlardan piroteknisyenlere, projektör ve vinç operatörlerinden kameramanlara, şişme yapı teknisyeninden makyözüne, bilet görevlilerinden grubun lisanslı ürünlerini satan görevlilere kadar konserlerde çalışan ekiplerin giderek profesyonelleşmesi, bu prodüksiyonları birer gezici şirket ve dev atölyeler haline sokmuştur.

Basit haliyle bulunan sonuç, setleri büyük ve ilginç yapmak ve kullanılan diğer elemanları da sahnenin etrafına dağıtmaktı. The Rolling Stones ve Pink Floyd gibi gruplar, söylemek istedikleri önemli şeyleri büyük yapılarla söylemenin gerekli olduğunu fark etmişlerdi. Sonuçta da gruplar muazzam setlerin, ışıklamanın ve piroteknik kullanımının seyirciyle olan yakınlıklarını arttıracığı fikrini kabul ettiler ve görsellik, onu sağlayabilecek grupların stadyum rock şovlarında başarılı bir prodüksiyonun değişmez unsuru haline aldı.¹⁴

Stadyum rockın sergilediği bu şovlar daha sonraki grupların da sahnelerini etkilemiştir. KISS, Iron Maiden, Metallica, Rammstein, gibi glam ve heavy metal

¹³ **y.a.g.e.**, s.15

* PA (Public Address) geniş alanlarda, büyük kitlelere ses ulaştırılan kabin ve amplifikasyon sistemi

¹⁴ **y.a.g.e.**, s.15

grupları stadyum rockta tecrübe edilen bu görsel yaklaşımı kullanmaya devam etmişlerdir. U2 da günümüzde bu geleneği sürdürmektedir.

1981'de MTV'nin ortaya çıkışıyla gruplar müziklerinin görselliğini video kliplerle de yansıtmaya başladılar ve zamanla gelişen bu sektör, kendi canlı performans alanını yarattı. Televizyon şovlarının, MTV ve Brits gibi müzik ödüllerinin, farklı tarzdaki gruplara bir gecede aynı sahneyi paylaşırma isteği, çabası ve bir bakımdan da zorunluluğu, kurulan sahnenin tüm gruplar için uygun olmasını gerektiriyordu. Gruplar ya birkaç performans sahnesinin bulunduğu ve tasarımlarda sürekli set değişiminin yapıldığı sahnelerde, ya da daha yakın dönemde atmosferin ve konseptin sahne değişimi olmadan LED ekranlarla sağlandığı sahnelerde çalışıyorlardı. LED ekranlar grubun kendine ait görsel malzemelerini kullanılmasına ve atmosfer ve konseptin daha pratik bir şekilde değiştirilmesine olanak sağlıyordu.

a.

b.
Şekil 108 – MTV 2005 Müzik - Video Ödülleri, New York a. Sahnenin kurulum aşaması, b. Ana sahneden bir görüntü

(Kaynak: <http://buzzworthy.mtv.com/wp-content/uploads> erişim:20.06.2010)

Konsept albümlerle gelişmeye başlayan, daha sonra da stadyum konserleriyle ve video kliplerle giderek görsellik kazanan rock müzikte, günümüz grup ve sanatçılarının da sanatsal ve maddi kaygılarla müziklerini görsellikle destekleme çabalarını sürdürdükleri görülür. Bu çalışmada rock konserlerindeki görsellik kavramı, müziksel kategoriler, sahne teknolojisi ve tasarım kavramı bağlamlarında ele alınır. Bu üç bağlam da, elli yıllık gelişim boyunca iç içe, birbirleriyle etkileşerek ve sürekli yenilenecek gelmiştir. Gelişimin böylesine girift ve karmaşık bir bütün olması, bir yandan profesyonelleşmeyi ve rock setin adeta bir sektör haline gelmesini sağlarken; diğer yandan müzisyenlere neredeyse sınırsız denebilecek olanaklar sunmuş, böylece müzisyenlerin müzikal üslup ve tarzlarını, farklılıklarını sahneye yansıtabilmelerine olanak sağlamıştır. Aşağıda ele alınan anahtar kavramlar, bu çeşitlilik ve karmaşıklık içinde müzisyenlerin sahne tercihlerini yansıtan müzikal ya da başka davranışlarının gruplanmasına olanak vermesi bakımından, bu çalışma için ön plana çıkar.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Rock Set: Rock konserlerindeki müziği, olay dizisini ve görselliği destekleyen, dekor, ışık, aksesuar, sahne resimleme ve video görüntülerini kapsayan genel terimdir.

Konsept Albüm: Konsept albüm, müzikte bir temanın, enstrümantal, düzenleme, öyküsel ya da lirik yönleriyle birleştirildiği albümdür. Genel olarak konsept albümler stüdyoda doğaçlama ya da besteleme yoluyla elde edilmekten çok, önceden benimsenmiş müziksel ya da sözel fikirleri bir araya getirir; bütün şarkılar ortak bir temaya ya da tek bir öyküye katkıda bulunur. Bu, birbiriyle sözel ya da başka türlü ilişkisi olmayan şarkılardan oluşan bir albüm çıkaran sanatçı ya da grubun pratiğine zıttır.

Sahne Teknolojisi: Şişme yapıları, LED ekranları, projeksiyonları, piroteknikleri, makyaj, kostüm ve maskeleri içeren, grupların içinde bulunduğu döneme, üslup ve tarzlarına göre şekillenen ve sahnede etkin olarak kullanılan görsel öğelerdir. Sahne mimarisindeki platformlar, modüler konstrüksiyonlar, podyumların yanında, truss ve PA sistemler, vinç ve asansörler de sahne teknolojisinin kapsadığı diğer terimlerdir.

Işık Tasarımı: Rock konserlerinde ışık tasarımı temel ışıklandırma, likit, laser olarak üç ana başlık altında toplanır. Ve bu üç ışıklandırma tekniği, grupların dönemsel, akımsal ve üslupsal yönelim ve özelliklerine göre kullanılırlar. Dikkate alınması gereken, ışık sistemlerinin giderek karmaşıklaşması ve konser prodüksiyonları bünyesinde özel uzmanlık alanını geliştirmesidir. Buna örnek olarak psikedelik konserlerin dönemin sanat eğilimi doğrultusunda likit ışıklamayı kullanmalarını ve teknolojiyi yakından takip eden ve gösterişli ışık tasarımlarını amaçlayan stadyum rock gruplarının lazer ışık şovlarına fazlasıyla yönelmelerini verebiliriz.

Piroteknikler: Piroteknik, ısı, ışık, gaz, sis ve ses yaratmak için, kendi kendine yeten ve birbirini destekleyen maddelerin eksotermik, yani ısıyı dışarı veren kimyasal reaksiyonlar bilimidir. Eğlence sektöründe yoğun olarak kullanılan duman ve sis, patlamalar, aydınlatma bombaları, alevler, havai fişekler veya diğer güdümlü efektler, piroteknik özel efektler, teatral efektler adıyla anılır.

B-Stage: İlk olarak *Bryan Adams*'in bulup kullandığı B-Stage, pop ve rock konserlerindeki ikincil küçük sahnedir. Grup ve sanatçıların seyirciyle fiziksel temas ve yakınlık kurmak için tercih ettikleri B-Stage, genelde konser sahnesinin ana sahneye podyumla bağlanan orta bölümüne yerleştirilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖRSEL TASARIMLARI AÇISINDAN ROCK AKIM VE GRUPLARI

Konsept albümlerle beraber ortaya çıkan, müziğe sahnede görsellik kazandırma isteği ve çabası, daha sonraki dönemlerde çeşitli rock akımlarıyla birlikte gelişerek artmıştır. Bu noktada konser setinin çıkışı, rock müzikle paralellik ve iç içelik gösterdiğinden ve geçirdiği kırk beş yıllık tarihi boyunca konser setinin en güçlü ve en etkili örnekleri rock müzikle beraber ortaya çıktığından, bu çalışma daha çok rock üretimlerini konu alır. Tanım, betim ve analizleri bu örnekler üzerine oturtur. Grup ve sanatçıları müzikal üsluplarıyla beraber, görselliği ele alış biçimleriyle de sınıflandırır. Ancak zaman içinde konser setinin etkisinin ve gücünün, rock dışı akımları da etkilediği yadsınamaz. Bu nedenle çalışmada, zaman zaman bu örneklere de yer verilecektir.

1.1. ROCK OPERA

Rock operanın, bir konsept albümle olan ortak noktaları ve farklılıkları bağlamında, net bir tanımının yapılması zordur. Ancak aralarındaki en belirleyici fark olay dizisidir. Kendi içinde bir olay örgüsüne sahip olan rock opera, belirli bir temayı işlemesi nedeniyle konsept albümün bir alt türü olarak kabul edilir. Bu bağlamda, farklı akımlara dahil, birçok grup ve sanatçının ürünleri rock opera olarak değerlendirilir.¹⁵ Bu çalışmada ise, rock opera olarak tanımlanan David Bowie'nin *Ziggy Stardust and Spiders from Mars*'ı, Alice Cooper'ın *Welcome to My Nightmare*'i Pink Floyd'un *The Wall*'u, Marilyn Manson'ın *Anti-christ Superstar*'ı gibi diğer rock operalar, ele alındıkları rock akımları kategorilerinde ele alınacaktır.

1969'da The Who'nun gitaristi Pete Townshend tarafından bir konsept albüm olarak yapılan "*Tommy*" ilk rock opera olarak kabul edilir. İlk sahne uyarlaması 1971'de yapılan, 1975'de de filmi çevrilen *Tommy*, bir rock müzikali olarak 1978,1979 ve 1993'te sahnelenmiştir. 2008'de ise Hollandalı bir rock grubu olan Direct, *Tommy*'i flemenkçeye uyarlamıştır.¹⁶

¹⁵ Elizabeth L. Wollman, **The Theater Will Rock**, The University of Michigan Press, Michigan USA, 2006, s.77

¹⁶ y.a.g.e., s.77

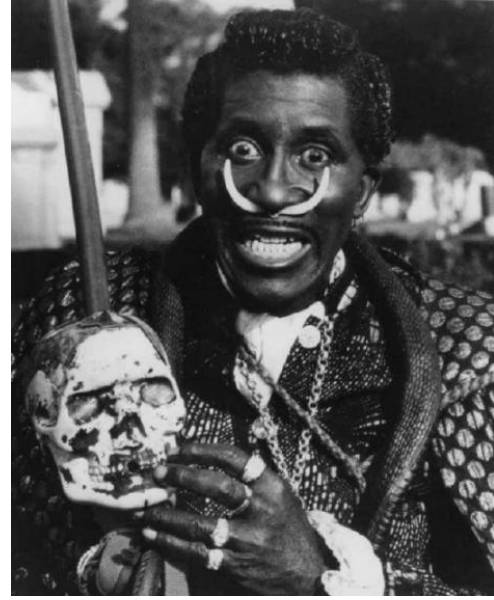
Rock tarihinde önemli bir yeri bulunan *Tommy*'nin konsepti ve olay dizisi şöyledir. 2.Dünya Savaşın'da İngiliz ordusunda görevli olan Yüzbaşı Walker'ın kayıp olduğu haberi gelir. O sırada hamile olan karısı Tommy'yi doğurur. Öldüğüne inanılan Walker, dört yıl sonra döndüğünde karısının başka bir sevgilisi olduğunu görür. Bu durumu kaldıramayan Walker, karısının sevgilisiyle yaptığı kavga sırasında, karısının sevgilisi tarafından öldürülür. Olaya kaza süsü vermeye çalışan ailesi tüm bu olan bitene tanık olan Tommy'e hiçbir şey görmediğini, duymadığını ve kimseye bir şey anlatmamasını söylerler. Sarsılan Tommy, bunun akabinde sağır, dilsiz ve kör olur. Bu durumdan sonra Tommy'e bilinçaltında oluşturduğu gümüş cüppe giyen bir adam, ona aydınlanmasında rehberlik edecektir. Tommy'yi sağlığına kavuşturmak isteyen ailesi tanıştığı The Hawker denen bir kadın satıcısı, onu iyileştirmek için ailesine kendi hayat kadınlarını önerir. Acid Queen lakaplı bir hayat kadınına götürülen Tommy, bu kadın tarafından halüsinojen uyuşturucu kullanmaya ve sekse zorlanır. Bu işe yaramayınca bir süre beraber yaşadığı alkolik amcasının tacizlerine ve kuzeni Kevin'in kötü muamelelerine maruz kalan Tommy, tilt oyununa olan yatkınlığını keşfeder ve hızla tilt turnuvalarında şampiyonluğa ulaşır. Doktorların Tommy'nin sorununu fiziksel değil psikolojik olduğunu anlatmalarından sonra Tommy'nin annesi onunla konuşmaya çalışır. Boşuna çabaladığını fark eden annesi sinirle aynaya vurur ve bu Tommy'i iyileştirir. Tilt oyunundaki başarısıyla ünlünen Tommy'nin başına gelen bu olay, halk arasında büyük sansasyon yaratır ve onu bir mesih mertebesine taşır. Kendisinin de bir mesih olduğuna inanan Tommy, kitlelere vaazlar vermeye başlar. Ancak evinin önünde kamplar kuran müritleri daha sonra ona karşı ayaklanırlar ve Tommy tekrar kendisini dünyadan soyutlar.¹⁷

The Who, 1989'daki *Tommy* turnesinde konuk sanatçılarla desteklediği bir dizi konser yapmıştır. İlk defa olay dizisini canlandırdıkları bu konserlerde, sarhoş amca için Phill Collins'den, kuzen Kevin için Billy Idol'dan, eski tilt şampiyonunu için de Elton John'dan yardım alırlar.

¹⁷ Ken Russel(yönetmen), **Tommy by The Who**, Hemdale Film,1975; http://classic-film-musicals.suite101.com/article.cfm/tommy_the_movie erişim:08.03.2010)

1.2. SHOCK ROCK

Shock rock, canlı performanslarında, şaşırtıcı, hayret uyandırıcı teatral unsurları kullanan çok geniş yelpazedeki sanatçıları kapsayan bir türdür. Screamin' Jay Hawkins ilk shock rock'çısı olarak kabul edilir. 1957'deki "*I put a spell on you*" adlı hitinden sonra Hawkins, bir radyo DJ'inin fikri doğrultusunda hemen hemen tüm şovlarında sahneye bir tabuttan çıkar; *Henry* adını verdiği kurukafa şeklindeki mikrofon sehпасıyla şarkı söyler ve kurukafanın ağzına sigara koyardı. Opera vari bir şarkı söyleme stili ve yaptığı çılgınca teatral performansları ve sahnede kullandığı ölüm ve ölümlerle ilgili korkunç aksesuarlarıyla dikkat çekti.¹⁸

Şekil 1 – Screamin' Jay Hawkins

(Kaynak: <http://www.bobtjeb blues.com/en/tags/jalacy-hawkins> erişim: 10.05.2010)

60'lar birçok prototip shock rock müzisyeni ortaya çıkarmıştır. İngiltere'de The Who sahnede enstrümanlarını parçalıyor, The Move aynı şeyi televizyonlara yapıyor, Arthur Brown da parlak makyajlar yapıp alevli miğferler giyiyordu. Amerika'da Jimi Hendrix gitarını yakıyor; Iggy Pop şiddet içeren şovlarında, kendisini sahnede yerden yere atıyor, bu dengesiz hareketleriyle çoğu zaman grup arkadaşlarını sakatlıyordu.

¹⁸ <http://www.nytimes.com/2000/02/14/arts/screamin-jay-hawkins-70-rock-s-wild-man.html> erişim: 23.03.2010

60'ların ortasında başlayan kariyeriyle Alice Cooper, kullanmaya başladığı pahalı, lüks tasarımları ve her konserde kendi kafasını kesme numarası gibi özenle hazırlanan görsel şovlarıyla shock rock'ı daha düzenli, terimi daha duru bir hale getirdi. 70'lerin başında Alice Cooper'ın benzersiz Heavy Metal ve Folk –Blues karışımı müziği, alaycı ve kaçınılmaz bir şekilde tartışmaya açık sözleriyle birleşince, gelecekte neden grupların onu büyük bir ilham kaynağı olarak aldığı daha iyi anlaşılır. Bu gruplar 70'lerin ortasında W.A.S.P., Twisted Sisters, GWAR, 80'lerde King Diamond ve 90'larda da Marilyn Manson'dı. Alice Cooper gerçek shock rock'ı icat eden ve onu ticari bir marka haline getiren sanatçı olarak kabul edilir.

Alice Cooper 1975'de, konsept albümü "*Welcome to my Nightmare*"nin dünya turnesine başladı. Rock müziğin sahnede görsellik ve dramatik kurguyla birleştiği en önemli örneği olan "*Welcome to my Nightmare*" daha önce yarı emprovizasyona dayalı, korku ve vahşet içeren satirik bir şovken, korku temalı, profesyonel koreografili büyük bir prodüksiyon halini aldı.¹⁹

Şovun konsepti, Steven adındaki bir çocuğun kabuslarının fantazmagorial* bir yorumuydu. Grup elemanları mezarıcı kostümü giyerken, Alice Cooper kırmızı taytı ve kendisiyle bütünleşen korku makyajıyla Steven'in kabusları canlandırılıyordu. Örümcek ağları içinde dev örümcekten kaçıyor, neon ışıkta beliren kostümleriyle dans eden iskeletlerle, yüz­süz gümüş renkli şeytanlarla, cyclops (tepegöz) gibi yaratıklarla mücadele ediyordu. Sahnede strafordan mezarlık, kurukafa ve kemik dekor elemanları, çocuk odasını simgeleyen ferforje yatak ve oyuncak sandığı kullanılıyordu. Drew Struzan'ın tasarladığı albüm kapağı ise Rolling Stone dergisi tarafından tüm zamanların en iyi 100 albüm kapağı arasında yer almıştır.²⁰

¹⁹ <http://stagedesign.admire4.tail.nokialink.com/alicecooperseventiesstagedesign/> erişim: 06.04.2010)

* Rüyada veya ateşli hastalık sırasında bilinçaltındaki fantastik imgelerin rastgele sıralanması hali. Terim sanatta fantastik imgeleri betimlemek için kullanılır.

²⁰ David Winters, yönetmen, **Alice Cooper- Welcome to my Nightmare Concert Film**, 1975; <http://www.allmovie.com/work/146506> erişim: 22.04.2010)

Şekil 2 – Alice Cooper, Welcome To My Nightmare, 1975

(Kaynak: http://www.nolifetimetmetal.com/images/alice_nightmare.jpg erişim:11.04.2010)

Şiddet öğeleriyle dikkati çeken Punk rock, shock rock'da yeni bir dalga'nın tohumlarını attı. Sex Pistols, kirliliği, anti otoriter sözleri, gürültülü müzikleri, sahnedeki kaba ve sarhoş halleri, kışkırtıcı ve şiddet yanlısı tavırlarıyla bu türün uzun süre en sert punk grubu olarak kabul gördü. Başlıcaları Sid Vicious da, konserlerde üzerinde gamalı haç olan bir t-shirt giyerek seyircileri provoke etmesiyle ve kendine zarar verdiği gösterileriyle ünlendi.

80'lerde avant-garde sanatçılar ve müzisyenler iş birliğiyle kurulan ve Grammy adaylığı olmuş GWAR, weird-fiction (fantastik korku) yazarı H.P.Lovecraft'ın romanlarında yarattığı *Cthululu Mitoz* dünyasından ilham alarak, köpük, latex, deri ve strafordan tasarladıkları canavar kostümlerini giydiler ve vücutlarını boyadılar. Extra-avantgarde olarak nitelendirdikleri teatral şovlarında sıklıkla birbirlerini öldürdükleri bir turnuvayı canlandırdılar. Ayrıca, Ronald Reagan, Arnold Schwarzenegger, Osama Bin Ladin, Adolf Hitler, Paris Hilton, Al Gore, Hillary Clinton, Mike Tyson, Michael Jackson, O.J. Simpson, George Bush gibi ünlü ve popüler simalarla alay edip, onların figürlerine şiddet uyguladılar. Ateş şovlarının yanı sıra seyirciye sıvı ve sprey boya da atmışlardır.

a.

b.

Şekil 3 – GWAR konser görüntüleri, a. George Bush'a işkence sahnesi, b. GWAR sahnede

(Kaynak a: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gwar-george-bush.jpg> , Kaynak b: <http://musicstreaker.files.wordpress.com/2008/08/gwar3.jpg> erişim: 04.02.2010)

Amerikalı bir hard rock grubu olan KISS, yaptıkları makyajlar, özenle hazırlanmış şovlarıyla tanınırlar. Kendilerini rock yıldızlarına dönüştürmek için makyaj yapma yolunu izleyen KISS'in planlarını gitarist Paul Stanley şöyle dile getirir: *"Planımız, bir yanılısama yaratmaktı. Çünkü insanlara bir şeyi gördüğünden öte olduğuna inandırabilerseniz eğer, gördüğünden öteye geçer."*²¹ Şovlarında ateş soluyan, kan tüküren, yanan gitarlarla çalan grup elemanları, pirotekniği de ustaca kullanırlar. Yoğun ateş ve patlama gösterileriyle bezeli şovlarında, ters ışıktan ve strobe light'dan da sıkça faydalanırlar. Rock eleştirmeni Chuck Klostermann da KISS'in sahne şovlarını için şöyle demiştir: *"Her şey yazılıp çizilirdi. Gösterinin odağı illa müzik olmak zorunda değildi. Zaten grup üyeleri doğru notalardan çok yanlış notalara basarlardı. Esas ağırlık gösterideydi."*²²

²¹ Sebastian Barfield, **Seven ages of Rock**, bölüm 5, BBC, 2007

²² y.a.g.e.

a.

b.

Şekil 4 – KISS a. Farewell Tour 2000 b. Alive World Wide Tour 1996

(Kaynak a: <http://www.kissfanshop.de/KissTours/2000.htm> Kaynak

b: <http://www.kissfanshop.de/KissTours/1996.htm>)

Grup elemanları, makyaj ve kostümlerle çizgi roman karakterlerine öykünerek Demon (İblis), Catman (Kedi Adam), Spaceman (Uzayadamı) ve Starchild (Yıldız Çocuk) gibi dört farklı karaktere bürünmüşlerdir. Daha sonra değişen elemanlar ise Tilki ve Ankh savaççısı karakterlerini kullanmışlardır. İblis karakteri olumsuzluğu ve karanlık elementleri, Yıldız Çocuk aşktan gözü dönmüş umutsuz bir romantiği, Uzay Adamı uzay mekiği ile uzay yolculuğu yapan sanki başka bir gezegenden gelmiş bir gezgini ve Kedi Adam da Brooklyn'de sert ve zor bir çocukluk geçirmiş olan grup elemanı Criss'in dokuz canlı olduğunu simgeler. Kostümleri ise grup elemanlarının karakterlerini yansıtan ve güçlendiren, fetiş, deri ve metal aksesuarları olan, parlıtlı, siyah, beyaz ve gri renklerin ağırlıkta olduğu kostümlerdir.²³

a.

b.

c.

d.

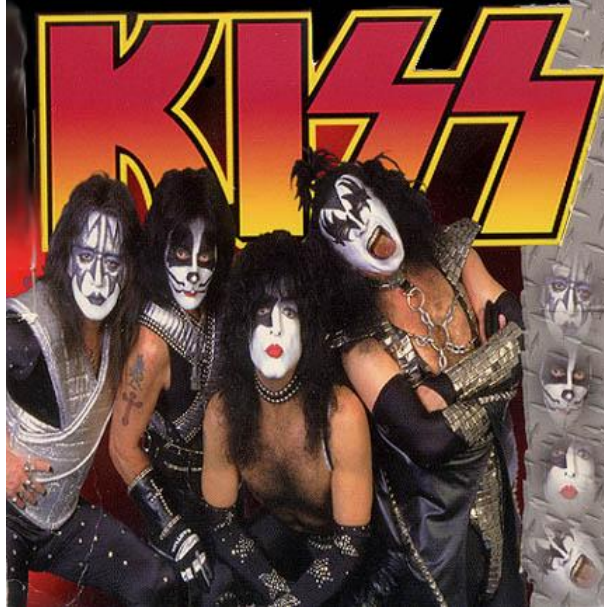

e.

f.

²³ <http://www.kissfanshop.de>; <http://www.kissonline.com/>, erişim: 03.01.2010)

g.

Şekil 5- KISS karakterleri makyaj şekilleri. A. The Catman, b. The Demon, c.The Starchild, d. The Spaceman, e. The Ankh Warrior, f. The Fox, g. KISS

(Kaynak: <http://www.kissonline.com/timeline> erişim: 03.01.2010)

KISS, sahnelerinde daima ünlü ve üzerine çok tartışılan logolarını kullanırlar. Logolarındaki “s” harfleri ne kadar Nazi almayasının SS polisinin amblemine benzese de, üstelik Almanya’da KISS logosu yasaklansa da, bunların yıldırım ifade ettiğini söylemişlerdir. Ancak grup isminin akronim anlamlarıyla ilgili söylentiler de vardır. Örneğin “ Knights in Satan’s Service”(şeytanın hizmetindeki şövalyeler) bunlardan biridir.

KISS, VH1’in Hard Rockın en büyük 100 grubu listesinde 10., MTV’nin en büyük metal grupları içinde de 9. sırayı almıştır. 80’lerde popülaritesi artan KISS’in Barbie bebekleri piyasaya çıkmıştır. Bu, ünlülerin oyuncak figürlerinin kullanılmasının sektördeki ilk örneğidir. Daha sonra dünyaca ünlü Tod McFarlane çizgi roman evi 90’ların sonunda KISS’e ait bir çizgi roman ithaf etmiş ve karakterlerinin oyuncak figürlerini piyasaya çıkarmıştır.

Yine isminin birçok akronim anlamıyla gündeme gelen WASP, ateş ve patlama ağırlıklı şovlarıyla, kalın bir zincirden tasarlanan mikrofon sehpası, abartılı deri ve çivili kıyafetleriyle; ayrıca 2006’da Eurovision’u kazanan Finli rock grubu

Lordi canavar maskeleri, kostümleri ve yoğun piroteknik içeren şovlarıyla shock rock türünün diğer temsilcileridir.

Şekil 6 – Lordi

(Kaynak: http://lordi.fi/gallery/-Band/LORDI2008_1_large.jpg erişim: 23.06.2010)

1.3. STADYUM ROCK

Arena rock da denen stadyum rock, 1970'lerdeki hard rock, progressive rock ve heavy metal grupları tarafından tanımlanmış ve geliştirilmiş olan bir alt türdür. Arena rock gruplarının en bilinen temsilcileri olarak The Beatles, Led Zeppelin, The Rolling Stones, The Who, Queen, KISS ve U2'yu gösterebiliriz. Stadyum rock terimi, stadyumlarda ve arenalarda, çok geniş kitlelere çalan, yoğun ve özenli piroteknikleri, laser ışık şovlarını, büyük amplilerle donatılmış gösterişli sahnelerde, devasa dekor elemanlarıyla, video ekranlarını kullanan grupları tanımlıyordu. Queen'in davulcusu Roger Taylor, solistleri Freddy Mercury'nin parlıtlı kostümlerine ve yaptıkları ateş ve ışık şovları üzerine *"İnsanlar Freddy'nin yıldırım fırlatabilen biri olduğunu düşünüyorlardı. Adeta bir sihir gösterisi gibiydi."*²⁴ demiştir.

²⁴ Barfield, a.g.e.

Ancak stadyum rock, eleştirilenlerce rock'ın baş kaldıran, eleştirel, dolaysız, kirlî ve ham ruhuna uymadığı, bazen ayrıntı ve incelik yönüyle de eksik kaldığı için eleştiriliyordu. Ancak stadyum rock temsilcilerinden olan U2, yakın dönemde bu eleştirileri tersine çevirmiş ve ideolojik olarak geniş kitleleri etkileme gücünü stadyum konserlerinde kullanmıştır.²⁵

1.3.1. The Rolling Stones

İngiliz Rolling Stones, 1963'den beri verdiği yüzlerce konserle, dünyanın en çok bilinen devasa turne ve canlı performans şovlarına imza atmıştır. 2003'te VH1 tarafından Tüm zamanların en iyi albüm kapağı seçilen, tasarımını Andy Warhol'un yaptığı 1971 Sticky Fingers albümü ve albümün iç kapağında yer alan John Pasche tarafından yapılan "Dil ve dudak" illüstrasyonu rock dünyasında en çok tanınan grup logolarından biridir. Daha sonra Pasche tasarımının konseptini: " *grubun anti-otoriter tavrını, Mick'in dudaklarını ve açık bir seksüel çağrışımı tasvir etmekte*"²⁶ diye anlatacak ve tasarımdan sadece 250 pound kazandığını söyleyecekti.²⁷

Şekil 7 – John Pasche'in tasarladığı Rolling Stones'un Dil ve Dudak amblemi
(Kaynak: <http://www.rollingstones.com/> erişim: 23.06.2010)

Başlangıçta stadyum konserlerinde kullanılan büyük naklen yayın ekranları, sadece seyircinin üçte ikisine, stadyumun diğer tarafındaki sahnede neler olup bittiğine dair bazı fikirler verebiliyordu. 70'lerin ortalarında Mick Jagger tur ekibinden

²⁵ y.a.g.e.

²⁶ <http://rocknrollreport.com/cover-story-rolling-stones-lips-by-john-pasche> erişim: 13.05.2010

²⁷ <http://rocknrollreport.com/cover-story-rolling-stones-lips-by-john-pasche> erişim: 13.05.2010

Brain Croft'a, stadyumun gerisindeki insanların, sahnedeki küçük figürleri tam anlamıyla göremediklerini söylüyordu. Ve Rolling Stones'un 1976'daki Knebworth konserinde stadyuma ters projeksiyonlu ekranlar yerleştirilerek izleyicilerin dev ekranlarda ilk kez sahnedeki grup üyelerini izleyebilmeleri sağlandı.²⁸

A Bigger Bang Tour

A Bigger Bang Tour sahnesi Mark Fisher tarafından dizayn edildi. Sahneye Stones'un Dil ve dudak belgeselini gösteren en modern elektronikleri içeren dev ekranlar yerleştirilmişti. Sahne 25 metre yüksekliğinde, çoklu yükselti konstrüksiyonlarla ve sahne arkasında 400 seyirci kapasiteli balkonlarla desteklenmişti. Stones şovun bir kısmını, ana sahneden kopup seyircilerin içine giren ve stadyumun ortasına kadar giden raylı sistemin üzerindeki B-stagede gerçekleştirir. B-stage sanki seyircilerin arasında bir adacık gibidir. Bu sırada ekranın önünde devasa şişme dudak sahnede belirir.²⁹

a.

²⁸ Lylall, Sutherland, **Rock Sets**, Thames and Hudson, London, 1992, s.48-49

²⁹ **y.a.g.e.** , s.50

b.

Şekil 8 – Rolling Stones, The Bigger Bang Tour 2005 a. Konserden bir sahne, b. Şişme dudak amblemi ve grup hareketli B-stage'de çalarken

(Kaynak: <http://www.stufish.com/the-rolling-stones/a-bigger-bang-outdoors/reality.html> erişim: 04.05.2010)

Steel Wheels / Urban Jungle

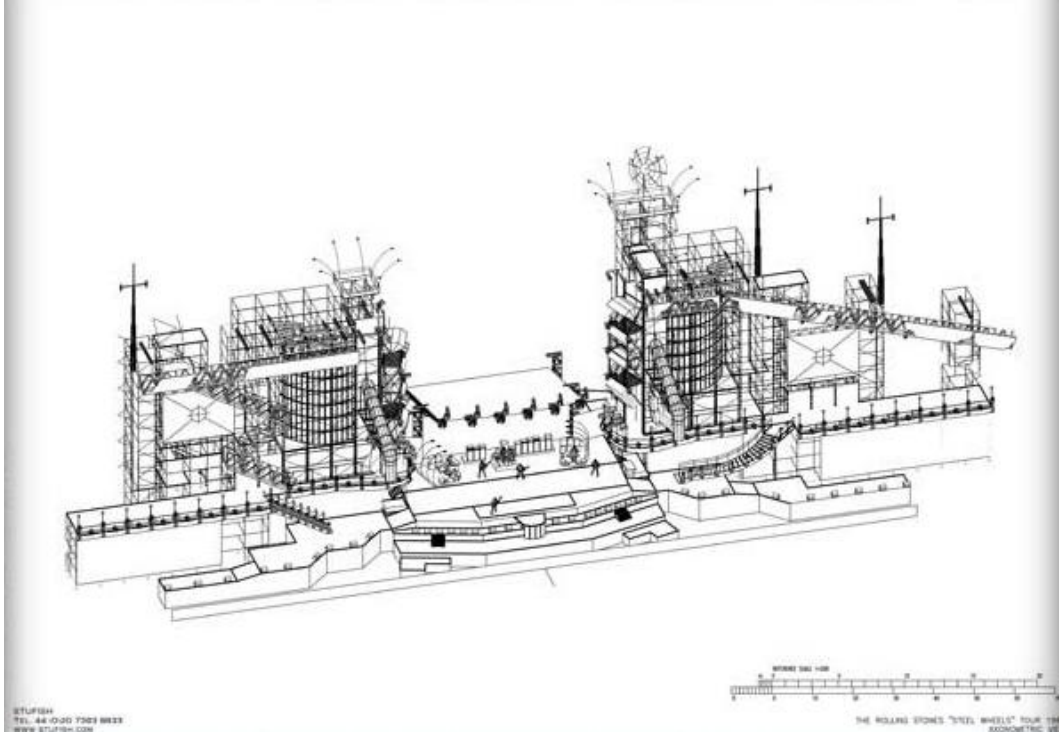
Stones'un Steel Wheels/Urban Jungle turnesinde amacı, endüstriyel kentlerin soğukluğunu hatırlatan nostaljik bir tasarım yapmaktı. Tasarım, çelik fabrikalar ve rafineriler gibi endüstriyel yapıların kolaylıkla hatırlatan görsel elemanlarını ve birçok buluntu materyali içerir. Yazar William Gibson'un betimlemelerinden etkilenen tasarımcı Fisher, "*O'nun hikayelerindeki şehirler eskimiş teknolojik katmanların eski binalara eklenmiş bir kolajdır*"³⁰ der. Gibson'ın yarattığı görsel dünya, Ridley Scott'ın kült film'i *Blade Runner'daki* görsellikle paralellik taşıyordu. Tasarımda kullanılan imgeler, puslu ve sıkıcı gökyüzü, yıkıntı halindeki ziguratlar ve uzaklarda bir yerlerdeki endüstri komplekslerinde aniden olan patlamalardan oluşuyordu. Sahne, grubun performanslarını sergileyebileceği çoklu kat strüktürü şeklinde tasarlanmıştır. Mick Jagger bir şarkıda tüm setin üzerinde 23 metre yükseklikte belirir ve patlamalar içinde kaybolur; daha sonra diğer şarkıda

³⁰ y.a.g.e., s.61-62

tekrar ortaya çıkar. *Honky Tonk Woman* ve *Angie* şarkılarında nerdeyse set yüksekliğinde iki adet devasa şişme kadın figürü balkonlardan şişirilir ve müzikle beraber yavaşça sallanır. Projeksiyondan da, kırılmış CD'yi betimleyen, iç içe geçmiş metallerden oluşmuş yuvarlak testere bıçakların bulunduğu albüm kapağının grafikleri, PA sistemin ve birçok yapı iskelesinin üzerine yansıtılmıştır.

a.

b.

c.

Şekil 9 – Rolling Stones Steel Wheels Tour 1990, a. Mark Fisher sahne eskizi, b. Mark Fisher sahnenin teknik çizimi, c. Konserden bir sahne

(Kaynak: <http://www.stufish.com/the-rolling-stones/steel-wheels> erişim: 04.05.2010)

Şovun ışık tasarımında ise, ışıklandırmanın genel atmosferi, bunaltıcı bir havadan romantik bir havaya, kötümserlikten iyimserliğe doğru değişirken, sahne ateşlerle, patlamalarla ve havai fişeklerle aydınlatılır. Piroteknikler de bu şovun ayrılmaz bir parçası olarak düşünülmüştür. Şovun sonunda sahnenin tüm cephesinde oluşturulan alevler ve patlamalar, şovda yaratılmak istenen etkiye damgasını vurur.

Rolling Stones *Steel Wheels* turnesinin Avrupa ayağı için *Urban Jungle* adında daha az karmaşık bir set hazırladı. Bu sefer, iskelelerde balta girmemiş bir orman resmedildi ve Amerikan yerlilerini bir sembolünden esinlenerek tasarlanan, turun afişinde de kullanılan vahşi “tavşan köpek” sembolü, devasa üç şişme figürle sahneye taşındı.³¹

³¹ y.a.g.e., s.51

a.

b.

Şekil 10 – Rolling Stones Urban Jungle Tour 1990, a. Konser görüntüsü, b. Sahnede şişme Tavşan Köpek figürleri

(Kaynak: <http://www.stufish.com/the-rolling-stones/urban-jungle/reality.html> erişim: 04.05.2010)

1.3.2. U2

İrlandalı rock grubu U2'nun da set tasarımları, müziği kadar dikkat çekmiştir. 1980'de yayınladıkları ilk albümleri *Boy*'u dinleyen ışık ve set tasarımcısı Willie Williams, 1982 yılından sonra gruba çalışmaya başlamıştır ve grubun tüm şovlarının setlerini tasarlamıştır. Şarkı sözlerini genelde sosyal ve politik eleştirileri, Hıristiyanlığın dini ve ruhsal simgeleriyle donatan U2, dünya çapında gerçekleştirilen

yoksulluk, sosyal adaletsizlik, salgın hastalık gibi temaları kapsayan birçok yardım kampanyasında ve konserinde aktif rol aldı.³²

360° Tour

Willie Williams'ın tasarımını yaptığı 360°'in tasarımını, mimar olarak Mark Fisher realize etmiştir. Williams'ın seyirci kapasitesini %15-20 civarında arttırabilen bu tasarımı Los Angeles Havalimanı'ndaki Theme Bulding**den ilham almıştır. "The Claw" adını verdiği "dört ayaklı uzay gemisi" tasarımı, şovu stadyumda 360 dereceden seyirciye sunma fikrinden ortaya çıkmıştır. Alışılanın aksine sahne stadyumun ortasına yakın bir yere yerleştirilir. Sahne tasarımı, hoparlör sistemlerini ve performans alanının üzerinde duran silindirik video ekranlarını taşıyan dört ayaklı devasa bir çelik strüktürden oluşur. Sahne, dönen köprülerle sahneleri birbirine bağlayan dairesel rampalarla çevrilmiştir. Bu konserde Bono, bis sırasında *Light my way* şarkısını, dairesel şekilde tasarlanmış ultraviyole bir mikrofonla ve üzerinde fiber optik led'ler olan bir kıyafetle seslendirir. (Bkz. Şekil- 76)

Şekil 11 – U2, 360° Tour, 2009, bir sahne görüntüsü

(Kaynak: <http://www.stufish.com/u2/360-/reality.html> erişim: 23.06.2010)

³² Barfield, **a.g.e.**

* Bkz. EK-2

Sahne Belçikalı bir firma olan *Stageco* tarafından inşa edilmiştir. Her bir yapım yüksek basınç ve yenilikçi hidrolik sistemleri gerektirir. 50 metre yüksekliğindeki çelik strüktür, *Rolling Stones*'un *A Bigger Bang Tour*'undan iki kat daha büyüktür. 200 ton kaldırabilen bu yapı, üç set olarak tasarlanmış ve her bir set 120 tırla taşınmıştır. Bir setin kurulması 3,5 gün sürmektedir. Her setin kendine ait bir ses sistemi vardır ve tek bir setin tutarı 15-20 milyon pound arasındadır. Şovun tasarımıyla ilgili gitarist *The Edge*'in yorumu şu şekildedir:³³

*“Temelde çok farklı bir şeyle insanların önüne çıkmak zordur, ama bence bu turnede biz bunu yaptık. Prodüksiyonumuzu daha önceden kimsenin görmediği bir yere getirmek ve bunu söyleyebiliyor olabilmek inanılmaz birşey. U2 gibi bir grup için bütün kuralları yıkmayı başarmak gerçekten heyecan verici.”*³⁴

Solist *Bono*'ya göre ise, bu tasarımın amacı, kabin kuleleriyle sahneyi domine eden geleneksel dış mekan konserlerinin görüntüsünü bastırmaktır. *Williams*'a göre ise amaç fiziksel yakınlığı herkese kabul ettirmektir: *“Grup tam anlamıyla seyircinin avucunun içindedir. Tur'un sonunda bu üç konser setimizi dünyanın farklı yerlerine bırakarak bunları kalıcı konser salonlarına dönüştürmek istiyoruz.”*³⁵

Şekil 12 – U2, 360° Tour 2009'dan bir sahne görüntüsü

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/U2360MainPage.html> erişim: 20.05.2010)

³³ <http://www.pddnet.com/news-u2-stage-sets-trendsetting-hydraulics-090109/> erişim: 12.04.2010

³⁴ <http://www.reuters.com/article/idUSTRE5260JX20090307> erişim:12.04.2010

³⁵ <http://www.webcitation.org/5kjG6jJcy> erişim 12.04.2010

Mark Fisher'in Chuck Hoberman ve Frederic Opsomerle beraber tasarladığı video ekranları Innovative Designs of Belgium tarafından LED pikseller kullanılarak üretilmiştir. Çoklu pantograf* sistemlerinin üzerine altı köşeli parçaların monte edilmesiyle konser sırasında yatay olarak açıklık sağlanmıştır. Makara sistemleri sayesinde, tüm ekranın ve pantograf sistemin gruba yakınlaşıp uzaklaşması sağlanır. LED ekranlar hava koşullarına karşı korumalıdır.³⁶

Vertigo

Ana fikir, elips şeklindeki bir rampanın sahne tabanıyla birleştiği ve ortasına seyircilerin de alınabildiği bir sahne formudur. LED tabanlı transparan bir ışık perdesi sahnenin arkasına asılır ve bu perdede soyut desenler, haritalar, hareketli figürler ve bazen de yazılı metinler gösterilir. Ayrıca elips sahne iki podyumun yöneldiği iki B-Stage sahneye dönüşür. Ayrıca B-Stage U2'nun sıklıkla kullandığı bir sahnedir.³⁷

a.

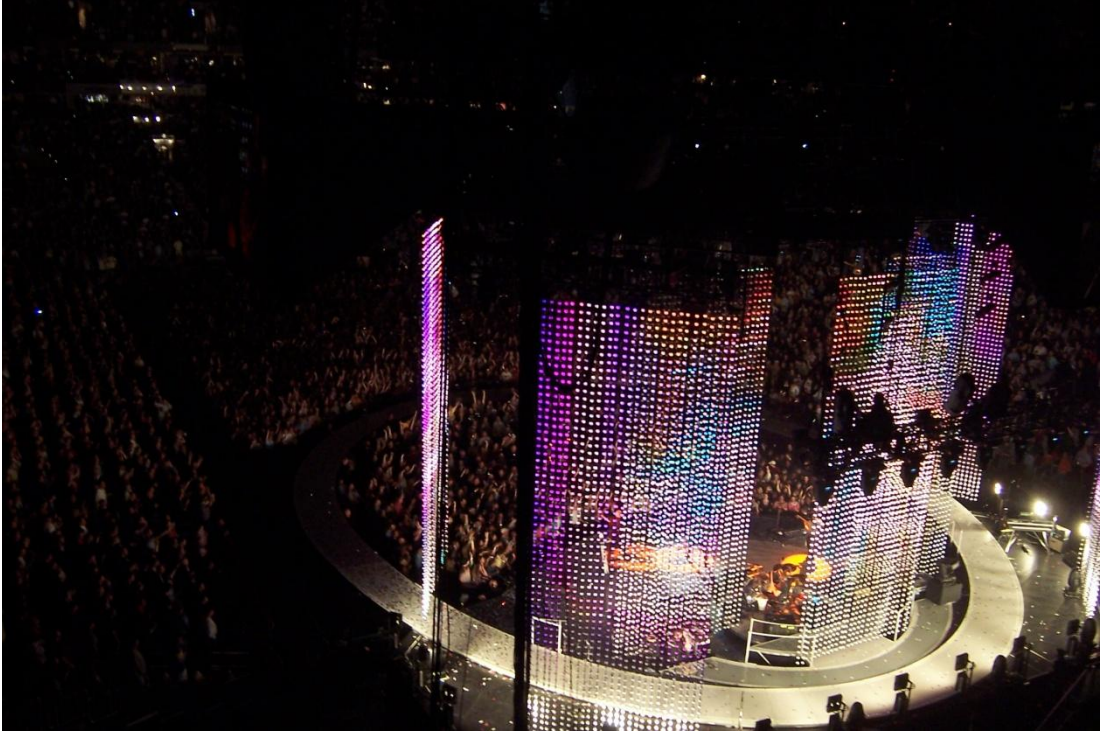
* Pantograf: Genelde televizyon stüdyolarında tavandan sarkıtılan spot ışıklarının yükseklik ayarları ve değişikliklerinin pratik bir şekilde yapılabilmesini sağlayan makas sistemli bir asma aparatıdır. Manuel kumandalı olanlarının yanı sıra uzaktan kumandayla kontrol edilebilen motorlu gelişmiş versiyonları da vardır.

³⁶<http://www.pickupal.com/pup/welcome/U2-360-Tour> erişim 11.04.2010

³⁷<http://www.chicagotribune.com/entertainment/chi-0505060249may06,0,3211107.story> erişim 09.04.2010

b.

c.

Şekil 13 – U2 Vertigo turnesi konser seti. A, cepheden görünüm, b. Stadyum görüntüsü ve sahne tabanı, c.sahnenin arkadan görüntüsü

(Kaynak:<http://www.willieworld.com/VertigoMainPage.html> erişim: 20.05.2010)

Elevation Tour

Elevation Tour'daki asıl öge, kalp şeklindeki bir rampanın, yarım arena tabanına çıkıntı yaparak abartılı podyumlar yaratmasıydı. Orta bölüme özel bilet sahipleri yerleştiriliyor, podyumun üzerinde grup elemanları yürüyebiliyor ve iki taraftan da seyirciye yaklaşabiliyorlardı. Dinamik kıvrılan şekillerdeki görsel imgeler ışık köprülerine monte edilmiş projektörlerden, hem perdeye hem tüm iç yüzeye yansıtılıyordu. Williams, ışığı ve videoyu birleştirdiği, boşlukları ve tüm arenayı projeksiyon yüzeyi olarak kullandığı bu iddiasız tasarımıyla *Live Design* dergisi'nin 2001 yılı tasarım ödülünü kazandı.³⁸

Şekil 14 – U2, Elevation Tour 2001, Sahne görüntüsü

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/ElevationMainPage.html> erişim: 20.05.2010)

Zoo Tv

U2'nun bir diğer albümü olan *Zooropa*'nın albüm kapağının tasarımında Avrupa Birliği'nin bayrağını temsil eden dairesel olarak yerleştirilmiş yıldızlar ve bir de üzgün astronot çizimi yer alıyordu. Astronot figürü, Sovyetler Birliği yıkıldığı sırada uzayda unutulmuş Rus kozmonotu simgeliyordu.³⁹

³⁸ http://livedesignonline.com/mag/show_business_eddy_awards_willie/ erişim: 23.04.2010

³⁹ Bill Flanagan, *U2 at the End of the World*, Delta, New York: 1996, s.45

Şekil 15 – U2, Zooropa Albüm kapağı tasarımı

(Kaynak: <http://www.u2.com/discography/index/album/albumId/4010> erişim: 17.05.2010)

Sahne konseptinde, ise seçeneği olmayan televizyon programlarından ve duyarlılığı azaltılmış kitle iletişim araçlarından esinlenilmişti. Sahnede görsel efektleri, pop kültürüne ait video klipleri ve yanıp sönen sloganları göstermek için geniş LED ekranlar kullanıldı. Bono elindeki kumandayla zapping yapıyor, uydu bağlantılarıyla kuşatma altında bulunan Bosna'daki Zoo TV muhabirine canlı bağlantı kuruyordu. Bunun yanında telefon şakalarının görüntü ve sesleri de şova dahil edildi. Kitle iletişim araçlarındaki kirlilik, LED ekranlardan, kaotik bir şekilde eş zamanlı olarak gösterilen farklı görüntülerle tasvir edildi. Seyirciyi bu görüntü kirliliğinden kurtarmak için gruba dikkat çekiliyor, ancak bazen de görüntülerin grubun önüne geçerek grubu geri plana atması sağlanıyordu.⁴⁰

⁴⁰ y.a.g.e., s.55

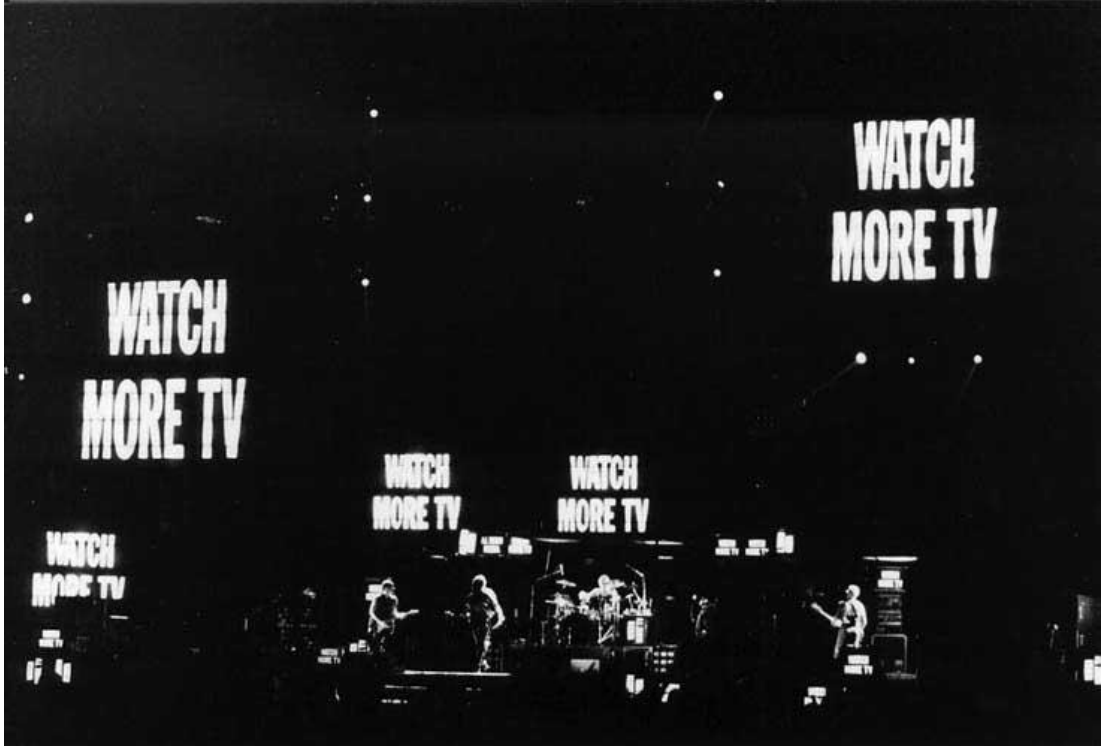
Şekil 16 – U2 Zoo Tv Tour 1993, Konser sahnesi

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/ZooTVMainPage.html> erişim: 17.05.2010)

Willie Williams tarafından tasarlanan Zoo Tv, karışık bir düzenlemeyle seyircilerinin duyularına aşırı yüklenerek, seyirciyi bu görüntü kirliliğine maruz bırakıyordu. Tasarımdaki devasa video ekranları sadece grup üyelerini göstermek için değil, ayrıca kayıt öncesi görüntüleri, televizyon yayınlarını, ve cümle kalıplarını göstermek için kullanıldı. Yazılar, bir bulvar gazetesinin başlık fontunun elektronik haliydi. Willie Williams yaptığı tasarımı şöyle değerlendirir:

“Belli ki gitmekte olduğumuz yer daha önce o ölçekte bir benzeri daha görünmemiş türden olmak zorundaydı. Grup sahnedeiken fonda gerçekleşecek görsel sanat sistemi kurulumu için çok ciddi uğraştım.”⁴¹

⁴¹ Barfield, a.g.e.

Şekil 17 – U2 Zoo Tv Tour 1993, Konser setinde ekranlardan verilen sloganlardan biri

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/ZooTVMainPage.html> erişim: 17.05.2010)

Komünizmin bir simgesi olan “Trabant” marka Doğu Alman otomobiller, boyanarak, sahnenin tavanından asılmış ve içleri boşaltılıp spot yerleştirilmiş; böylece hem komünizmin yıkılışını tasvir etmek için hem de pratik bir biçimde, spot olarak kullanılmıştı. Set, hem iç mekanlar hem de dış mekanlar için tasarlanmıştı. İç mekanlar 6 tane boyanmış trabant otomobil, 36 televizyon monitörü, bir B-Stage ve onu ana sahneye bağlayan bir rampadan oluşur. Stadyum için tasarlanan sette ise, hi-tech gelecek ve cyberpunk şehirlere benzeyen görüntüler için 18 adet projeksiyon, 11 otomobili, 4 kat daha büyük bir B-Stage podyumu kullanılır.⁴²

⁴² Flagen, a.g.e. ,s. 25

Şekil 18 – U2 Zoo TV Tour 1993, İç Mekanlar için tasarlanmış setin konser görüntüsü

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/ZooTVMainPage.html> erişim: 17.05.2010)

Grubun solisti Bono, performans sırasında “*The Fly*”, “*Mirror Ball Man*” ve “*MacPhisto*” olarak diğer kişiliklerini canlandırır. *The Fly* kişiliğinde Bono, Lou Reed gözlükleri takar, Elvis Presley ceketini ve Jim Morrison’ın deri pantolonunu giyer, sahnede havalı bir şekilde yürüken yapmacık tavırlı, kendini beğenmiş bir rock yıldızını canlandırır. *Mirror Ball Man* olarak da parlayan gümüş bir lame ceket ve kovboy şapkası giyer. Bu karakterle de amerikan televangelist bir şovmeni ve otomobil satıcısını canlandırırken abartılı bir güney amerikan aksanı kullanır. Bono bu karakter için şöyle der:

“ O, ratinglere inanır. Kendini Amerikayı temsil eden bir şovman olarak görür. Kendine çok güvenlidir ve aynayı eline aldığı zaman kendi cazibesinden etkilenir ve aynaya bir öpücük kondurur. Parayı sever, eğer parası olursa Tanrı onun hatalarını görmez.”⁴³

⁴³ y.a.g.e., s.28

Mephisto'ya atfen geliştirilen ve şeytanın insanda halini simgeleyen MacPhisto karakteriyle ise şeytan parodisini canlandırır. MacPhisto altın bir takım, altın tabanlı ayakkabılar giyer, soluk bir makyajı ve ruj u vardır; başına da şeytan boynuzları takar. MacPhisto olarak Bono, üst sınıf bir İngilizce konuşur. Bu karakteri Amerikan etkisindeki Mirror Ball Man'in yerine geliştirmiştir. MacPhisto sahnede politikacıları arayıp, onları telefonda işletir. Gitarist The Edge'e göre şeytan karakteri konseptin ironik yapısına çok uygundur. "Şeytan gerçekte söylemek istediğ in şeyin tersini söyleyerek ne demek istediğ ini anlatmak için harika bir araçtır."⁴⁴

U2'nun Zoo TV konseri için rock eleştirmeni Mat Snow ise şöyle der;

"U2 gelmiş geçmiş en iyi stadyum rock grubudur. Ama bu onların en iyi rock grubu olduğ u anlamına gelmez. Fakat sahneyi gerçekten de dikkate değer yeni ve meydan okuyan birşeylerle doldurmak için tutkulu oldukları da bir gerçektir. Yani Zoo Tv 'yi izleyen herkes bir daha öyle birşey göremeyeceğ ini çok iyi bilir... En son görsel ve işitsel teknolojiyi ve belirli bir ahlaki gündemi müzikle birleştiren U2'nun Zoo TV'snini aşırı yüklü duyumsallığı stadyum rock olgusunun insanları eğlendirmekten öte şeyler de yapabileceğ i inancını doğ urdu. Kafa tutabilirdi, kıskırtabilirdi, izleyicinin dünyaya bakışını değ iştirebilirdi"⁴⁵

PopMart

U2'nun Pop adlı albümünün turu, yoğun ve kalabalık set tasarımıyla adından söz ettirdi. Albümün ve set tasarımının amacı, tüketim çılgınlığına ve pop kültürüne alaycı bir dokundurmaydı. Sahne tasarımı üretim aşamalarında oluş an birçok fikir iç inden grup, Williams'ın Amerikan'da savaş sonrası banliyölerde oluş an outlet mağazalarından esinlenen ve süpermarketi çağ rıştıran fikrini seçti. Bono, süpermarket'in cazip ve bol seçenek sunumunu simgelediğ ini ve U2'nun şarkıları için bir metafor olarak kullanılabileceğ ini düş ündü. Fisher'la beraber Williams tasarladıkları fantastik bir "Eğ lence Outleti"nin tüketim çılgınlığı temasına uygun olduğ unda birleştiler.⁴⁶

⁴⁴ McCormick, Neil, U2, **U2 by U2**, HarperCollins. London, 2006, s.65

⁴⁵ Barfield, **a.g.e.**

⁴⁶ <http://www.pnnewswire.co.uk/cgi/news/release?id=34093> erişim:12.04.2010

Williams daha önceki tasarımlarının aksine, sadece video tabanlı bir şov yerine, fiziksel bir tasarımın da kullanılmasını önerdi. Bunun üzerine Fisher ve Park üç boyutla multimedyaı birleştirmeye karar verdiler. O güne kadar yapılmamış büyüklükte ve 7 milyon dolar değerinde bir LED ekran tasarladılar.

şekil 19 – U2 PopMart Tour 1998, Dev LED ekran görüntülerinden biri

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/PopMartMainPage.html> erişim: 17.05.2010)

46-52 metre uzunluğunda ve 15-17 metre yüksekliğindeki esnek yapılı perde, stadyumun arkasındaki oturma yerlerini örtüyordu. 150.000 piksel ve sekiz farklı renkteki 4.500 alüminyum tüpten oluşan LED ekran 187 katlanabilir panele ve 22 kolona dönüşüp sadece iki tırla kolayca taşınabiliyordu.⁴⁷

⁴⁷ <http://www.pnewswire.co.uk/cgi/news/release?id=34093> erişim:12.04.2010

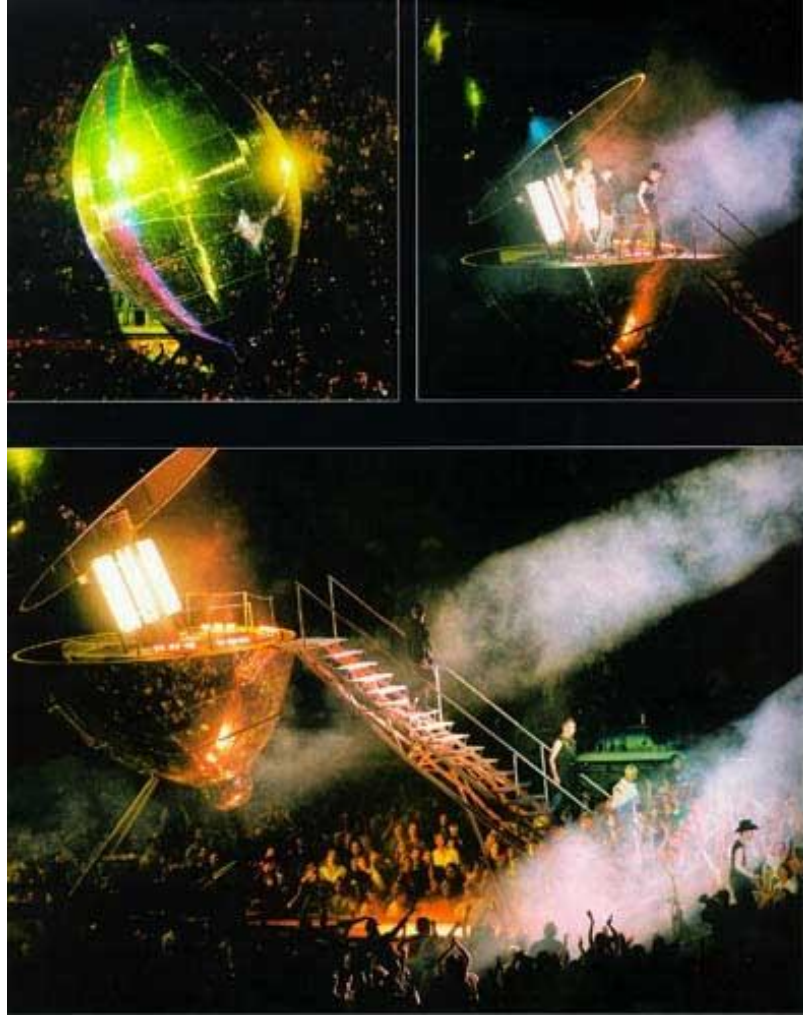

Şekil 20 - U2 PopMart Tour 1998, Sahne görüntüsü, sağda devasa martini çubuğu, limon ve zeytin

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/PopMartMainPage.html> erişim: 17.05.2010)

Üç boyutu ise sahneye, amaçlanan fantastik eğlence outlet'i için 30 metre yüksekliğinde devasa bir altın kemer ve sahnenin yanına martiniyi temsilen devasa bir kokteyl çubuğuyla zeytin getirerek sağladılar. PA sistemi ise sahnenin ortasına kurulan bir kuleye yerleştirildi. Aynı zamanda bu kule grup elemanlarını seyircilerin üzerinde taşıyacak ve B-stage'e götürecek limon şeklinde bir disko topunu taşıyacaktı.⁴⁸

⁴⁸ Neil McCormick, U2, **U2 by U2**, Harper Collins. London, 2006, s.34

Şekil 21 - U2 PopMart Tour 1998, B-stage olarak kullanılan limon şeklindeki disko topu.

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/PopMartMainPage.html> erişim: 17.05.2010)

1.4. PSİKEDELİK (PSYHEDELIC) ROCK

Psikedelik Rock, 60'ların ortalarında psikedelik kültürden etkilenip ilham almış ve tecrübe edilen psikedelik uyuşturucuların etkilerini artırmak ya da tekrarlamak amacın güden bir alt türdür. Kendinden sonra birçok akımı etkileyen psikedelik rock, başta LSD olmak üzere halüsinojen uyuşturucuların yarattığı görsel bir yönelime sahip olmuştur. Psikedelik rock, görselliğini konser afişlerinde, albüm kapaklarında, ışık şovlarında yansıtmıştır.⁴⁹

⁴⁹ Walter Herdeg., **Graphics Annual**. Zürich: The Graphics Press, 1971.s. 39
(http://en.wikipedia.org/wiki/Psychedelic_art'deki alıntı erişim: 25.03.2010)

Şekil 22 – Psikedelik üslupta yapılmış konser afişleri

(Kaynak: <http://www.psychedelicalart.com/concertposters/poster-store/> erişim: 22.06.2010)

Psikedelik sanatı, fantastik, metafizik sürrealistik ve morfeik objelerin, değişken ve dağılan, fraktal ve doğu çizgileri taşıyan desen kalıplarının; tekrarlanan motiflerin, spirallerin, ortak merkezli içiçe geçmiş dairelerin ve bazen de kolajların kullanıldığı bir hareket olarak nitelendirilebilir. Renkler genelde parlak veya yüksek kontrastlıdır. Detayların ve stilizasyonun derinliği dikkati çeker. Negatif ve pozitifin yerdeğiştirdiği el yazısı odaklı, kendine özgü yenilikçi bir tipografi yaratmıştır.⁵⁰

Şekil 23 – Psikedelik sanatta desen örnekleri

(Kaynak: <http://www.psychedelicalart.com/> erişim: 09.05.2010)

⁵⁰ y.a.g.e., s. 49

Psikedelik Rock konserlerinin posterleri, Art Nouveau, Dada ve Pop Art'dan etkilenmiştir. Ve bu tarz, hızlı bir şekilde albüm kapakları için de ilham kaynağı olmuştur. Pink Floyd'un Hipgnosis ile, Yes'in Roger Dean ile çalışmaları en göze çarpan albüm tasarımlarıdır.

Psikedelik ışık şov'ları da rock konserleriyle beraber gelişen yeni bir sanat formu olmaya başlamıştır. Sanatçılar müziğin ritmiyle uyumlu ışık gösterileri oluşturmuşlardır. Bu gösterilerde tepegöz projektörler ve dışbükey mercekler arasına uygulanan yağ ve boyadan oluşan bir emülsiyon kullanılarak akışkan görsel imgeler yaratmışlardır. Bu, rock gruplarında kendiliğinden oluşan izdihamın görsel bir temsilini yapmak ve izleyici için tamamen "triplerde" bir atmosfer yaratmak, hareketli resme dayalı bir doğaçlama sanat formu oluşturmak üzere slayt gösterileri ve film döngüleriyle birleştirildi.

Bu akımın öncüleri olan Grateful Dead, Jefferson Airplane, Cream, The Doors, gibi gruplar ve ilk dönemleri psikedelik rock tabanlı olan The Beatles, Yes ve Pink Floyd gibi gruplar, psikedelik likit ışık şovlarına yoğun olarak yönelmişlerdir. Işık tasarım grubu The Brotherhood of Light da San Fransisco'daki birçok psikedelik rock konserlerin ışık şovlarını tasarlamıştır.

1.5. PROGRESSIVE ROCK

Özellikle 60'ların sonlarındaki psikedelik rock'tan etkilenerek gelişen progressive rock, rock müziğe geniş kapsamlı bir yapı kazandırdı. Birçok farklı esin kaynağından etkilenen ve ilham alan, progressive rock, daha çok İngiltere'de rock müziği yeni boyutlara taşıyarak onun sanatsal güvenilebilirliğini yükseltmeye çalıştı. Progresisive rock grupları, rock'ın ya da popun standart şarkı yapılarının ötesine geçerek, rock müziğin teknik ve düzenleme sınırlarını zorladılar. Yazdıkları sözler kavramsal, soyut ya da bir fantaziye dayalı olduğundan, çoğu zaman müzikle bir ortaklık kurdular. Bu birleşik anlatımı ifade etmek için de sıklıkla konsept albüm yapmaya yöneldiler.⁵¹

Teknolojik gelişmeleri yakından takip eden ve onlardan faydalanan progressive rock grupları yeniliklere fazlasıyla açtılar. Çevre sesleri ve teatral

⁵¹ <http://allmusic.com/cg/amg.dll?p=amg&sql=77:374> erişim:20.02.2010

öğeler, sahneleri, olayları ve konseptin özelliklerini betimlemek için kullanılıyordu. Örneğin Genesis leitmotif'i, farklı karakterleri tasvir etmek için; Pink Floyd ise saat ve bozuk para ses kayıtlarını, zaman ve parasal gücü betimlemek için kullanıyordu.

70'lerle birlikte bazı gruplar, konserlerine iyi hazırlanmış ve bazen de aşırı dikkat çeken teatral öğeleri dahil ettiler. Genesis'in solisti Peter Gabriel giydiği birbirinden farklı, renkli ve egzotik kostümlerin desteğiyle hemen hemen her şovunda şarkıdaki öyküyü dramatize etti. Pink Floyd yanan çanlardan, çarpışan uçaklardan ve şişme yapılardan yararlandı. Yes ise Roger Dean'in fantastik sahne setlerini konserlerine dahil edip, arena sahnede çaldı.⁵²

Şekil 24 – Genesis'in solisti Peter Gabriel sahne makyajı ve kostüm örnekleri

(Kaynak: http://www.petergabriel.com/discography/release/Plays_Live/ erişim: 27.05.2010)

Albüm kapakları ve ambalajları da sanatsal konseptin en az müzik kadar önemli bir bölümüydü. Bu "trend" in The Beatles'ın *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* albümüyle başladığı ve progressive rock pazarlamasında da majör bir yer aldığı söylenebilir. Bazı gruplar albümlerinin sanat yönetimleriyle tanınır hale geldiler. Soundları ve görsel tasarımları bütünlüğü grupların kimliklerini

⁵² <http://www.progressiverock.com/timeline.php> erişim: 03.03.2010

tamamlıyordu. Bu eğilim, özellikle sanatçı ve tasarımcı Roger Dean'in Yes'e ve Hipgnosis'in de Pink Floyd ve Genesis gibi gruplara yaptığı işlerle ün kazandı.⁵³

Yes'in grup logolarını, albüm kapakları tasarlayan Roger Dean, bu görsel konseptleri kardeşi Martin'le beraber sahne setlerinde de kullandılar. 1973 yılında yaptıkları konsept albümleri "*Tales from Topographic Oceans*" iki LP olarak yayınlandı. Albümdeki dört şarkı gerçeği, bilgiyi, geleneği ve özgürlüğü simgeliyordu. Grubun bu konsepti, soyut dekor elemanlarının yardımıyla üç boyutlu olarak sahneye taşındı.

Aynı şekilde Genesis de Pink Floyd'un *Dark Side of The Moon* albümünün albüm kapağını tasarlayan Hipgnosis'le çalışmaya başlamıştır. Genesis, albüm kapaklarında genellikle kompleks ve anlaşılması güç sanatsal görseelliği kullanarak, müziklerinde keşfedilmesini istedikleri temaları açığa çıkarmayı amaçlıyordu. Tamamen müzikal girişimlerinin ve risklerinin ötesinde, Genesis'in 70'lerde Gabriel ile beraber yaptıkları konserlerdeki teatral üslupla birlikte, 80'lerde gelişen ışıklandırma tasarımları ve multimedya öğeleri, birçok sanatçıyı ve prodüksiyonu etkilemiştir. *Cirque de Soleil*'in kürator'ü ve direktör'ü Victor Pilon Genesis için şöyle demiştir: "*Biz hiçbir şeyi keşfetmiyoruz. Genesis bunları yıllar önce yaptı. Biz sadece yeni teknolojiyi kullanıyoruz.*"⁵⁴

Bilim-kurgu, uzay ve fantastik hikayelere öykünen Kanadalı progressive rock grubu Rush da albüm tasarımlarını ve sanat yönetmenliğini yapan Hugh Syme'in oluşturduğu konseptlerini, sahneye multimedya, ışık ve grafiksel olarak taşımıştır. Tüm davul setini, sahne tabanını da bu konseptlere uygun hale getirmişlerdir. Bunlardan en ünlü olanı kuşkusuz "starman" konseptidir. 2112 adlı albümlerinin olay dizisinin büyük bölümü Ayn Rand'in "*Anthem*" adlı romanından uyarlanmıştır.

2062 yılında galaksiler arası yapılan bir savaş sonucunda tüm gezegenler *Solar Federasyon* adı altında *Red Star* (Kızıl Yıldızı)'in egemenliği altına girmiştir. Dünya 2112 yılında okunacak materyalleri, dinlenecek şarkıları, resimleri ve hayata dair her şeyi kararlaştıran *Syrinx Tapınağı Rahipleri*'nin kontrolü altındadır. Bu sırada bir adam bir gitar bulur ve farklı müzikleri çalmayı öğrenir. Bu müziği Tapınak

⁵³ http://en.wikipedia.org/wiki/Progressive_rock#cite_note-AllMusic1-1 erişim 09.03.2010

⁵⁴ Etan Vlessing, *Cirque du Soleil's 'Delirium*, Amusement Business 2006 s.38

rahiplerine götürdüğünde ise, rahipler gitarını yok ederler. Bunun üzerine o da kaçır, saklanır ve *Solar Federasyon*'dan önceki dünyayı hayal etmeye başlar. Daha sonra hayal kırıklığıyla uyanır ve intihar eder. Adamın ölümünden sonra gezegenler arası bir savaş başlar ve savaşın sonunda grup üyeleri teyp çalar'dan gelen sesleriyle şu cümleyi söylerler: "*Solar Federasyon'un tüm gezegenlerinin dikkatine! Kontrolü biz ele geçirdik.*" Bu cümleden sonra da grup konserine başlar.

Şekil 25 – Rush, 2112 albüm kapağı tasarımı ve posterini

(Kaynak: <http://www.cygnus-x1.net/links/rush/rush-a-brief-history-of-time.php> erişim: 25.06.2010)

1.5.1. PINK FLOYD

60'ların ortasında Pink Floyd'un üç üyesi Roger Waters, Rick Wright ve Nick Mason Regent Street Mimarlık teknikokulunda, diğer bir üyesi olan Sid Barret da Camberwell Sanat okulunda okuyorlardı ve hepsinin de ortak bir radikal tasarım geçmişleri vardı. Sutterland Lyll Pink Floyd için şöyle der:

"Profesyonel olduktan sonra, neredeyse başından beri performansları diğer gruplara hiç benzemiyordu. Şarkıları birbuçuk saat sürüyor, onlar çalarlarken projektörlerden, hareketli oil-wheel

*ışıklardan, uhrevi slidelardan, filmlerden ve gelişen acid kültürünün doğurduğu bütün tuhaf görsel efektlerden faydalanıyorlardı. Birkaç yıl içerisinde yaptıkları şovlar efsanevi ve ölesiyeye görsel performans sanatı oldu.*⁵⁵

Dark Side of The Moon

Grup albümde paranoya, mental hastalıklar, açgözlülük, insanın zayıflıkları, ölüm, fikir ayrılıkları, zamanın geçişi temalarını ele aldı. VH1'ın tüm zamanların en iyi 4. albüm kapağı seçtiği albüm kapağında simgelenen piramit tasarımı üç öğeyi temsil eder; grubun sahne ışıklandırması, şarkı sözleri, basitlik ve çarpıcılık. Piramidin içinden geçen ışık tayfı ise, grubun konserlerindeki ışıklandırma performansının göstergesidir. Albümün iç tasarımı, grubun sahnede kullanacağı kalp atışı sesinin görsel bir sunumudur.⁵⁶

Şekil 26 – Pink Floyd, Dark Side of The Moon albüm kapağı tasarımı

(Kaynak: <http://www.pinkfloyd.com/dsotm/content/setup.html> erişim: 17.05.2010)

⁵⁵ Lyll, a.g.e., s.17

⁵⁶ Matthew Longfellow(yönetmen), **Classic Albums: The Making of Dark Side of the Moon**, Isis Productions, 2003

Animals

Pink Floyd'un Animals albümü, George Orwell'ın Hayvan Çiftliği romanından esinlenir. Ancak romanın komünizme odaklanmasına karşın, albüm daha çok kapitalizmin kötü yüzünün bir eleştirisidir.

Pink Floyd ve Mark Fisher bu konsepti sahneye, insan boyutundan üç kat daha büyük olan şişme figürler getirerek yansıttı. Bu aile, sıradan bir nükleer aileyi temsil ediyordu. Bir iş adamı, sürekli kanepede oturan şişman karısı, bir oğul, bir kız ve yarım bir çocuk. Bu sıradan bir İngiliz Nükleer ailesinin resmi çocuk sayısına ironik bir atıftı. Bu insan biçimli (*anthropomorphic*) figürlerle, bir televizyon seti, bir buzdolabı gibi tipik dayanıklı ev eşyaları ve tam boyuttaki bir Cadillac araba ilişkilendirilmişti. Denetim toplumunu çağrıştırmak, dönemin standart polis ve otoritesini ima etmek üzere devasa bir domuz kullanıldı.⁵⁷

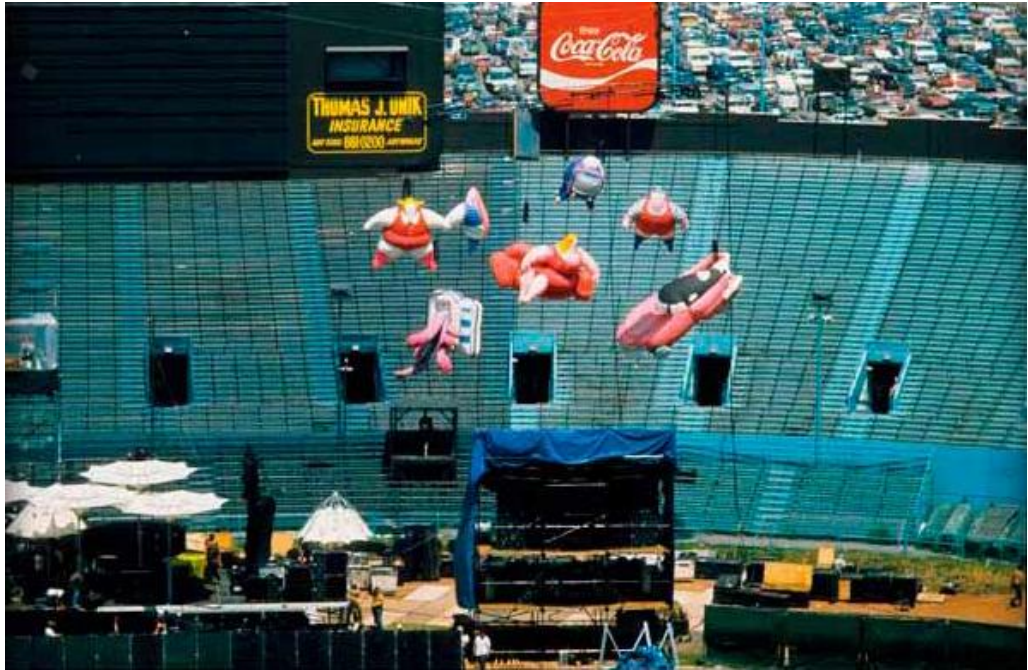

a.

⁵⁷ Lyall, a.g.e., s.18-19

b.

c.

Şekil 27 – Pink Floyd, Animal Turnesi 1977 a. Nükleer Aile Şişme Figürleri b. Şişme oğlan figürü ve Cadillac araba c. Sahne Kurulumu Görüntüsü

(Kaynak: Lyall, 1992, s.18 – 19)

Domuz şarkısında, domuz seyircilerin üzerinde belirir, kablosuna bağlı olarak seyircilerin üzerlerinden uçar, daha sonra durarak seyircilere homurdanır ve son olarakta sahnenin arkasından kaybolur. Bir kaç saniye sonra tekrar gökyüzünde belirir ve aniden patlar. Vinçle getirilen Baba figürü de şarkının sonunda seyircilerin üzerine yavaşça indirilir ve kalabalığın üzerine çöker.⁵⁸

The Wall

Animals turnesinin Montreal'de Temmuz 1978'deki son performansında, basist Roger Waters ön sıralardaki çoşkulu seyircinin üstüne onları aşağılarcasına tükürmüş; bunun sonucu olarak çok tepki görmüştü. Artık geniş seyirci kitlesiyle müzikal bir ilişki kuramaması da onda giderek artan bir strese yol açtı ve bunun üzerine yeni şov'unun üzerinde çalışmaya başladı. Yeni şov'unun teması, bir rock yıldızının seyircisine yabancılaşmasıydı ve bunu sahneyi baştan başa kaplayan duvarlarla sembolize etti.⁵⁹

Birçok rock konserinin aksine, *The Wall* bir rock opera'ya daha yakındı. Erken punkla daha da sertleşen rock eleştirileri, bu performansları önemsiz buldu. Seyirciler öykü dizisini anlayamayabilirlerdi, ama en azından ana temanın yabancılaşma ve isyan olduğunu kavrayabilirlerdi. Bununla beraber, bir olay dizisinin varlığı, şova içsel bir amaç ve muazzam özel efektler dizisine bir anlam katıyordu.⁶⁰

Son geliştirilen haliyle *The Wall*'un olay örgüsü, çocukluğunu anımsayan Pink adındaki bir rock yıldızının öyküsüdür. Hatırladıkları, savaşta öldürülmüş bir baba, aşırı korumacı bir anne, okul, öğretmenler, rock yıldızlığı, kendine mesafeli duran karısının sadakatsizliği ve son taşı duvara yerleştirmesiyle beraber yabancılaşması. Grup ikinci yarının çoğunu duvarın arkasında çalar; faşist bir mitingi andıran bir kabuslar dizisini, Pink'in ona zulmeden karakterlerce kınandığı bir mahkeme sahnesi izler. Bundan sonraki duvarın yıkılışı da bir çeşit kurtuluştur.

⁵⁸ y.a.g.e., s.21

⁵⁹ y.a.g.e., s.21

⁶⁰ y.a.g.e., s.22

a.

b.

Şekil 28 – Pink Floyd, The Wall 1980, a. Şişme öğretmen figürü, b.Konser sırasında duvar yapımı tamamlanırken

(Kaynak: <http://www.stufish.com/pink-floyd/the-wall/reality.html> erişim 16.04.2010)

Bu kentsel psikodramanın çeşitli bölümlerinin, özel efektlerle altı çizilmiştir. Şovun başlamasıyla seyircileri üzerinden aniden yanan bir uçağın uçması ve duvara çarpmasıyla babanın ölümü canlandırılır. Beşinci şarkı olan *Another Brick in The*

Wall Part2'de 15m. boyundaki bir okul müdürünün şişme figürü korkutucu bir şekilde sahnenin önüne gelir; bu sırada sahnedeki çalışanlar duvarı inşa etmeye başlarlar. *Mother* şarkısında şişme bir figür olan anne sahnede belirir ve koluyla, yine duvarın şişme duvar taşlarını yıkar. *Don't Leave Me* şarkısında karısı, çapkınlık yapmak için sahnede belirir. Faşist hayalinde, daha önce öndeki seyircilere homurdanan, tehdit eden ve sonra sahnenin arkasına uzaklaşan dev domuz yine belirir ve yine seyircilere doğru yönelerek tüm duvarı yıkar. Alışılmış olan Pink Floyd'un dairesel ekranında ters projeksiyonla Scarfe'nin "*Fucking Flowers*" animasyonunun da olduğu görüntüler gösterilir. İkinci yarıda duvar, Scarfe'nin miting ve duruşma animasyonları için projeksiyon yüzeyi olarak kullanılır. Scarfe'nin faşizm ve soykırımı simgeleyen animasyonları ile Fisher'ın set tasarımı görsellik bağlamında, müzikte politik tavır ve eleştiriyi ilk kez bu boyutlara taşımıştır.⁶¹

Şekil 29 – The Wall 1980, Scarfe illüstrasyonları için duvar projeksiyon ekranı olarak kullanılıyor

(Kaynak: <http://www.stufish.com/pink-floyd/the-wall/reality.html> erişim:16.04.2010)

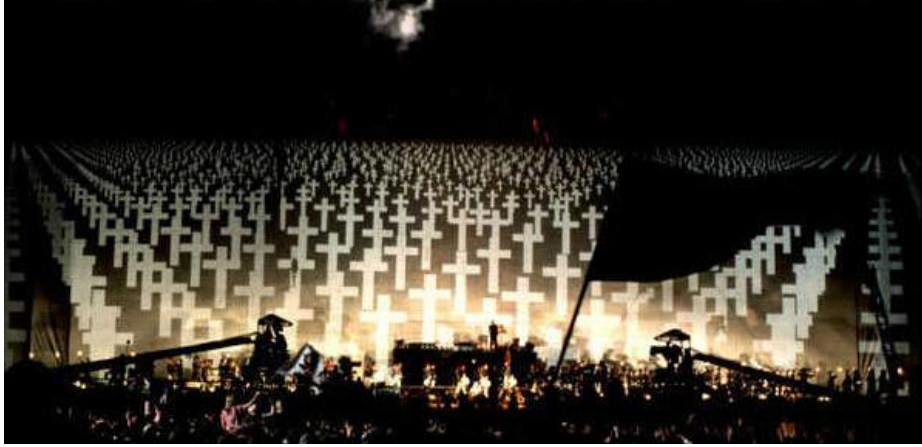
1989'de ise Roger Waters, *The Wall* projesini Mark Fisher'la beraber yeniden gündeme getirdi. Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından, eski Doğu Berlin'in terk edilmiş bir alanı olan, ancak günümüzde modern yapılarla donatılmış önemli bir iş merkezi haline getirilen Potsdamer Platz'da *The Wall*'u bir kereliğine tekrar yaptı. Konserin 1980'deki versiyonuna göre birkaç küçük değişiklik yapıldı. Öncelikle set, eski tasarıma göre iki kat daha büyüktü ve yerleştirilen dev ekranlarla 250.000 izleyicinin şovu daha kolay izlemesi sağlandı. Şovda ayrıca farklı sanatçı ve gruplar

⁶¹ y.a.g.e., s.22

performanslarını sergilediler. Kullanılan teknik olanaklarla da 35 ülkede yarım milyar insana şov canlı olarak ulaştırıldı.⁶²

a.

b.

c.

Şekil 30 – The Wall, 1990, a. Şişme domuz figürü, b. Scarfe illüstrasyonlarından bir görüntü, c. Bir sahne görüntüsü

(Kaynak: <http://www.stufish.com/roger-waters/the-wall-berlin/reality.html> erişim: 16.04.2010)

⁶² y.a.g.e., s.23

1.6. GLITTER (GLAM) ROCK

Glam rock olarak da bilinen glitter rock 1970'lerin başlarında ABD ile İngiltere'de eş zamanlı olarak çıkmış ve gelişmiştir. Kendine özgü bir akım olan glitter rock'ın kelime anlamı "parlak, ışıltılı"dır. Glitter rock sanatçıları edebe aykırı ve kışkırtıcı kostümleri, makyajları ve saç stilleriyle öne çıkarlar. Bu frapan kostüm tercihleri, bilim-kurgu ve nostaljik filmlere olan ilgileri ve teatral düzenlemeleri, sahne performansları ve ticari başarılarıyla bir hayli farklılık gösterirler. Glitter rock birçok yolla cinsiyet ayrımcılığına yol açan geleneksel görünümleri altüst etmiştir. David Bowie, New York Dolls, KISS, Alice Cooper bu akımın en önemli temsilcileri olarak gösterilebilir.⁶³

Bowie Mayıs 1972'de sahneye süslü püslü *Ziggy Stardust* tiplemesiyle öne çıkar. Bowie'nin konserlerde yarattığı bir dizi ikinci kişilik ona uluslar arası bir şöhret kazandırır. Zarif, egzotik, androjinik (*cinsiyeti belirsiz*) bir kişilik olan Ziggy ufak tefek, narin yapılıdır. Turuncu renkte kısa, diken diken saçları vardır; yüzü boyalı ve tırnakları ojelidir; vücudunu sıkıca saran payetli, fütüristik kıyafetler giymektedir. Bowie, rock'a daha önce hiç olmayan bir boyut kazandırmıştır.⁶⁴

a.

⁶³ Tricia Henry Young, **Punk**, Çev: Hira Doğrul, Dost Kitabevi, Ankara, 1999, s.58

⁶⁴ **y.a.g.e.**, s.59

b.

Şekil 31 – David Bowie a. Ziggy Stardust Tiplemesi, b. Ziggy Stardust sahnede

(Kaynak: <http://www.davidbowie.com/bowie/chronology/> erişim: 03.02.2010)

Bowie'nin androjinik görünümü; kısa diken diken ve kasten beceriksizce boyanmış saçları ve gayet özenli bir şekilde kullandığı makyaj malzemeleri onun, daha sonra da punk rockçılarca hemen kapılan ve özenle işlenen dış görünümünün ilk safhalarıdır. Polhemus ve Procter'a göre;

"Kiss gibi gruplar aslında statükoyu zerre kadar sarsmaz, çünkü yaptıklarının hepsi sahne içindir. Bu tür bir alaycı makyaj tehlikesizdir çünkü yalnızca tiyatrodur; fakat yetmişlerin başlarındaki David Bowie başka bir şeydi. O işin şakasında değildi. Oğullarını ruj, pudra ve far sürmeleri ya da kızlarının bu tür mahlukatlara ayılıp bayılmaları için yetiştirmemiş olan ebeveynler korku içindeydi."⁶⁵

Bowie, Haziran 1972'de *the Rise and Fall of Ziggy Stardust and the Spiders from Mars*'ı çıkarır. Bu albüm, rock'n roll aracılığıyla can çekişmekte olan bir dünyaya umut sunan bir uzayçağı mesihinin gelişini kronolojik olarak işlenmektedir. Anthony River öyküyü şöyle anlatır:

⁶⁵ Ted Polmeus, Lyn Procter, Pop Styles, London, Vermilion&Co, 1984, s.75 (Young,1999 s.58'deki alıntı)

“Şarkılar bir ardışıklık sunar. Ziggy, Five Years ile açılır – dünyanın beş yıl gibi bir zamanı kalmıştır; Ziggy'nin gözünden çeşitli kişilerin bu duruma verdikleri tepkileri dinleriz. Ziggy basmakalıp, muhafazakar ve kusursuz rock'n roll yıldızının bir parodisidir. Onun, salaş barlarda üç beş kuruşa çalışından (Lady Stardust). yavaş yavaş başarıya ulaşmasına (Star ve Hand on to Yourself) ve süper starlığın zirvesine tırmanmasına kadar olan serüvenine tanık oluruz. Gerçek hayatta da sıkça rastlandığı gibi, şöhretle baş edemediğini görür ve sonuçta intihar eder (Rock and Roll suicide).”⁶⁶

New York'lu Glitter rock grubu New York Dolls, sahne şovları ve kıyafetleriyle rockın diğer bir kilometre taşıdır. 1971 ile 1976 yılları arasında aktif olan grubun menajerliğini Sex Pistols'un da menajerliğini yapan moda tasarımcısı Malcom McLaren üstlenmiştir. New York Dolls, rock gruplarınca o zamana dek hiç kullanılmamış son derece stilize giyim öğelerini bir araya getirdi. Grubun bilinçli olarak yaratılmış cıfcaflı görünümü, gerek rock'n roll sahne giyimi gerekse sokak giyimi açısından limitleri zorlamıştır. Menajerleri McLaren daha önce rock müzikte menajerlik ya da müzisyenlik yapmamış olmasına karşın, mağazasına sıkça uğrayan ve rock'n roll giyimini takip eden müzisyenlerle yakın ilişki içindeydi. McLaren menajerliği sırasında New York Dolls'un müziğinden ziyade giyimi ve sahne tasarımı üzerinde etkili oldu. Bu dönemde verilen konserlerde gruba baştan aşağı kırmızı renkte (vinil pantolonlar, gömlekler, yelekler, kravatlar ve yüksek topuklu ayakkabılar) giydirdi; sahne arkasına orak-çekiç desenli bir bayrak astı. New York Dolls'un sahne performanslarındaki diğer unsurlar gibi, komünizm sembolünün kullanımı da grubun politik felsefesinin bir göstergesi olarak değil, kamuyu şok etmek için başvurulmuş bir yoldu.⁶⁷

⁶⁶ Starzone, sayı1, Temmuz 1981 (Young 199 s.60'deki alıntı)

⁶⁷ Young. **a.g.e.** s.64

Şekil 32 – New York Dolls'un androjinik imajı

(Kaynak: <http://www.nydolls.org/photos.php> erişim: 03.02.2010)

Sahne şovlarında da Mick Jagger ve Elvis Presley'i tiye alan parodiler kullanırlardı. Ed McCormack Mercer Sanat merkezinde 1972'de verilen bir konseri Rolling Stone dergisine şöyle yazmıştı:

"Bu gece David upuzun içoğlanı saçlarını sıkıca bağlamıştı: Lüle lüle kahkülleri topuz şeklinde toplanmıştı ki, böylece Elvis'in saçını arkaya doğru tarayışıyla feci şekilde dalgasını geçmekteydi. Bir deri bir kemik ergin bedenine Miami Beach'in pejmude yaşlı kadınlarının giydiği taytlar altın lame bir prezervatif gibi geçirilmişti. Giysisi göbeğine kadar açık bir halde... Onbeş santimlik apartman topuklu, ucu açık Minni Mouse şıpidıklarıyla sahnede kendini bir oraya bir buraya atıyor... Bir yandan da penisi andıran bir mikrofonla tükürükler saçarak şarkısını söylüyordu."⁶⁸

1.7. PUNK ROCK

Punk rock'ın politikası ile estetiği her ne kadar spontan ve farklıysa da, 20. yüzyıl avant-garde'ında yer alan bazı akımların politik ve estetik anlayışlarıyla pek çok benzerlik taşır. Tıpkı avant-garde gibi, punk rock da devrimcidir. Kuramsallaşmış sanat ile tekniklerine olduğu kadar, bunları yaratan topluma karşı da bir tepkidir. Sanatçıyı bir devrimci olarak görür ve geleneksel değerlerden ortaya çıkan bir dünya

⁶⁸ Ed McCormack, "New York city's Ultra Living Dolls", Rolling Stone, 26.Ekim.1972, s.14 (Young, 1999, s.65'deki alıntı)

görüşü yerine, dünyayı daha uygun bir şekilde yansıttığını düşündüğü bir felsefeyi savunur. Punklar yaşamlarına uygun düştüklerine inandıkları bir estetiği kurmaya uğraşırken, önceki avant-garde akımların üyelerince uygulanmış devrimci taktiklerin çoğunu kullanmışlardır. Aykırı giyim tarzı; sanat ile gündelik yaşam arasındaki sınırların bulanıklaştırılması; görünüşte asla yan yana gelmeyecek nesnelere ve davranışları bir araya getirme; seyircinin kasıtlı olarak kısıktırılması; hiçbir eğitim almamış icracıların o güne kadar kullanılan ve kabul gören gösteri biçimlerini keskin bir şekilde yeniden düzenlemesi ya da bir başka deyişle düzensizleştirilmesi.⁶⁹

İngiltere’de 1970’lerin sonlarındaki punk sahnesi, punk akımının gerçek özü olarak kabul edilir. Bu tarz ilk kez burada netlik ve popülerlik kazanmıştır. Bu akımın üyeleri çoğunlukla, İngiltere’deki ekonomik durumdan büyük zarar görmüş olan alt sınıftan beyaz gençlerdi. “No Future” sloganıyla geleceklerinin olmadığını – ki bu görüş punk dünya görüşüyle özdeşleştirilmiş bir slogandır – ve hayatlarının hak etmedikleri avantajlara sahip kişilerce yönetilen bir toplum tarafından baştan belirlendiğini düşünüyorlardı; gelecekleriyle ilgili umutsuz, anti burjuva ve antikapitalistler.⁷⁰

Punklar içinde buldukları durumu protesto etmek üzere kendilerini birer toplumsal atık olarak sundular. Punk giyimi, toplumun hassas noktalarına çomak sokuyordu. Köle kıyafetleri, zincirler, deriler ve benzeri sado mazoşist malzemeler pek revaçtaydı ve bunların yanı sıra, takı olarak da jiletler, kıyafetlere veya bedene iliştirilmiş çengelli iğneler amaçladıkları korkutucu ve tiksindirici görünüşe ulaşmalarını mümkün kılıyordu. Seks, baştan çıkarmaktan ziyade korkutmak üzere kullanılıyordu. Giyim kuşamın bir ögesi olarak kullanılan faşizm, diğer bir şok edici yöntemdi. Nazilerin gamalı haçı, kartalı, kol bantları, kurukafası hayli yaygındı. Ancak bunlar faşist felsefenin bir sembolü olarak değil, tam terzine topluma bu gaddarlığı hatırlatıp, rahatsızlık vermek için kullanılmaktaydı. Greil Marcus bunu şöyle yorumlar:

“Punk kaygısızca Nazi imgesiyle oynuyordu. Böylece gençliğin faşizm spektrumunu genişletiyor ve İngiltere’nin Hitler

⁶⁹ Craig O’Hara, **Punk Felsefesi**, Çev: Amy Spangler, Çitlenbik Yayınları, İstanbul, 2003 s.27

⁷⁰ Don Letts, yönetmen, **Punk: Attitude**, IFC, 2005

karşısında kazandığı zaferin sadece faşizmin farklı bir rotaya sapmasına yol açtığına dikkat çekiyordu.⁷¹

Punk modası aslında anti modaydı. Kamuoyuna çirkin, tehdit edici gelen ve onu rahatsız eden, saldırı niteliği taşıyan, doğal olmayan her şeyi kapsıyordu. Sado mazoşizm, androjini ve ırkçılık gibi hassas kültürel noktaların üstüne gidiyorlardı. Vazelinle dikleştirilen rengarenk saçlar, pejmude saç kesimleri, 1940'ların korku filmlerini andıran abartılı makyajlar kullandıkları diğer öğelerdi. Punklar giyim kuşamdan Rus Fütüristlerinin yaptıklarına çok benzer bir şekilde devrimci bir unsur olarak yararlanmışlardır.⁷²

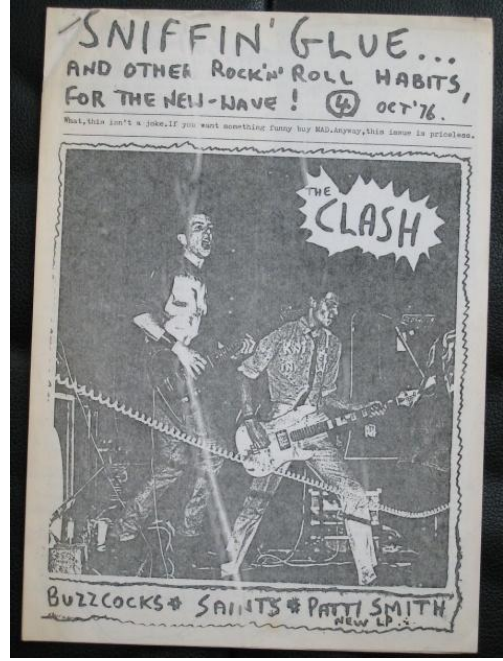
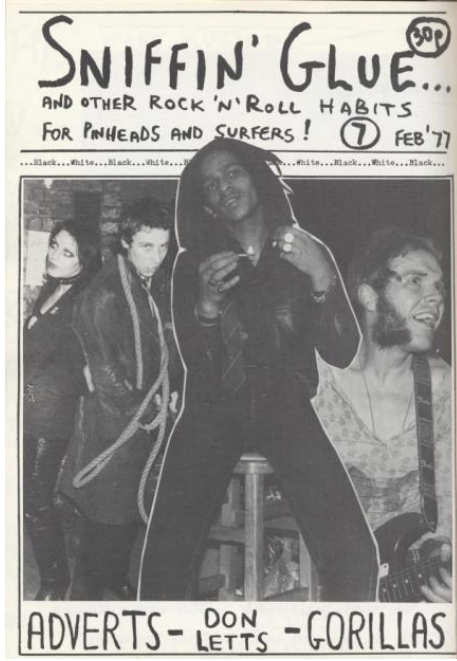
Fütürizm, Filippo Marinetti tarafından, onun Paris'te çıkan Le Figaro gazetesinde yayımlanan "Fütürizm Kuruluşu ve Manifestosu" başlıklı yazısıyla 1909'da adını duyurmuştur. 20. yüzyıl avant-garde'ındaki diğer akımlar gibi görsel sanatları, yazını ve performansı kapsayan disiplinler arası bir akımdı. Geleneksel sanat biçimlerinin alaşağı edilmesi, doğallık karşıtı anlatımlar ve seyirci katılımı ön plandaydı. Rus Fütüristleri "fütürizmlerini halka taşımışlardı: Saldırgan giysiler içinde – suratları boyalı, kafalarında silindir şapkalar, kadife ceketler, küpeler ve üzerlerine astıkları turp ve kaşıklar – sokaklarda dolaşmışlardı.⁷³

Bu dönemde çıkan fanzinler, Punk camiası arasında düşünsel bir alışveriş ağı kurmasının yanında yeni bir grafik tasarım estetiği de oluşturmuştu. Punk giyimi gibi punk sanatı da düşük bütçeli ve kolaycı olmasıyla belirginleşiyordu. Görünüş güzelliği kaygısı taşınmazdı. Bu nedenle fanzinler elle yazılır, siyah-beyazdır, kolajlarla doludur ve fotokopiyle çoğaltılır.

⁷¹ John Hollstrom, Editör, Punk Dergisi, New York, Kasım 1986 (Young, 1999, s.109'daki alıntı)

⁷² Letts, **a.g.e.**

⁷³ Young. a.g.e. s.17

Şekil 33 – Sniffin Glue Fanzin kapak örnekleri

(Kaynak: <http://www.markperry.freeuk.com/Biography.htm> erişim: 18.06.2010)

Punk kolajı birbiriyle ilgisiz unsurların yan yana getirildiği punk giyiminin bir yansımasıydı. Dada ve Sürrealizmde olduğu gibi, görünüşte birbirleriyle alakasız ya da orantısız nesnelerin yan yana getirilmesi sıkça başvurulan yöntemlerdendir. Fanzinlerde görülen bu grafik yönelim yalnızca fanzinlerle sınırlı değildi; konser posterlerinde, tişörtlerde ve sonrasında plak kapaklarında da kendini gösteriyordu. Hebdige bu grafik anlayışı şöyle tarif eder:

“Plak kapaklarında ve fanzinlerde kullanılan grafik tasarımlar ve tipografi biçimleri bile punk’ın yeraltı kaynaklı anarşik tarzının bir uzantısıydı. Bu tipografide kullanılan modellerin ilki akıcı bir spre y boya, yazıya dönüşmüş olan grafiti, ikincisi ise yazanın kimliğine anonimlik kazandırmak üzere gazete vb. kaynaklardan kesilen farklı yazı karakterlerindeki tek tek harflerin yanyana dizildiği fidyeci mektubuydu. Örneğin, Sex Pistols’un “God Save the Queen” albümünün kapağı bu iki tarzı birleştiriyordu: Ordan burdan toplanmış farklı harflerin oluşturduğu kelimeler Kraliçenin gözleri ile ağzına yapıştırılmıştı ki, bu pulp dedektif dergilerinde kimlik gizlemek üzere kullanılan siyah bantları akla getiriyordu.”⁷⁴

⁷⁴ Dick Hebdige, *Subculture: The Meaning of Style*, London, Methuen and Co., 1979 (Gençlik ve Altkültürleri, çev: Esen Tarım, İletişim Yayınları, 1989 s.25) (Young 1999, s.111’deki alıntı)

a.

b.

Şekil 34 – Punk tipografi örnekleri a. Sex Pistols afişi, b. Sex Pistols God Save The Queen single albüm kapağı

(Kaynak:

http://www.sexpistolsofficial.com/index.php?module=photos_videos&pv_gallery=photo&gallery_list_id=19¤t_page=1 erişim: 01.03.2010)

Punk konserleri, punk giyimi ve sanatı gibi yıkıcıdır. Değerlere yönelik birer saldırıdır. Başlangıçta konserler şehrin belalı yerlerindeki küçük, kalabalık fakirhanelerde verilmiş ve buralar sık sık kapatılmıştır. Çok ucuz ve basit ekipmanlara sahip olan icracıların çoğu teknik bilgilerden ya bütünüyle yoksundu ya da bunlardan pek az haberdardı. Konserlerin desibel düzeyi çok yüksekti, gerek sahnedekiler gerekse izleyiciler gayet saldırgan tavırlar sergileyip şiddetin sınırlarında dolaşırlardı. Punk'ın kışkırtıcılık politikasının bir parçası olarak icracılar konser sırasında sahneye kusmak, seyircilere tükürmek gibi davranışlar gösterir; kırık şişeler, olta iğneleri ve bıçak gibi nesnelere açtıkları kesikleri, kendilerine verdikleri zararın sonucu oluşan yaraları sergilerlerdi. Seyirciler de sandalyeleri, bira şişelerini, bardakları ve konser sırasında ellerine geçen herşeyi oraya buraya fırlatarak bu gösteriye katılırdı. İcracı – seyirci kavgası Fütürist ve Dadaist performansların da bir parçasıydı. Punk akımının üyeleri kendilerine sık sık “yeni-Dada” olarak anarlar. Konserler de “yeni- Dadacı performanslar” olarak ilan edilirdi. Alfred Jarry'nin Kral Übü'sünde kullanılan küfürler ve oyuncuların küstahça tavırları karşısında seyircilerin ayaklanması meşhurdur; Richard Huelsenbeck'in savaşa methiyeler düzduğu, ekspresyonizme saldırdığı ve izleyicileri aşağıladığı Berlin'deki kışkırtıcı performansı da benzer protestolarla karşılanmıştır.⁷⁵

⁷⁵ Young, a.g.e. s.18

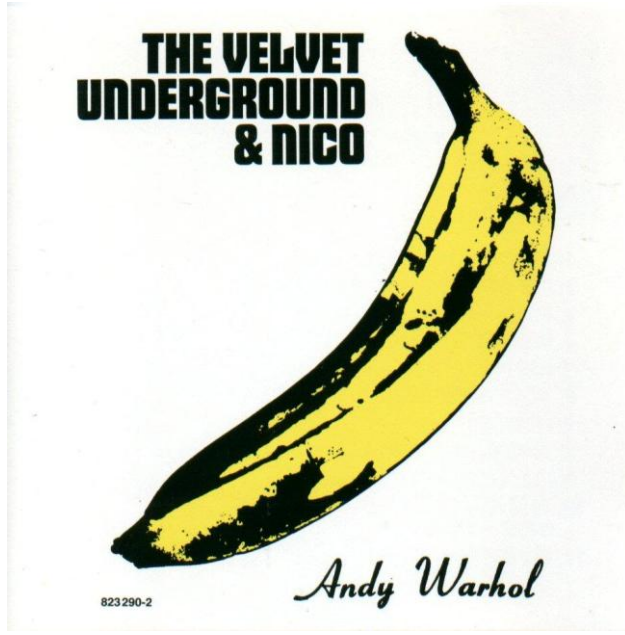
Her ne kadar, Őimdiye dek anlatıldığı gibi, punk devrimci y6nlerini avant-garde'la paylaŐsa ve onunla bilinçli bir birliktelik kursa da aralarında ki bağlantı tartiŐma g6t6r6r. Avant-garde'ın temel derdi sanatsal başkaldırı iken, punk'ın temel kaygısı ise, diğer gençlik alt k6lt6rlerinde olduğu gibi, toplumsal bir baŐkaldırıdır.

Punk rock 1970'lerin ortalarından beri batıdaki estetik eğilimlerin Őekillenmesinde belirleyici bir unsur olmuştur. Performans sanatının yanı sıra, moda, grafik sanatları, yazın, sinema ve pop6ler eğlencenin evrimini de etkilemiştir.

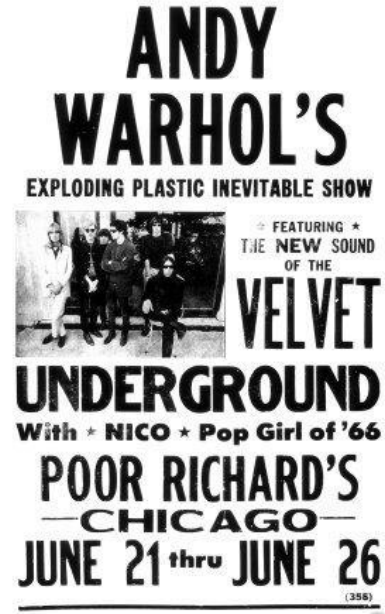
Andy Warhol, 1966 ile 1967 yılları arasında grubun estetik duyarlılığını 6n plana 7ıkararak bir dizi multimedya performansında Velvet Underground'la beraber 7alıŐtı. Warhol, bir yandan bu performansları d6zenleyerek bir yandan da Velvet Underground'un ilk alb6m6n6n yapımını 6stlenerek, hem grubun muhafazakar geleneklere uymayan tavrını vurgulamayı s6rd6rm6Ő; hem de onları daha geniş, daha 7eŐitlilik arz eden bir seyirci kitleyle tanıŐtırmıŐtır.

Delmonico'daki g6steri, Warhol tarafından 6retilen ve Velvet Underground'un da yer aldığı bir dizi multimedya performansının ilkiydi. The Erupting Plastic Inevitable ve The Exploding Plastic Inevitable olarak bilinen bu g6steriler sırasında Velvet Underground ve Nico 7alarken, projeksiyondan Warhol filmleri g6steriliyor, danslarla ve ŐaŐalı bir iŐık g6sterisiyle de birleŐtiriliyordu.⁷⁶

⁷⁶ y.a.g.e., s.43

a.

b.

Şekil 35 - Andy Warhol'un tasarladığı a.Velvet Underground&Nico konser afişi, b. Andy Warhol'un Exploding Plastic Inevitable Show'u ile beraber ve Velvet Underground konser afişi

(Kaynak: http://www.soundstagedirect.com/media/velvet_nico.jpg erişim : 20.06.2010)

a.

b.

Şekil 36 - a. Velvet Underground, b. Velvet Underground & Nico

(Kaynak: http://userserve-ak.last.fm/serve/_/224914/The+Velvet+Underground erişim: 20.04.2010)

Londra'da McLaren ve Westwood'un işlettiği Sex adlı dükkana takılan Johnny Rotten, diğer grup üyeleriyle burada tanışır ve grubun adını takıldıkları bu dükkandan esinlenerek Sex Pistols koyarlar. Grubun kurulmasına önyak olan McLaren aynı zamanda grubun menajerliğini üstlenmiş ve Westwood'la birlikte Pistols'ın görsel imajını belirlemişlerdir.

Sex Pistols'un hayranları da zamanla, grup üyeleri gibi konserlerde fazlasıyla sıra dışı kılıklara büründüler. Örneğin, zincirler, köpek tasmaları, kayışlar, dizde kayışla tutturulmuş pantolonlar, Nazi rütbeleri, çengelli iğnelerle iştirilmiş lime lime giysiler, vazelinle dikleştirilmiş rengarenk saçlar, abartılı makyaj ve şok edici derecede bedene, yanaklara, dile, burun deliklerine, kulaklara takılmış, çengelli iğneler en çok kullanılan giysi ve aksesuarlardı. Solgun yüzleri, siyaha boyalı gözleri ve boyalı dişleri ile yürüyen ölüer gibi görünmeye ve konserlere böyle gelmeye başladılar. Bu hayran kitlesinin büyük bir kısmı kendi giyim tarzını yaratmakla övünse de, kıyafetlerin çoğu Malcom McLaren ve Vivienne Westwood tasarımlarıydı. McLaren ve Westwood tasarımları özenle işlenerek geliştirildi ve punk modası kendine has çizgisini buldu.⁷⁷

Şekil 37- McLaren ve Westwood'un görünümelerini tasarladıkları Sex Pistols ve punk imajı

(Kaynak: <http://www.rockheap.com/news/wp-content/uploads/2008/09/pistols.jpg>)

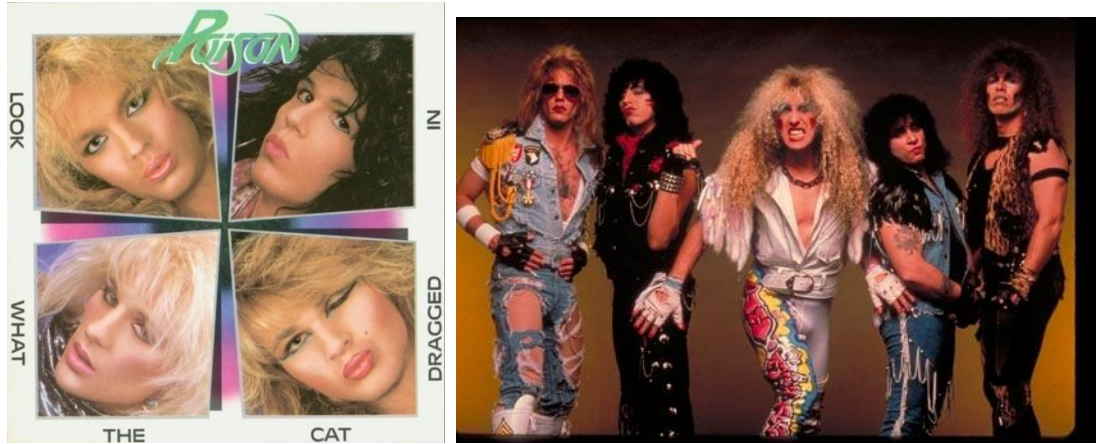
1.8. HEAVY METAL

Diğer müzik türlerinde olduğu gibi Heavy Metal de kendi görselliğini yaratmıştır. Aslı hippie kültüründen gelen uzun saç geleneği, rock yazarı Nader Rahman'a göre Heavy Metal'de nefreti, kızgınlığı ve sözde kendilerini evlerinde gibi hissetmediklerini söyleyen gençlerin, üzerlerindeki otoriteyi bozmayı simgeliyordu.

⁷⁷ Letts, a.g.e.

Uzun saç onlara, genel anlayışa karşı olan başkaldırılarında ihtiyaç duydukları gücü veriyordu.⁷⁸

Progressive rock'la beraber çıkan logo, albümün görsel konsept anlayışı ve sunumları, metal camiasında da benimsenmiştir. Aynı zamanda sadomazoşist kesimin kullandığı – ve punk'ın da benimsediği – zincir, metal çiviler, kurukafa, deri ve haç gibi görsel öğeler heavy metalde de görülür. Diğer taraftan da Poison, Twisted Sisters, Mötley Crue, Skid Row gibi gruplar, glam rocktan aldıkları uzun ve renkli spreylenmiş saçlar, ruj ve göz kalemleriyle yaptıkları makyajlar, frapan kıyafetler, mücevher ve saç bantları, dar kot veya deri pantolonlarla androjin estetiğini yoğun olarak kullanmışlardır. Yönelimi ne olursa olsun heavy metal grupları tüm bu görselliği, canlı performanslarında gösterişli ateş ve ışık şovlarıyla da desteklemişlerdir.⁷⁹

a.

b.

Şekil 38 – Glam Metal grupları a. Poison, b. Twisted Sisters

(Kaynak a: <http://www.80smusiclyrics.com/artists/poison.htm>) (Kaynak b: <http://www.80smusiclyrics.com/artists/twisted sisters.htm> erişim: 22.06.2010)

Black Sabbath, Hıristiyanlığın ve gotiğin görsel öğelerine sıklıkla yönelmiştir. Sahne setlerinde devasa haçları, kilise ve mezarlık gibi gerçekçi dekor elemanlarını kullanmıştır. Black Sabbath'ın solist Ozzy Osbourne bu yönelimlerinin başlangıç noktasını şöyle açıklıyor; “Sanırım Tony ya da Gezeer şöyle dedi. Tuhaflığın

⁷⁸ <http://www.thedaily star.net/magazine/2006/07/04/musings.htm> erişim:15.03.2010

⁷⁹ Sam Dunn, Scott McFayden ve Jessica Joy Wise, yönetmen, **Metal: A Headbanger's Journey**, CHUM Television, Kanada, 2005

farkında mısınız? İnsanlar korkmak için para verip sinemaya gidiyor. Biz de korkunç şarkılar yapsak olmaz mı?''⁸⁰

a.

b.

Şekil 39 – Black Sabbath a. Konser seti tasarımı 1984, b. Konser seti tasarımı 1979
(Kaynak: http://www.black-sabbath.com/gallery_2/main.php erişim: 09.05.2010)

⁸⁰ Barfield, **a.g.e.**

Bir diğerk önemli heavy metal grubu olan Judas Priest de yine deri giysileri, metal konstrüksiyon platformları, pirotekniğı, cehennem ve şeytana ilişkin simgeleri ve illüstrasyonları sahneye taşır. Bazı eleştirimlere göre heavy metal imajını yaratan grup olarak görülen Judas Priest'in görüntüsünün çıkışını yazar Mat Snow şöyle açıklar:

"Eşcinsel olan solist Rob Halford, Londra'da gittiğı bir fetiş dükkanından aldığı zımbalı aksesuarları giydikten sonra bunlar heavy metal üniforması halini aldı. Ancak bu görüntü sert, erkeksi bıçkın heavy metal imajını yarattı."⁸¹

Şekil 40 – a. Judas Priest, 2009 İsveç, b. Rob Halford

(Kaynak a: http://www.metaltravellers.com/images/judas_priest/stockholm_2009_judas_priest_live.JPG,
Kaynak b: <http://ohmars.files.wordpress.com/2009/08/halford-1.jpg> erişim: 23.06.2010)

İngiliz heavy metal grubu olan Iron Maiden görsel anlatımını bir maskot aracılığıyla yapar. Maskotları Eddie grubun bilim-kurgu ve korku etkileşimli albüm tasarımlarında ve canlı performanslarında daimi bir figürdür. Tam adı *Eddie the Head* ya da diğerk adıyla *Edward the Great* olan Eddie karakteri Derek Riggs tarafından yaratılmıştır. İlk albüm kapağında bir silüet olarak gözükken zayıf ve uzun, zombiye benzer figür, grubun ilgisini çektikten sonra onların tam anlamıyla bir grup elemanı haline gelmiştir.

Aslında orijinal Eddie tasarımı teatral bir maskeydi ve albümün fotoğraf çekimlerinde aksesuar olarak fonda kullanılmıştı. Maskeyi sanat öğrencisi olan David Brown, arkadaşının yüzünden aldığı kalıbı vakumlu plastikte yaptı. Isıtarak

⁸¹ y.a.g.e.

maskede delik ve yanıktan oluşturduğu kabartılarla bu veba etkisi veren maskeyi yarattı. Eddie Iron Maiden'in her albümünün tasarımında yer aldı. Albümlerin görsel konseptlerine uygun olarak türlü karaktere büründü. Eli baltalı bir sokak serserisi, dönemin *Demir Leydi* (Iron Lady) lakaplı muhafazakar İngiltere başbakanı Margaret Thatcher'i öldüren katil (Margaret Thatcher gözü bantlı olarak çizilmiştir); Amerikan yerlilerinin anayurtlarından kovulmalarını işledikleri albümlerinde şeytanla dövüşen bir savaşçı olarak resmedilir. Eddie, deli gömleği giydiği *Piece of Mind* albümünün dünya turunun sonunda grup üyeleri tarafından sahnede öldürülür; ancak sonraki albümde mezarından çıkar. Ruslara karşı yapılan savaşta, savaş alanında İngiliz bayrağını taşıyan bir piyade; Nazi Almanya'sının hava saldırısına karşı yapılan savaşta bir pilot; *Powerslave* albümünde bir firavun; *Somewhere in Time* da bir cyborg ve *Fear of the Dark*' ta da bir ağaç yaratığı olur. (Bkz.EK-5)

a.

b.

c.

Şekil 41 –Iron Maiden ve Eddie a. Somewhere Back in Time World Tour 2008 b. Somewhere Back in Time World Tour, Şişme Eddie Figürü c. Sahne
(Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Somewhere_Back_in_Time_World_Tour erişim 30.05.2010)

Sahne şovlarında sık sık devasa şişme Eddie figürünü ve albüm tasarımlarının sahneyi kaplayan bir perde üzerinde iki boyutlu görsellerini kullanan Iron Maiden gibi, maskot kullanan bir diğer grup da Megadeth'dir. Vic Rattlehead adındaki iskelet maskot üç maymunu simgeler. Metal gözlüğü yüzüne perçinlenmiş, ağzı metalle birbirine kenetlenmiş, kulakları da metal tıpalarla kapatılmıştır. O da yine albümlerde farklı rollere bürünmüştür; ancak en bilinen tasviri grubun nükleer savaş karşıtı duruşlarında ve emperyalist eleştirilerinde ironik olarak işlenmesidir. Bu iki maskotun da, ikon olmuş gruplar KISS, Sex Pistols, AC/DC ve Metallica gibi oyuncak figürleri üretilmiştir.

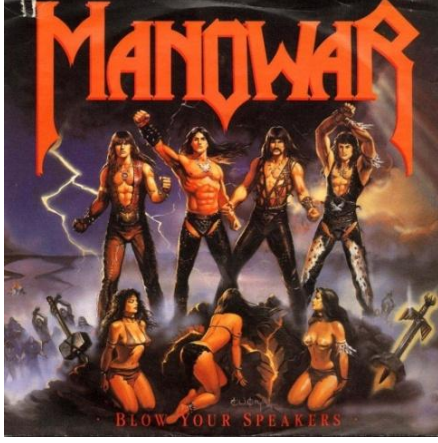

Şekil 42 – Vic Rattlehead oyuncak figürü

(Kaynak: http://image22.webshots.com/22/4/38/13/366843813blmovB_fs.jpg erişim: 02.05.2010)

Amerikalı heavy metal grubu olan Manowar, Robert E. Howard'ın yarattığı kahramanlık, şövalyelik, ejderha, kılıç ve büyücülük hikayelerine ve özellikle de Kuzey Avrupa mitolojisine öykünür. Grup elemanları sahnede sanki birer doğaüstü savaşçıdırlar. Grup çalarken sahnede figüranlar kostümleriyle bir savaş alanını betimlerler ve kılıçlarıyla çarpışırlar. Sahnede sıklıkla kartal figürü ve fon perdesinde savaş alanı illüstrasyonları kullanırlar.⁸²

⁸² Gross, Torsten, "Bang Your Head to This", **Popkomm**, sayı:47, Ekim 2008 s.8

A

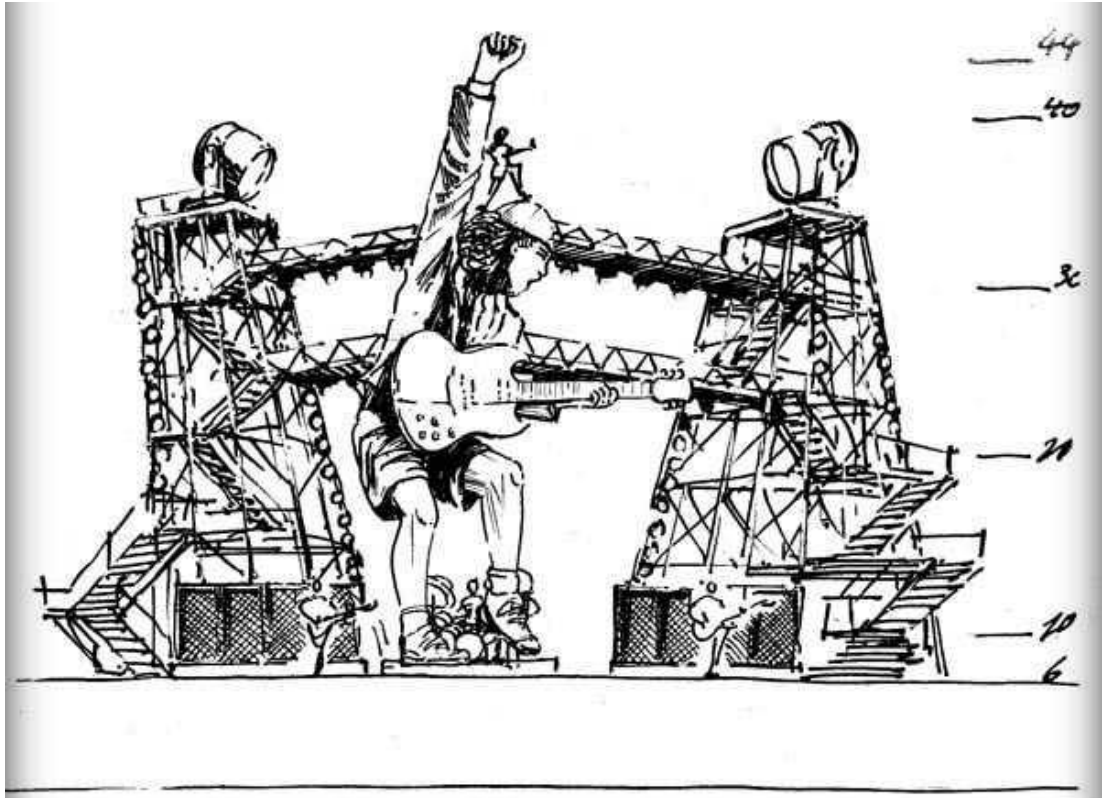

b.

Şekil 43 – Manowar a. Blow Your Speakers Albüm kapağı b. Manowar sahne kostümleriyle

(Kaynak a: <http://www.metalkingdom.net/album/img/d16/19565.jpg> , Kaynak b: <http://ohmars.files.wordpress.com/2009/04/manowar1.jpg>)

Avustralyalı grup, AC/DC 1979'da yayınladıkları *Highway to Hell* albümüyle büyük başarı yakalamışlardır. 2002 yılındaki turnelerinde bu konsepti sahnede grubun logosunu taşıyan gerçek boyutta bir lokomotif kullanarak yansıtmışlardır. Ayrıca sahneden seyircilerin içine kadar giren tren yolu şeklindeki podyum, hem B-stage işlevi görür hem de cehenneme giden tren yolunu simgeler. Bir başka şovlarında ise grubun simgesi haline gelmiş olan gitarist Angus Young'ın klasikleşmiş sağ yumruğunu yukarı kaldıran devasa bir şişme figürü sahneye getirilirken, taktığı boynuzlu şapkası da – yine dev boyutta – sahne portalının iki tarafına yerleştirilir. Ve şovları bolca piroteknikle desteklenir.

a.

b.

c.

Şekil 44 – AC/DC, a. Stiff Upper Lip Tour, 2000Tasarım eskizi, b. Stiff Upper Lip Tour, 2000 sahne görüntüsü, c. Black Ice Tour 2008 sahne görüntüsü

(a.Kaynak: <http://www.stufish.com/ac-dc/stiff-upper-lip/concept.html>, b.Kaynak: <http://www.stufish.com/ac-dc/stiff-upper-lip/reality.html>, c.Kaynak: <http://www.stufish.com/ac-dc/black-ice/reality.html> erişim:24.04.2010)

Kuşkusuz heavy metal'in en önemli gruplarından biri olarak kabul edilen Metallica da 1988'den beri çalıştığı tasarımcı John Broderick ile beraber, müzikal başarılarını, sahne şovlarıyla pekiştirmiştir. Son yirmi yıl içinde “*En iyi Metal ve Hard Rock Performansı*” kategorisinde sekiz kez Grammy kazanan grup, ilk kez 1986'daki *Damage Inc.* turnesinin set tasarımıyla ön plana çıkar. Bir şehit mezarlığını tasvir eden albüm kapağını strafor dekor elemanlarıyla sahneye taşıyan Metallica, 1988'de bu kez adalet heykelinin resmedildiği “*...And Justice for all*” albümününün turnesi olan *Damaged Justice*'de sahnede yıkılmış sütunlar ve harabelerden oluşan antik üslupta bir adalet sarayı betimlenir. Grup boğazına idam ipi geçirilmiş yıkık dökük devasa bir adalet heykeli önünde çalar. Konser sonunda ise heykel yıkılır.

a.

b.

Şekil 45 – Metallica a. 1986–1987 "Damage, Inc. Tour" b. 1988–1989 "Damaged Justice" Tour

(Kaynak: <http://www.johnbroderick.com/im/2-5.html> erişim: 08.03.2010)

Ölümün kaçınılmazlığını simgeleyen 2008 çıkışlı albümleri "*Death Magnetic*"in albüm kapağında, toprak dokusunda bir tabut resmi ve etrafında manyetik alanı tasvir eden toprak parçacıkları bulunur. John Broderick'in arena sahne olarak tasarladığı set tasarımında seyircileri rahatsız edebilecek geri ışıklama risklerini ortadan kaldırmak için, grubun üzerine dört adet devasa tabut asmış ve ışıklandırma sistemini bu tabutlara iliştiirmiştir. Broderick tabut tasarımlarıyla ilgili de şunları söylemiştir: "*Başından beri aklımızda olan simge tabuttu. Ama ben gerçeğe yakın ya da gotik bir tabut yerine, çağdaş, stilize ve ince hatlı olmasını istedim.*"⁸³

⁸³ //livedesignonline.com/concerts/402-metallica-production-lighting-design erişim:06.04.2010

a.

b.

c.

Şekil 46 – Metallica a. Death Magnetic Albüm kapağı, b. Worl Magnetic Tour 2009 sahne üst görünüm , c.World Magnetic Tour 2009 sahne

(Kaynak: <http://livedesignonline.com/concerts/0402-metallica-production-lighting-design> erişim: 23.05.2010)

Kısacası, her bir heavy metal grubu, sahip olduğu görselliği ve konseptleri çeşitli yollarla sahneye taşır; seyirci de grubu, müzikleriyle olduğu kadar sahnede kullandıkları ve onlarla özdeşleşen simgelerle benimser.

1.9. ALTERNATİF METAL

Alternative metal, rock ve heavy metalin değişik alt türleriyle, elektronik ve hip-hop gibi farklı müzik tarzlarının, hem müzikal hem de görsel özelliklerini barındıran bir alt türdür. Bu çok yönlü motivasyon alternatif grupların canlı performanslarında da kendini gösterir.

Bu türün önemli gruplarından olan Alman Rammstein, sahnede bilim-kurgunun bir alt türü olan apocalyptic-fiction (kıyamet kurgusu) tabanlı, fütüristik bir görsellik sunarlar. Apocalyptic-fiction, teknoloji karşısında yenilmiş, nükleer savaşlarla, salgın hastalıklarla ve doğal afetlerle oluşan yıkılmış bir dünyayı tasvir eder. Grup da böyle bir dünyada yine teknoloji sayesinde ayakta kalanları simgeler. Sahnede endüstriyel bir savaş alanı betimlenir. Grup elemanları seyirciye yönelmiş tank toplarının, havalandırma boruları ve pervaneleri ile bir metal fabrikasının önündeki fütüristik bilim-kurgu savaşılardır. Yüzleri ve saçları metalik griye boyanmıştır, deri kostümler giymişlerdir. Grup yeleri, ağızlarına taktıkları maskelerden, solist de kollarına giydiği eldivenlerden alevler çıkarır. Bu sırada mikrofon sehpararını da ateşe verirler.

a.

b.

Şekil 47 – Rammstein a. Feuer Frei, İsveç, 2004, b. Live aus Berlin 2000

(Kaynak: a. <http://www.flickr.com/photos/metaliu/1738156/> erişim: 09.05.2010, Kaynak b: Live aus Berlin, VCD screenshot)

Konserlerinde pornografik şovlar da yapan Rammstein, grubun seks kölesini temsil eden klavyeci ile solistin beraber canlandırdıkları sado mazoşist bir cinsel ilişki sahnesinde, yapma bir penisle seyircilerin üzerine beyaz renkte bir sıvı fışkırtır.

Bir diğer şovlarında grup üyeleri, biyolojik deneylere maruz kalan denekleri canlandırırılar. Daima grubun diğer üyelerine göre bir anti-karakteri canlandıran klavyeci bu sefer deneyleri yapan doktordur. Başlarının üzerindeki dairesel formlardan süzülen lokal yeşil ışık her üyeyi gösterir. Bu dairesel formlara bağlı duşluklar da Nazi kaplarındaki gaz odalarını temsil eder. “*Mutter*” (*Anne*) adlı şarkıda ise sahnede beliren devasa kanayan bir rahmin önünde bebek bezleriyle dolaşarak çalarlar.

Şekil 48 – Rammstein, Mutter, 2002

(Kaynak: http://www.rammstein.nl/img/nieuws/brilliant_stages_rammstein2.jpg erişim: 09.05.2010)

Gruba göre sahnede kasıtlı olarak yaptıkları aşırılıklar, seyircilerin ilgisini çekmek ve eğlenmek içindir. Grubun solisti Tim Lindemann, şovlarının değişmez unsuru olan piroteknikler sebebiyle, kendisi de lisanslı bir piroteknisyen olmuştur. Konserlerindeki ateş şovları nedeniyle, fanları tarafından “*diğer gruplar çalar, Rammstein yakar*” sloganını üretmişlerdir.⁸⁴

⁸⁴<http://affenknecht.com/main.php?sekce=till-lindemann&l=en>

Şekil 49 – Rammstein, Feuer Frei, 2005

(Kaynak: http://ljplus.ru/img2/a//alex_ex/121_2005-06-12_23-18_rammstein.jpg erişim: 09.05.2010)

Rammstein gibi, pornografik değilse de erotik görsel öğeler kullanan bir diğer grup Korn'dur. Konserlerinde genelde albüm tasarımlarını ve logolarını, ekranlar ya da düz yüzeyler üzerinde iki boyutlu olarak kullanan grup, solisti Jonathan'ın mikrofon sehпасı ile bütünleşmiştir. H.R. Giger'in tasarladığı bu erotik biomekanik kadın figürü, Korn'un her konserinin vazgeçilmez aksesuarı olmuştur.

Görsel sanatlarla müziği birleştiren bir başka grup da *Tool*dur. Canlı performanslarında video ve multimedyaadan faydalanan Tool, takip ışığı ve canlı kamera kullanmaz. Kapsamlı bir arka aydınlatma kullanmalarına rağmen ışık, grup üyeleri yerine geniş ekranların arkasına ve seyirciye odaklanır. Grubun video direktörü olan Breckinridge Haggery sahnedeki karanlık boşlukların amacını şöyle açıklar:

"Birçok şarkı Maynard'ın kişisel yolculuğu olduğundan duygularını seyirciye sunarken parlıtlı ışıklar altında zorlanıyor.

*Kendisini gölgelerde daha rahat hissediyor, bu yüzden de kişisel bir alana ihtiyaç duyuyor.*⁸⁵

Şekil 50 – Tool, 2006, Manheim

(Kaynak: <http://www.flickr.com/photos/photoforrest/324883422/> erişim: 09.05.2010)

Geniş ekranlar, bir video klip gibi şarkıyı takip etme kaygısı olmaksızın, birbirini tekrar eden görüntüleri aktarır. Adam Jones tarafından yaratılan ve altı saatten fazla süren psikedelikten, bio-mekaniğe, stop motion animasyondan, 3D animasyona kadar birçok tarzda yapılmış video materyalini kullanan grup, müzikle görüntüler arasında zaman kodlaması kullanmaz. Çünkü grup, akan videonun eş zamanlı olarak doğaçlama tarzlarını etkilemesini ister. Bu yönüyle de bir şov asla bir diğerine benzemez.⁸⁶

⁸⁵ http://www.plsn.com/index.php?option=com_content&task=view&id=361&Itemid=40
erişim: 15.04.2010

⁸⁶ yage

Şekil 51 – Tool, 2006 Paris

(Kaynak: <http://www.flickr.com/photos/photoforrest/320510951/> erişim:09.05.2010)

Marilyn Manson, bir rock müzikali olan “*Jesus Christ Superstar*”dan etkilenerek yaptığı konsept albümü “*Anti-christ Superstar*” da, bir solucan olarak temsil edilir. Konsept, tecavüze uğramış, duygusuz ve umursamaz biriyken, hayranlık duyulan ünlü biri olmasını; sonunda da güçlü ve acımasız bir yok ediciye dönüşmesini konu alır. Sahnede bir kürsü üzerindeki adeta biz vaiz gibidir. Fondaki sahne perdesinde, üzerinde bir yıldırım sembolü bulunan flamalar asılıdır – ki bu sembol ayrıca SS’in sembolüyle ve gamalı haçla da benzerlik taşır. Nazi Almanyası’nın mitinglerini çağrıştıran bu atmosferde, elinde bir İncil’le ve konfetiler içinde vaaz verir gibi şarkı söyler.⁸⁷

⁸⁷ <http://www.billboard.com/#/album/marilyn-manson/antichrist-superstar/191608/review> erişim:27.05.2010

Şekil 52 – Marilyn Manson, Anti-Christ Superstar 1996

(Kaynak: <http://www.marilynmansonimages.com/bigpic30.htm> erişim 11.03.2010)

Maske kullanan ve grup üyelerinin gerçek kimliklerini gizlediği bir grup olan Slipknot'da grup üyeleri 0'dan 8' e kadar olan rakamlarla adlandırılmıştır. Her grup elemanı kendine özgü bir maske takar ve tüm grup paraşüt tulumu giyer. Tulumlarının üzerinde barkot ve sahip oldukları rakamlar vardır. Grup bu konseptini, tribal tarzda tasarlanmış amblemleriyle sahnede görselleştirir. Grup bu maskelerin nasıl bir müzik yaptıklarının bir göstergesi olduğunu; yaptıkları müziğin onlara neler hissettirdiğini ve onları nasıl da hayvana benzer bir ruh haline soktuğunu simgelediğini ifade ederler.⁸⁸

⁸⁸ Shawn Crahan, yönetmen, **Voliminal: Inside the Nine**, Roadrunner Records, 2006; Schneider, Michael, "Metal Battle", **030**, 24/2008, s.14

a.

b.

Şekil 53 – Slipknot a. Slipknot kostüm ve maskeleri b. Mayhem Tour 2008

(Kaynak a: <http://ya.hayspublib.org/blog/pivot/entry.php?id=34>,

Kaynak b: <http://www.flickr.com/photos/66327609@N00/2655691521/> erişim: 09.05.2010)

Sahne şovlarındaki davul ve perküsyon soloları sırasında hidrolik sistem kullanan grup, varillerden yapılmış perküsyon setini yaklaşık 3 m. yükseltir. Davul seti ise 90 derece kaldırılır ve daire şeklindeki platform dönerken davulcu solosunu çalar. Kalkan platformun altında da kırmızı ışıkla pentagram vurgulanır.

Şekil 54 – Slipknot, perküsyon seti hidrolik sistemi

(Kaynak: <http://www.flickr.com/photos/98964418@N00/314520179/> erişim: 09.05.2010)

Elektronik ve klasik müzikten oldukça etkilenen Muse, kullandıkları ışık performansları ve her grup üyesinin kendine ait platform tasarımlarıyla da dikkat çeker. 2009 yılındaki The Resistance turnesinde, sahneden yükselen üç gökdelenin ara katlarında, sahneden yaklaşık 4m yükseklikteki platformlarda çalarlar. Gökdelenlerin yüzeyi, multimedya gösterimi için LED ekranlarla kaplanmıştır. 2006 turlarında ise, her grup üyesi için farklı yüksekliklerde sekizgen platformlardan oluşan bir sahne tasarlanmıştır.

a.

b.

c.

Şekil 55 – Muse a. Wembley 2009 konseri, b., c. Lisbon 2006 konseri

(Kaynaka:<http://muse.mu/images/official/photo/21832/>, Kaynak b. ve c. :
<http://muse.mu/images/official/photo/1986/> , <http://muse.mu/images/official/photo/1987/> erişim:
09.05.2010)

1.10. BLACK METAL

Satanizm, din karşıtlığı ve Ortaçağ tarihiyle ilgilenen, Viking mitolojisine, fantastik hikayelere ve gotik temalara ilgi duyan ve bu temaları destekleyen simgeler kullanan ve rock'ın ekstrem bir alt türü olan black metal, adını İngiliz grup Venom'un Black Metal albümünden alır. Alice Cooper, KISS gibi grupların görselliğine öykünen black metal, ilk başta daha teatral bir havaya hakimken, gittikçe daha sert ve ciddi bir hal almıştır.

Venom'ın metal çivilerle, şeytani ve satanizmi simgeleyen süslü deri kostümleriyle, mezarlığı ve satanist ayinleri tasvir ettikleri, sis ve piroteknik ağırlıklı teatral şovları, Slayer, Mercyful, Fate gibi grupları da etkilemiştir. Örneğin Slayer'ın

konserlerinde pentagramı ve Nazi kartalını birleştirdiği amblemi, flamalarla sahneye getirmesi ve *“Reign in Blood”* şarkısında yaptıkları kan yağmuru şovları gibi. Bu örneklere, King Diamond’ın, satanist bir simge olan ters haçı, kaval kemiğinden yapılmış mikrofon topuzu olarak kullanması da dahil edilebilir; ancak daha sonra bu aksesuarı “Melissa” adını verdiği bir insan iskeleti ile değiştirmiştir. Grubun solisti olan King Diamond, her konsere kendisiyle bütünleşen bir korku makyajıyla çıkar. Sahnede ise sıklıkla, mezarlığı tasvir eden dekor elemanları kullanılır.

Şekil 56 – King Diamond, Stockholm 2007

(Kaynak: <http://www.flickr.com/photos/50473525@N00/317947769/> erişim: 11.05.2010)

Ancak daha sonra özellikle Norveç’te Mayhem, Immortal, Gorgoroth ve Burzum gibi gruplarla gelişen; kilise yakmak ve cinayet işlemek gibi sansasyonel ve kriminal olaylara karışan Black Metal grupları, sahnede yine satanizmi ve ölümü çağrıştıran aksesuarlar kullanırlar; kendilerini ceset gibi göstermek için yüzlerini ve vücutlarını siyah-beyaz boyarlar; genelde asker postalları giyerler, çivili bileklikler ve mermi kemerler takarlar. Şovlarında, kazığa oturtulmuş hayvan kafaları kullanmaları; hayvan kanıyla yıkanmaları; ortaçağ silahlarıyla savaş alanlarını ve Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesi canlandırmaları çok eleştirilir. Bir nevi satanist ayini andıran bu konserlerde, tıpkı albüm kapaklarındaki gibi siyah ve beyaz ağırlıklı, puslu, sisli ve kurak bir orman atmosferi yaratılır. Diğer akımlardan farklı olarak, İskandinav black metali, kurgudan çok gerçeğe yakın şovlar sergiler.⁸⁹

⁸⁹ Dunn, a.g.e.

a.

b.

Şekil 57 – Mayhem a. Station 4 Fest 2008, b. Oslo Konseri 2006

(Kaynak a:<http://www.culturebully.com/wp-content/uploads/2009/06/mayhem-station-4-chris-deline-03.jpg> , Kaynak b: <http://i37.tinypic.com/2luz2i0.jpg> erişim: 15.05.2010)

2005’de en iyi metal performansıyla Grammy kazanan İngiliz grup Cradle of Filth, konserlerinde bir ortaçağ figürü olan gorgoyle’u sahneye getirir. Video kliplerinde de kullandıkları mutasyona uğramış gorgoyle figürleri, cüceler tarafından canlandırılır. *Cruelty and the Beast* adındaki konsept albümlerinin teması, bir Macar efsanesi olan “kan kontesi” lakaplı *Elizabeth Bathory*’nin hikayesidir. Konserde dişi şeytan ve Kontes Bathory tahta bacaklar üzerinde sahneye çıkarlar ve şeytanın kontese memnuniyetini belirttiği erotik bir şov yaparlar.

1.11. AKIM DIŞI BİR GRUP; THE RESIDENTS

Yukarıda adı geçen rock akımları son 50 yıl içinde süre gelen rock pratiğinin tamamını elbette yansıtmaz. Bu kategorilerinden herhangi birine girmeyen, ama sahne performansına ve görseelliğine en az bu akımlarda ele alınan örnekler kadar ağırlık veren gruplar da vardır. The Residents bunların en önemlilerindedir. 1969’da kurulan The Residents, avant-garde, noise rock, deneysel müzik tarzlarının ve multimedya şovlarının bir bileşimi olarak görülebilir.

Altmıştan fazla albüm, sayısız video ve kısa film ve yedi büyük dünya turnesi yapan grubun elemanları kimliklerini gizli tutmaktadırlar. Genelde göz küresinden başlıklar, silindir şapka ve smokin giyen grup üyeleri, çıktıkları şovlarda ve röportajlarda konuşmazlar; onların yerine soruları menajerleri yanıtlar. Genelde bir tema, bir konsept ya da bir olay dizisi etrafında oluşturdukları albümleri, sürrealist şarkı sözleri ve standart müzik düzenlemesinin dışında şarkılarıyla tanınırlar. Göz küresinin dışında ayrıca karikatürize edilmiş bir kurukafa, ifadesiz beyaz maskeler, kabuklu deniz hayvanları gibi figürlerin maskelerini kullanırlar. The Residents, olay dizisinin ve hikayenin anlatılmasına katkı sağlamak için sık sık konuk sanatçılarla çalışır. Yaklaşık aynı boyda ve aynı kiloda tasarlanmış olan grubun üyelerinin kimliklerinin bilinmemesi ve bu nedenle grup üyelerinin sürekli değişebiliyor olması, hem görseelliklerini destekleyici bir unsurdur, hem de grubun yıllarca ürün verebilmesine olanak sağlamıştır.⁹⁰

⁹⁰ <http://allmusic.com/cg/amg.dll?p=amg&sql=11:0ifrxqw5ld6e> erişim: 10.02.2010

a.

b.

Şekil 58 – The Residents a. Residents b. In Between's albüm kapağı

(Kaynak a: <http://www.rocktownhall.com/blogs/media/users/sammymaudlin/residents.jpg>)

Kaynak b: <http://philspector.files.wordpress.com/2007/09/residents.jpg> erişim: 02.12.2009)

2008 yılında yaptıkları “Bunny Boy” turnesinde grup üyeleri bu kez smokinlerin yanı sıra, ışıklı gözlükler ve pembe tavşan kulakları ile sahneye çıkmışlardır. Grup sahnenin sağ tarafında, bir çadırı içini simgeleyen, kumaştan yapılmış çeyrek bir kürenin seyirciye açık tarafında çalar. Sahnenin diğer tarafında ise çadırın dışını simgeleyen çeyrek kürenin arka tarafı bulunur. Konuk sanatçının canlandığı hikayeci “Bunny” sahnenin ortasındaki kapıdan içeri girdiğinde grup müziklerini durdurur. Bunny, kardeşi Harvey’nin kaçırıldığına dair bir hikaye anlatırken, kapının üzerindeki ekrandan da bu hikayeye ilgili bir kısa film bölümler halinde gösterilir. Ayrıca turnenin başlamasıyla birlikte internet sitesi “youtube”dan, Bunny’nin Yunanistan’da bir adada kaybolan kardeşini arama hikayesini anlatan ve izleyicilerden yardım amaçlı e-mail atmalarını isteyen videolar yayınlanır. Altmışaltı bölüm devam eden bu seri daha sonra “*Is Anybody Out There*” adlı bir DVD’de toplanıp yayınlanmıştır.

a.

b.

Şekil 59 – The Residents – Bunny Boy Tour, 2008 a. Konserden bir görüntü, b. Konedeki Projeksiyon Ekranı

(Kaynak: <http://residents.com/historical/page2/page294/page294.html> erişim: 08.05.2010)

İKİNCİ BÖLÜM

ROCK SETLERDE KULANILAN TEKNİK VE TEKNOLOJİ

80'lerdeki ve 90'lardaki muazzam rock şovları büyük ve yeni bir fenomen gibi gözükse de, aslında bu şovların lojistik özellikleri, görünüşleri ve bir dereceye kadar da maksatları eski bir geleneğe aittir. Bu gelenek 19.yüzyıl boyunca ve 20.yüzyıl başlarında Amerika'da popüler olan gezici sirkleridir. Bu sirkler, katır ve at arabalarından oluşan, 120 vagonlu, 16.000 kişinin izleyebileceği, hayvanların, kafeslerin, ekipmanların ve çalışanların taşınabildiği büyük organizasyonlara dönüştürülmüştü.⁹¹

Sirkler büyük gezici ticarethanelerdi. Teknik açıdan bakıldığında da, rock'n roll'dan yıllar önce, açık ve kapalı değişik mekanlarda çıkan sorunlara, anlık çözümler üretiyorlardı. Nakliye imkanları ve şekilleri, modern bir rock turnesi için değişmiş olsa da, organizasyonun çapı, özellikle Rolling Stones, Pink Floyd gibi zirve yapmış topluluklar söz konusu olduğunda, büyük sirk organizasyonlarıyla karşılaştırılabilir.⁹²

Tabii teknoloji söz konusu olduğunda böyle bir karşılaştırma mümkün değildir. Çünkü konser ve turnelerde kullanılan teknolojinin gelişmesi ve teknik çeşitliliğin artması, rock şovları ilk buldukları noktadan oldukça ileriye taşımıştır. Örneğin, günümüzde rock konserlerin neredeyse vazgeçilmez bir ögesi olan projeksiyonun 1910'da bulunmasından sonra, hızla gelişen projeksiyon sistemleri, 1935'de 16mm film projeksiyonlarının bulunmasına, 1960'lardaki psikedelik ışık şovlarını mümkün kılan tepegöz projektörlerin 1940'daki icadına ve 1983'de David Bowie'nin "*Serious Moonlight*" turnesinde ilk kez kullandığı LED ekranlara kadar ulaşmış; teknoloji bu süreçte oldukça hızlı bir yol kat etmiştir. Bu bölümde, hızla gelişen bu teknolojinin kendisine rock şovlarında nerede ve nasıl yer bulduğuna değinilecektir.

⁹¹ Sutherland Lylall, **Rock Sets**, Thames and Hudson, London, 1992, s.13

⁹² **y.a.g.e.**, s. 13

2. 1. PİROTEKNİKLER (PYROTECHNICS)

Piroteknik, ısı, ışık, gaz, sis ve ses yaratmak için, kendi kendine yeten ve birbirini destekleyen maddelerin eksotermik, yani ısıyı dışarı veren kimyasal reaksiyonlar bilimidir. Sadece ateş şovlarından ibaret olmayan piroteknikler, kibrit mum, otomobillerin hava yastığının bileşenlerini de içerir. Eğlence sektöründe kullanılan patlamalar, aydınlatma bombaları, duman, alevler, havai fişekler veya diğer güdümlü efektler, piroteknik özel efektler, teatral efektler veya proximate piroteknik adıyla anılır.⁹³

KISS'in öncülük ettiği birçok müzik grubu canlı şovlarının etkisini arttırmak için piroteknikleri kullanmışlardır. The Who, Pink Floyd ve Queen ise piroteknigi ilk kullanan gruplar olarak sayılabilir. Alman endüstriyel metal grubu Rammstein ise alev püsküren maskeleri ve yanan kostümleri ile, piroteknigi değişik şekillerde kullanmasıyla ün kazanmıştır.

2. 1. 1. Yanıcı Piroteknikler

Kullanılan en yaygın piroteknik efektlerini şöyle sıralayabiliriz:

Meşale: Kısa, yüksek yoğunlukta ve değişik renklerde efekt üreten bir pirotekniktir.

Alev bombası: Mantar şeklinde alev bulutları yaratan variller kullanılır.

Tekerlek(Çark): Dönen tekerlek üzerine monte edilmiş tüplerin yardımıyla kıvılcımlar yaratılır.(foto)

Havai Fişek: Yerden yükselerek, belirli bir yükseklikte patlayan ve onlarca farklı efekt sağlayan piroteknikler düzeneğidir.

Komet: Yükselerek patlayan yıldızlar oluşturan bu piroteknik efekti meteor yağmuruna benzetilir.

Alev Projektörü: Alev sütunları oluşturan silindir bir aygıttır.

Maytap: Minyatür bir dinamit olan maytap, küçük ve sürekli mermi patlaması efekti yaratır.

⁹³ <http://www.pyroguide.com/index.php?title=Category:Articles> erişim: 03.05.2010

Doldurulmuş Mayın: Hava basıncıyla yıldızlar, kıvılcımlar, konfetiler ve flamalar fırlatan bir aygıttır.

Gerb (şelale, fısıltı): Kıvılcım şelalesi yaratan piroteknik aygıttır.⁹⁴

a.

b.

c.

d.

Şekil 60 - a.Gerb, b. Komet C. Alev Bombası,d. Alev Projektörü

(Kaynak: a. <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Pyrotechnics.jpg>,

b. <http://www.pyroguide.com/index.php?title=Comet>,

c. <http://www.flickr.com/photos/soldiersmediacenter/3883751643/sizes/o/>,

d. <http://proxpyro.com/graphics/FlameProjectors.jpg>,

a.

b.

c.

⁹⁴ <http://www.pyroguide.com/index.php?title=Category:Articles> erişim: 03.05.2010

d.

Şekil 61 - a. Doldurulmuş Mayın, b.Meşale c.Tekerlek d. Havai Fişek

a. http://en.wikipedia.org/wiki/File:Jeff-Hardy-%26-Triple-H_on_Stage,-RLA-Melb-10.11.2007.jpg,

b. http://en.wikipedia.org/wiki/Flare_%28pyrotechnic%29g ,

c. <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Groundfireworks-burning.jpg>,

d. <http://en.wikipedia.org/wiki/File:4thFireworks1.JPG>)

2. 1. 2. Gaz

Teatral duman ve sis, eğlence sektöründe atmosfer yaratmak için kullanılan efektler kategorisidir. Sisin, sinema ve televizyon prodüksiyonları, tiyatro, konser ve gece kulüpleri gibi birçok kullanım alanı vardır. Bu atmosferik efektler, ışığı ve ışık efektlerini görünür hale getirmek ve belirli bir duygu durumunu belirginleştirmek ya da belirli bir atmosfer yaratmak amacıyla kullanılır. Teatral duman ve sis, havada asılı lazer efektlerin seyirciler tarafından fark edilmesi için de bir zorunluluktur.

Genelde kullanılan 4 çeşit gaz efekti vardır.

Duman: Duman efektleri tiyatrodaki atmosfer yaratan malzemelerdendir; duman halkaları, toz pudra, hazırlanmış duman ve kartuşları, ayrıca HVAC duman kalemleri gibi diğer yanıcı maddeler kullanılarak oluşturulur. Duman efektleri atmosfer yaratan öteki efektlerden ayrılır. Çünkü duman, püskürtme sırasında ortaya çıkan katı partiküllerden; sis ve pus ise sıvı damlacıklardan oluşur.⁹⁵

⁹⁵ S. Varughese, K. Teschke, M. Brauer, Y. Chow , "Effects Of Theatrical Smokes And Fogs On Respiratory Health In The Entertainment Industry". Am J Ind Med. 2005 s.47
(http://en.wikipedia.org/wiki/Theatrical_smoke_and_fog ,deki alıntı erişim: 10.05.2010)

Şekil 62 – Duman efekti, Eric Clapton Konseri

(Kaynak: <http://www.creativebackstage.com/creativebackstage/desrt%20mt%20concert%20fog.jpg> erişim:08.04.2010)

Sis: Sis, glikol ya da glikol-sus sıvı karışımının bir ısıtıcı yardımıyla buharlaşana kadar ısıtılarak pompalanmasıyla oluşarak kalın, yarı saydam ya da opak bulutlar meydana getirir. Bu efekti oluşturan ağıta da “sis makinesi” adı verilir.⁹⁶

Şekil 63 – Sis efekti, Muse, Wembley 2007 Konseri

(Kaynak: <http://www.stufish.com/muse/wembley/reality.html> erişim: 08.04.2010)

CO₂ / kurubuz: Kullanılan bir diğer sis ve duman tekniği de, kompres edilmiş sıvı karbondioksittir. Sıvı Karbondioksit silindirlerde kompres edilmiş halde

⁹⁶ S. Varughese, K. Teschke, M. Brauer, Y. Chow , “Effects Of Theatrical Smokes And Fogs On Respiratory Health In The Entertainment Industry”. Am J Ind Med. 2005 s.47
(http://en.wikipedia.org/wiki/Theatrical_smoke_and_fog ,deki alıntı erişim: 10.05.2010)

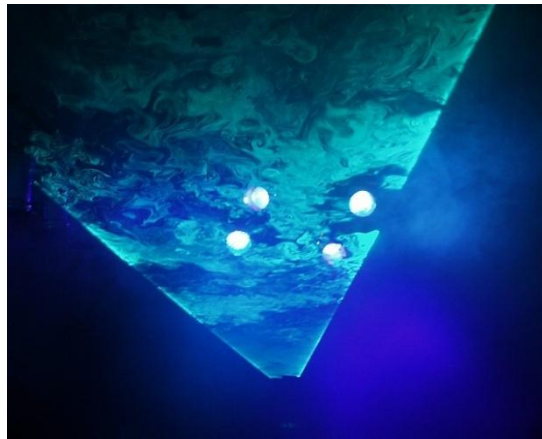
tutulur. Kuru Buz ise katı karbondioksittir. Her iki madde de sis makinesiyle ısıtılarak kullanılır. Kuru buz ve sıvı karbondioksit yerden fazla yükselmeyen alçak sis bulutu yaratmak için kullanılır.⁹⁷

Şekil 64 – Kurubuz efekti, Björk Konseri,

(Kaynak: <http://www.kozmiclazershow.com/SW%20Dry%20Ice.JPG> erişim: 08.04.2010)

Pus: İnce sis anlamına gelen Pus efekti, ışık şovlarına dayalı rock konserlerinde daha yoğun olarak kullanılır. Sisin sadeliği ve buluta benzer özelliği ile ışık huzmelerinin içinden geçmesine olanak tanır ve ışığı daha çok açığa çıkarır. Mineral yağı kullanan pus makinesi elektrik veya sıkıştırılmış CO2 ile çalışan sprey pompası yoluyla, mineral yağı püskürtüp parçalayarak ince bir sis oluşturur. Pus efektini yaratmanın bir diğer yolu ise glkol ve su karışımını kullanmaktır. Bu yolla yapılan pus efektine de “su bazlı pus” adı verilir.⁹⁸

Şekil 65 – Pus efekti

(Kaynak: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:haze.jpg> erişim: 08.04.2010)

⁹⁷ y.a.g.e. s.49

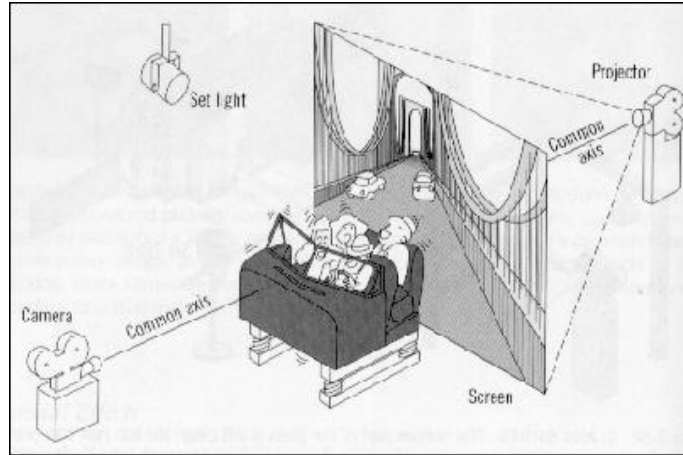
⁹⁸ y.a.g.e. s.49

2.2. PROJEKSİYON

Projeksiyon kısaca, herhangi bir görüntü kaynağından alınan görüntünün projeksiyon cihazı ya da data-video projektör denen cihazlarla, çeşitli barko-vizyon gösterilerini, slayt gösterilerini ve çeşitli imaj ya da biçimleri, sahne yüzeylerine geniş açılı bir yayımla ve büyük ölçülerde yansıtılmasıdır.⁹⁹

2.2.1. Ters Projeksiyon

Ters projeksiyon sistemlerinde klasik projeksiyon sistemlerinin tersine, projeksiyon cihazı ekranının önünde değil arkasındadır. Yani perde veya ekran izleyici ile projeksiyon cihazının arasındadır. Ters projeksiyon sisteminin oluşabilmesi için ters projeksiyon ürününe ihtiyaç vardır. Bu, perde ekran veya film şeklinde olabilmektedir. Bu ürünler projeksiyon görüntüsü alıp, ön yüzeye verilmelerini sağlayan teknolojileri sayesinde ters projeksiyon sisteminin işlerlik kazanmasını sağlamaktadır.¹⁰⁰

Şekil 66 – Ters Projeksiyon

(Kaynak: <http://www.intraline.it/intra/ipermedia/magistro/En/Back%20projection.html>
erişim: 04.03.2010)

⁹⁹ Glenn Campbell, Crimestoppers Textbook In Cinefex, 1990, s.43
(<http://www.intraline.it/intra/ipermedia/magistro/En/Back%20projection.html>'daki alıntı)
erişim:19.04.2010)

¹⁰⁰ Glenn Campbell, Crimestoppers Textbook In Cinefex, 1990, s.51
(<http://www.intraline.it/intra/ipermedia/magistro/En/Back%20projection.html>'daki alıntı)
erişim:19.04.2010)

Ters projeksiyon sistemlerinde herhangi bir özel projeksiyon cihazına gerek yoktur. Ters projeksiyon sistemlerinin en önemli özelliği sahip oldukları difüzyon teknolojisi sayesinde, ortam ışığının kuvvetli olduğu alanlarda klasik düz projeksiyon sistemlerine oranla daha yüksek performanslı görüntü elde edilebilmesidir.¹⁰¹

2.3. LED EKРАНLAR

LED ekran, diyotlar yardımıyla görüntü elde edilen video görüntüleyicisidir. Işık yayan diyotlar, doğru yönde gerilim uygulandığı zaman ışıyan, diğer bir deyimle elektriksel enerjiyi ışık enerjisi haline dönüştüren özel katkı maddeli PN diyotlardır. Bu diyotlara, İngilizce adındaki kelimelerin ilk harfleri bir araya getirilerek LED veya SSL denir*.

Şekil 67 – LED ekran ve Ledler

(Kaynak: <http://www.ledexotech.com/uploadfiles/2008010515231182.jpg> erişim: 05.05.2010)

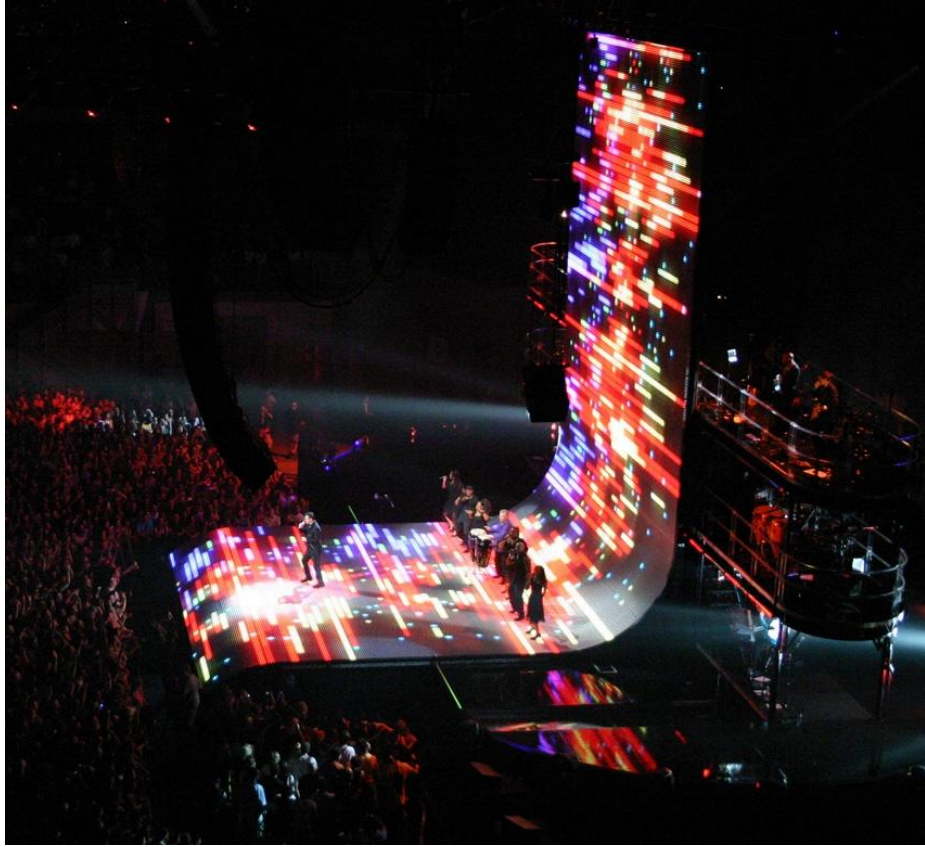
Daha önce stadyumlarda kullanılan ilk tek renk LED skorbordlar gelişen teknolojiyle LED ekranlara dönüşmüştür. LED ekranların konserlerde yaygın olarak kullanılmasındaki ana nedenler, yüksek ışık gücüne sahip olması, isteğe bağlı olarak devasa boyutlarda kullanılabilmesi, dış hava koşullarına karşı dayanıklılığı ve yapısal esnekliğidir. LED ekran gün ışığında da projeksiyona oranla daha net görüntü verir.¹⁰²

¹⁰¹ **y.a.g.e.** s.51

* LED: Light Emitting Diode (Işık yayan diyot)

SSL: Solid State Lamps (Katkı hal lambası)

¹⁰² <http://www.ledpano.com/lednedir.html> erişim:05.05.2010

Şekil 68 – LED Ekran, George Michael, '25 Live' World Tour, 2006 - 08

(Kaynak: http://www.willieworld.com/GM_25.jpg erişim:20.06.2010)

LED ekranın bir diğer avantajı ise verimliliğinin %90 seviyelerinde olmasıdır. Bunun yanında dış mekanlarda, açık havada kullanıldığında, yüzeyinde cam gibi saydam bir koruma tabakası olmadığı için yansıma yapmaz ve görüş açısı 140 dereceye kadar ulaşır. İç mekanlarda ise LED ekranlarda ışık gücü iç mekanın ihtiyacına uygun olarak ayarlanabilir.

Şekil 69 – LED Ekran, George Michael, '25 Live' World Tour, 2006 - 08

(Kaynak: http://www.willieworld.com/GM_24.jpg erişim:20.06.2010)

2.4. SAHNE IŞIKLAMASI

Sahne ışıklaması, tiyatro, bale, opera, konser ve diğer performans sanatlarında prodüksiyonun temel bir aracıdır ve birçok farklı ışıklandırma ekipmanları kullanılarak bu prodüksiyonlarda hedeflenen amaca ulaşılır.¹⁰³

Işıklamanın temel amacı her şeyden önce aydınlatmadır. Sahnede olan biteni, üç boyutlu elemanları, sahnedeki figürleri, eğer aksi bir niyet yoksa görünür kılmaktır. Seyircinin dikkatini istenilen yere çekmek ya da seyircinin sadece görmesi istenilen yeri aydınlatarak bir resim çizer gibi kompozisyon yaratmak; kullanılan renkler ve tonlarla genel atmosferi belirlemek ya da onu değiştirmek de ışıklamanın diğer amaçları olarak gösterilebilir.¹⁰⁴

Şov ve konserler için yapılan ışık tasarımlarında, her çeşit renk ve efekt hilesi ve ritmik olarak değişen ışık kombinasyonları kullanılmaktadır. Bu gösterilerde çok fonksiyonlu spot ışıklarının kullanımı neredeyse bir zorunluluktur. Çeşitli renk değiştiriciler ve hareketli ışıklar sayesinde tüm ışık açıları ve renk kombinasyonlarını

¹⁰³ Atay Gergin, “**Gösteri Sanatları ve Sinema-Televizyonda Işıklama:Teknoloji Ve Tasarım Etkileşimi**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2006, s.89

¹⁰⁴ Gillette, J. Michael, **Designing With Light: An Introduction to Stage Lighting, Fourth Edition**, McGraw Hill, New York, 2003 s.9-10

oluşturmak mümkündür. Şov ışıklamasında her türlü efektin etkili bir şekilde uygulanması sağlanır. Bilgisayar kontrollü ve yüksek voltajlı pek çok robot ışığın sağladığı heyecan verici ışık oyunları ve olağanüstü efektler, bu şovların görkemli bir sahne gösterisine dönüşmesi için gereklidir. Lazer ışıkları, tarayıcılar, çeşitli projeksiyon makineleri ve robot ışıklar bu tür ışık şovlarının başlıca ekipmanlarındandır.

Bu açılardan bakıldığında konserlerde kullanılan ışıklandırma tekniklerini şöyle sıralandırabiliriz.

2.4.1. Sahne ve Gösteri Sanatlarında Temel Işıklandırma Ekipmanları

Reflektör Işıkları: Sahne ışıklamasında kullanılan aydınlatma elemanları arasında en basit yapıya sahip olan reflektör lambalar; çok geniş ışık dağılımına sahiptirler ve bir ışık kaynağı ile reflektörün bir kutu içinde kombine edilmesiyle oluşmaktadırlar.¹⁰⁵

Cyc Reflektör Işıkları (Dizi Işıklar): Bu ışıkların yapısı da reflektörlerle aynıdır. Fakat onlardan farklı olarak belirli sayılarda reflektör ışığı yan yana sıralanmış haldedir. Cyc reflektörler genelde sahne fonundaki dikey yüzeylerin genel aydınlatması ya da belirli bir ışık rengi ile boyanması için kullanılan dizi ışıklardır.¹⁰⁶

Fresnel Spotlar: Fresnel spotlar adlarını, önlerine yerleştirilen fresnel merceklerden almaktadırlar. Bu spotlar, çok geniş bir ışık yayılım açısına sahiptirler. Ayrıca ışığın yayılma sınırındaki hattın çok yumuşak olmasını sağlayan bir yapıdadırlar. Renk filtreleri sayesinde sahnenin genel ışık rengini değiştirmek ve yumuşak, sınırlı, genel bir alan aydınlatması yaratmak amacıyla kullanılmaktadırlar. Doğrudan aydınlatma elemanı olarak çok geniş bir kullanım alanına sahiptirler.¹⁰⁷

Profil Spotlar: Profil spotlar sahne ışıklaması konusunda tüm spot çeşitleri arasında en kullanışlı olanlardır. Mercek yapılarının hareketliliği sayesinde kaliteli ışık dağılım ayarları yapılabilmektedir. Bu özellikleri nedeniyle sahne üzerindeki

¹⁰⁵ Gergin, **a.g.e.** s. 45

¹⁰⁶ **y.a.g.e.** s.46

¹⁰⁷ Chris Hoggett, **Stage Crafts**, A & C Black Ltd., London, 1984, s.175

bölgesel aydınlatmalarda keskin sınırlı ışıkları ile son derece verimli ve temiz bir lokal aydınlatma sağlamaktadırlar.¹⁰⁸

Zoom Profil Spotlar: Profil spotların özel kullanım alanlarına göre geliştirilmiş versiyonlarıdır. Işık odaklaması yapabilme, yatay ve dikey düzlemde kolay hareket edebilme özelliklerinin yanında, ışık mesafesini ayarlamak için zoom (yakınlaşma) yapabilme özelliğine de sahiptirler.¹⁰⁹

PC Spotlar: PC spotların ürettiği ışığın karakteri, fresnel spotların ışık dağılım özelliklerinin geliştirilmiş halidir. Bu anlamda PC spotlar hem genel aydınlatmalarda hem de sınırlı ölçüde de olsa lokal aydınlatmalarda kullanılabilen spotlardır.¹¹⁰

Parabolik Reflektörler: Önünde herhangi bir mercek bulunmayan parabolik reflektörlü spotlardır. Spotun parabolik reflektör yüzeyinin odak noktasına yerleştirilen ampulün ışığı, reflektörün eksenine paralel olarak, dar bir açıyla ve de çok güçlü bir şekilde yansımaktadır.¹¹¹

PAR Spotlar: Par spotlar adlarını içlerine yerleştirilen özel biçimli PAR ampullerinden almaktadırlar. Parabolik reflektör spotlarının geliştirilmiş üst versiyonudurlar. Oval biçimli bir ışık yayılımı veren bu spotların ışık dağılım sınırları keskin bir belirginliğe sahip değildir.¹¹²

Coolbeam Spotlar: Keskin sınırlı net odak yapabilen bu spotlar yakın zamanda geliştirilmiş çok yönlü ışık ekipmanlarıdır. Yeni geliştirilen soğuk ayna teknolojisinden yararlanılarak tasarlanan iç reflektör yapıları nedeniyle, geleneksel tiyatro profil spotlarına göre çok daha parlak ve soğuk bir ışık üretebilmektedir.¹¹³

Takip Spotları: Profil spotların, dengeli ve yumuşak bir şekilde, hem yatay hem de dikey düzlemde hareket olanağı sağlayan bir 'stand' ya da 'tripod'un üzerine

¹⁰⁸Max Keller, **Light Fantastic-The Art and Design**, Prestel, New York, 1999, s.109-110

¹⁰⁹Gergin, **a.g.e.** s.49-50

¹¹⁰Neil Fraser, **Lighting And Sound**, Phaidon, New York, 2004

¹¹¹Keller, a.g.e. s.107-108

¹¹²**y.a.g.e.** s.109

¹¹³Gergin, **a.g.e.** s.53

yerleştirilmesi sonucunda oluşan yeni ekipmana takip spotu denmektedir. Takip spotları, performans esnasında dikkati, sahnede vurgulanmak istenen alana, mizansene veya grup üyesine çeker.¹¹⁴

Robot Işıklar: Profil robot ışıklar (automatic profile) ve fresnel boyama robotları (washlights) olarak iki ana gruba ayrılan bu ışıklar, ışıklandırma ekipmanları konusundaki en yeni teknolojilerdendirler. 360° pan (yatay eksen hareketi), 270° tilt (dikey eksen hareketi) yapabilme kabiliyetine sahip olan bu robot ışıklar, hareket kabiliyetini sağlayan bir robot gövde ile otomatik olarak ışık, renk ve projeksiyon çeşitliliği sunan bir spot kafası olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadırlar.¹¹⁵

Gobolar: Dairesel bir metal plakanın yüzeyine çeşitli desenlerin işlenmesi sonucunda oluşturulan görsel efekt aparatlarıdır. Bu metal şablonlar spotların içerisine ve ışık kaynağının önüne bir gobo tutucu yardımıyla yerleştirilmekte ve sahne yüzeylerine düşen ışığın gobo üzerindeki desenle aynı olması sağlanmaktadır.¹¹⁶

2.4.2 Lazer

Lazer, tanım olarak, yüksek gücü olan, görünür veya infraruj (kızıl ötesi) ışık dalgalarının dar bir huzmeden geçirilerek amplifiye edilmesiyle elde edilen ışıktır. Kelime anlamı olarak lazer, radyasyon yayımının harekete geçirilmesiyle oluşan ışık amplifikasyonudur*.¹¹⁷

¹¹⁴ Fraser, **a.g.e.**, s.101

¹¹⁵ Keller, **a.g.e.**, s.113

¹¹⁶ Gergin, **a.g.e.**, s.60

* Lazer: light amplification by stimulated emission of radiation

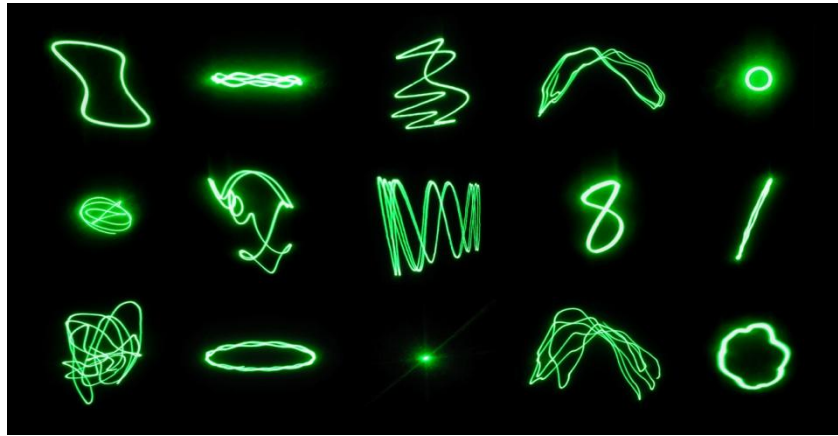
¹¹⁷ http://www.press.uchicago.edu/Misc/Chicago/284158_townes.html erişim: 09.05.2010

Şekil 70 – Pink Floyd, A Divison Bell 1994, Lazer Şovu

(Kaynak: <http://sparebricks.fika.org/sbzine15/images/laser3.jpg> erişim: 07.05.2010)

Lazer ışığı, yapısındaki tutarlı ince ışınlar sayesinde, optik taramayla duvarların, tavanların veya sis ve duman gibi birçok yüzey üzerine desenler veya imgeleri kolaylıkla çizilebilmesiyle eğlence sektöründe çok kullanılır. Ses titreşimlerine göre de biçimleri ve yönleri değişebilen ışınlar, ayrıca aynalarla farklı pozisyonlarda yansıtılarak lazer heykeller oluşturabilir.¹¹⁸

Şekil 71 – Lazer desen örnekleri

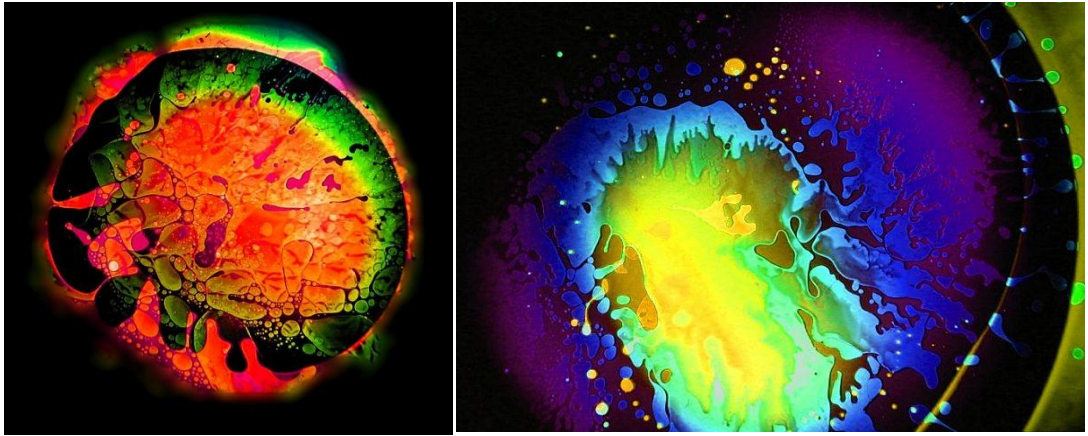
(Kaynak: http://megaiui.net/fukuchi/research/laser/laser_sample3b.jpg erişim: 19.06.2010)

Lazer şovları, 70'lerin başında ortaya çıkmış ve psikedelik eğlencelerin canlı müzik performanslarıyla birlikte vazgeçilmez bir öğesi olmuştur. Pink Floyd ve The Who bu dönemde konser şovlarında lazer kullanan grupların başında gelir.

¹¹⁸ http://www.press.uchicago.edu/Misc/Chicago/284158_townes.html erişim: 09.05.2010

2. 4. 3. Likit Işıklama

60'ların ortalarında ortaya çıkan Likit ışıklama, 70'lerde Atlantik'in iki tarafında da psikedelik ve progressive rock müzik konserlerinin tamamlayıcı bir unsuru olmaya başlamıştır. Şovlar, tek bir operatörün kontrolünde iki ya da üç adet modifiye edilmiş slayt ya da tepegöz projektör ve bir çift renk tekeri kullanılarak yapılacak kadar basit; ya da on veya daha fazla operatörün kontrolünde yetmişten fazla likit slayt ve likit tepegöz projektörle yapılacak kadar da komplike olabilir.¹¹⁹

Şekil 72 – Likit Işıklama desen örnekleri

(Kaynak: http://www.lightshow.cc/explorer/Images/Liquids/liquid_light_show_b.jpg erişim: 19.06.2010)

Bu dönemde likit ışıklama şovları üslup ve içerik bakımından birbirinin aynıydı. Çoğunun hedefi, kesintisiz bir şekilde ve sürekli bir akıcılık içinde iç içe geçmiş, hareketli görsel öğelerden oluşan multimedya dokusu yaratmaktı. Hepsinin ötesinde amaç, müziğin yansıtmak istediği heyecan verici görselliği tasvir etmeye çalışmaktı. Jefferson Airplane, The Grateful Dead ve Pink Floyd likit ışıklamayı kullanan grupların başında gelir.¹²⁰

Likit ışıklama rock konserleri dışında, 60'larda başlayan VJing (Video Performans) denen performans sanatının gelişmesinde de temel unsur olmuştur. VJing, müzikle eşzamanlı yapılan görsel performans tasarımıdır; amacı müzikle

¹¹⁹ <http://video.google.ca/videoplay?docid=-2442816217657572609&q=mike+leonard#> erişim: 07.04.2010

¹²⁰ <http://video.google.ca/videoplay?docid=-2442816217657572609&q=mike+leonard#> erişim: 07.04.2010

senkronize bir şekilde görsel hileler veya görsel malzemeler yaratarak seyirciye teknolojik bir meditasyon sağlamaktır.¹²¹

2. 4. 4. Strobe Işık

Stroboskopik ampül ya da kısaca “strobe” da denen Strobe Işık, adını, ışıkta hareket ve hız yanımlarına neden olan optik ilüzyon anlamındaki stroboskopiden alır. 1931’de Harold Eugene Edgerton tarafından icat edilen stobe ışık, 60’larda gece kulüplerinde ve özellikle Grateful Dead konserlerinde LSD’nin etkilerini arttırmak amacıyla kullanımı sayesinde yaygınlaşmıştır. Bir saniyede yüzlerce defa yanıp sönebilen strobe, tiyatro ışıklamasında genellikle yıldırım efekti yaratmak için kullanılır. Eğlence sektöründe ise slow motion (yavaşlatılmış hareket) efektini sağlamak amacıyla kullanılan strobe ışığın diğer kullanım alanları ise tıp, alarm sistemleri, havacılık ve dalgıçlıktır.¹²²

2. 4. 5. Gök Tarayıcılar (Sky Tracers)

Açık alan şovlarında ve konser organizasyonlarında kullanılan bu ışıklar, 20 km’yi bulan uzaklıklardan bile görülebilen odaklı ve güçlü ışık huzmeleri yaratmaktadırlar. Bu güçlü ve sıra dışı ışık efekti, özel mercekler, ampul ve reflektör sistemleri sayesinde oluşturulmaktadır. Robot ışıklarda olduğu kadar geniş açılarla olmasa da belirli derecelere kadar pan ve tilt yapabilme özellikleri de vardır.¹²³

Şekil 73 – Gök Tarayıcı örnekleri

(Kaynak: <http://www.lpilaser.com/images/jpg/p1-produits-15.jpg> erişim. 07.05.2010)

¹²¹ <http://vagueterrain.net/journal09> erişim: 07.04.2010

¹²² <http://www.newton.dep.anl.gov/askasci/phy00/phy00142.htm> 07.04.2010

¹²³ Gergin, **a.g.e.** s.61

2. 4. 6. Fiber Optik Işıklar

Fiber optik teknolojisi, sahne fonları, duvarlarda veya kostümlerde küçük noktacıklar halinde güçlü ışıkçıklar oluşturmak için kullanılabilir. Bu ışıklar, her tarafı kapalı bir kutunun içine yerleştirilen bir HMI ampulün ışığının, bu kutuya bağlanan fiber-glass alaşımli ışık aktarıcı çok sayıda kablo yardımıyla aktarılması prensibi ile çalışırlar.¹²⁴

Şekil 74 – Fiber Optik Işık, U2 konseri, Bono'nun kostümü

(Kaynak: http://www.willieworld.com/U2360_09.jpg erişim: 09.04.2010)

2. 4. 7. Helyum Balon Işıkları

Helyum balonu ışıkları tepeden ve 360° açılı yumuşak bir aydınlatma sağlamaktadırlar. Işığı homojen dağıtma özelliğine sahip bir malzemedен üretilen ve helyum gazı ile doldurularak havaya yükselmesi sağlanır. Genel aydınlatmalara

¹²⁴ y.a.g.e. s.63

ihtiyaç duyulan açık alan spor müsabakaları, parti organizasyonları, moda defileleri ve konser organizasyonları gibi farklı alanlarda kullanılan helyum balonu ışıkları, büyük platformlara ya da vinçlere gerek kalmadan tepeden aydınlatma pratiği sağlamaktadır. Geceleri ay ışığı, kapalı havalarda gün ışığı ya da büyük ve yüksek olduğu için tepeye spot veya spotlar yerleştirmenin güç olduğu mekanlarda genel aydınlatma ışığı olarak da kullanılmaktadır.¹²⁵

a.

b.

Şekil 75 – Helyum Balon Işık örnekleri a. Helyum Balon ışık, b. Primus konseri 2004

(Kaynak a:<http://www.gearfuse.com/helium-lamp-floats-like-a-balloon-please-oh-please-dont-pop/>)

Kaynak b:<http://wildlupin.com/primus062604>

2.5. KOSTÜM / MASKE / MAKYAJ

Yukarıda ele alınan ve tümüyle teknolojiye dayalı yapılanmanın dışında, insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilecek maske ve kostüm kullanımının da tiyatro, opera gibi sahne türlerinden sonra rock konserlerinde de benimsenmesi dikkat çekicidir. Maske ve kostüm kullanan gruplara öncülük eden ve 1969'dan günümüze kadar hala aktif olan grup The Residents'dır. Görsel sanatlar alanında da etkinlik gösteren bir avant-garde müzik grubu olan The Residents, sahneye gözküresi biçiminde başlıklarla, silindir şapka ve smokinle çıkar. Fantastik ve korku simgeleri taşıyan maskeleriyle sahneye çıkan Slipknot, başında bir KFC (Kentucky Fried Chicken) kovanı ve beyaz ifadesiz bir maske ile sahneye çıkan Buckethead (kova kafa) takma adlı solo gitarist diğer örnekler olarak verilebilir.

¹²⁵ y.a.g.e. s.75

Şekil 76 – Buckethead, 2006

(Kaynak: <http://badgerherald.com/blogs/arts/buckethead.jpg> erişim 08.05.2010)

Bunun yanında görsellik ve müzikal olarak The Residents'dan etkilendiği bilinen Primus ise, albüm kapağındaki tasarım doğrultusunda smokin giyip kumaştan penguen maskeleri takmıştır. Ayrıca grubun bas gitarist ve solisti Les Claypool, solo projelerinde "*comedia del arte*"ye özgü maskeleri ve yine albüm kapağı tasarımını yapan Travis Louie'nin fantastik portrelerinin lateks maskelerini, grup üyeleriyle beraber takar.

Şekil 77 – Les Claypool, Primus, 2008

(Kaynak: <http://www.lesclaypool.com/gallery/blakesberg/00.html> erişim: 12.04.2010)

Kostüm, maske ve makyaj kullanan KISS, uzak doğu maskelerine öykünen makyajlarıyla, David Bowie, Twisted Sisters, New York Dolls androjinik bir görüntüyü amaçlayan kadın makyajlarıyla, Alice Cooper ve Black Metal grupları, korku ve ölü makyajlarıyla, Gwar ve Lordi ironik amaçlı canavar maske ve kostümleriyle, Genesis ve U2 performanslarındaki karakter ve olay dizisini destekleyen kostüm ve makyajlarla, anlatımlarını güçlendirme yoluna gitmişlerdir.

2.6. ŞİŞME YAPILAR (INFLATABLES)

Inflatables denen şişme yapılar, esnek dış yüzeylerden (membrane) ya da kumaşlardan, hava ya da helyum gazı ile doldurulan nesnelere dir. Gaz, yapıya şeklini ve gücünü verir. Dış yüzeylerin yapımında genelde kalın, güçlü PVC, vinil ya da naylon kullanılır. Şişirebilir yapılar, çift kat tekniği, birleştirilmiş kemerler tekniği ya da yapı içi bölme kullanımı tekniği gibi birçok yolla oluşturulabilir.¹²⁶

60'larda, tüm dünyadaki avant-garde mimari öğrencilerinin repertuarlarında şişme yapılar yaygınlaştı. Çünkü şişme yapılar sınırsız bir alandı; ucuz, hafif ve taşınması rahattı. En önemlisi de üretimi, bir top poliüretanı, yapışkan bandı ve elektrik süpürgesi olan herkesin büyük yapılar bile inşa edebileceği kadar kolaydı.¹²⁷

Şişme yapıların konserlerde kullanımı Mark Fisher ve Pink Floyd'la başladı ve sahip olduğu avantajlar sayesinde de Iron Maiden, AC/DC, Rolling Stones, Muse, Primus gibi birçok grup ve tasarımcı şişme yapıları tercih etti.

¹²⁶ Lyall, **a.g.e.** s.10

¹²⁷ **y.a.g.e.** s.10

Şekil 78 – Rolling Stones, Urban Jungle Tour 1990, Şişme Kadın figürü

(Kaynak: <http://www.stufish.com/the-rolling-stones/urban-jungle/reality.html> erişim: 03.06.2010)

2.7. TAMAMLAYICI MİMARİ ELEMANLAR

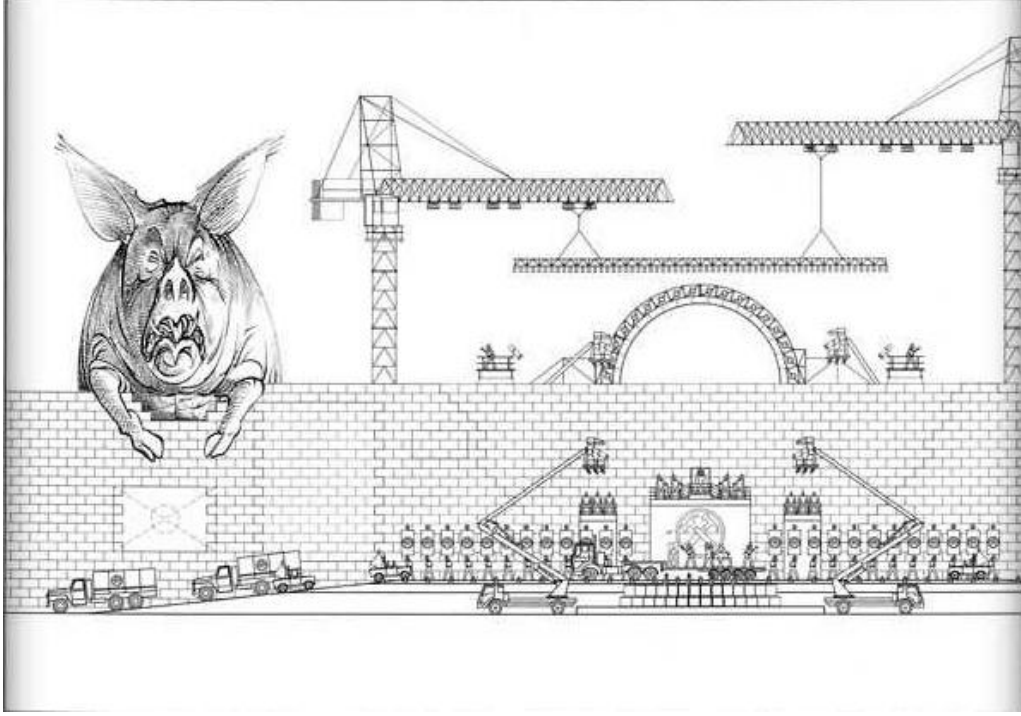
Işık sistemlerinin üzerlerine monte edildiği, truss sistemleri çok çeşitli kullanım alanlarına sahiptir. Sahne şovlarında ve açık hava konserlerinde, ışıklandırma sistemlerinin asılması dışında, PA sistemlerin üzerine bağlanabilmesi, sahne konstrüksiyonları veya dekor yapılarının oluşturulması amacıyla da kullanılmaktadır.¹²⁸

Truss sistemler, çeşitli ölçülerde hazırlanmış çapraz atkılı parlak metalden yapılan modüler konstrüksiyonların bir araya getirilip monte edilmesiyle oluşturulurlar. Çok kısa zamanda ve kolaylıkla sökülüp takılabilir bir yapıya sahiptirler. Ayrıca spot ışıklarının yanı sıra ağırlıkları çok fazla olan efekt cihazlarını ve robot ışıklarını da taşıyabilecek sağlamlığa sahiptirler. Bunların yanında ışık asansörleri ve vinçler'de sahnenin kurulum sırasında büyük önem teşkil ederler.¹²⁹

¹²⁸ y.a.g.e. s.19

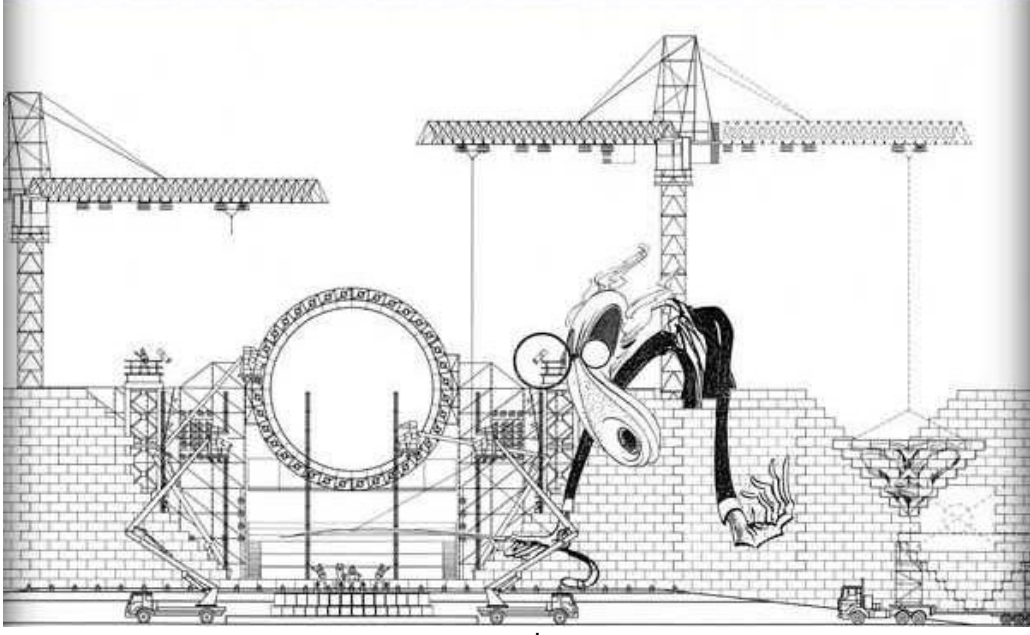
¹²⁹ y.a.g.e. s.24

Ayrıca rock konserlerinde, demir konstrüksiyonlar ve hidrolik sistemler de büyük önem taşır. Sahnede kot farkı yaratmak için platformlar ve yükseltileri, ana sahneyi B-stage'e bağlayan podyumları ve dekor yapılarını oluşturmak için kullanılırlar. Bunların yanında, üzerlerinde oluşturulan yüzeylerle hem projeksiyon yansıtılabilir, hem de üzerlerine görsel malzemeler monte edilebilir. Kullanılan hidrolik sistemlerle de podyum ve platformlara hareketlilik kazandırarak hem işlevsel hem de görsel tasarım amaçlı kullanmak mümkündür.¹³⁰

a.

¹³⁰ y.a.g.e. s.24

b.

Şekil 79 – Mark Fisher, The Wall, 1989, Teknik Çizimleri, mimari elemanları

(Kaynak: <http://www.stufish.com/roger-waters/the-wall-berlin/illustrations.html> erişim: 0.04.2010)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROCK SET TASARIMCILARI

3. 1. JOE GANNON

Amerikalı yönetmen, set, ışık ve prodüksiyon tasarımcısı olan Joe Gannon, konser ve turne setlerinin birinden diğerine taşınmasını gerçekleştiren ilk prodüksiyon ve set tasarımcısıdır. Rock'n roll dünyasında müziğin bile önüne geçebilen, her grup için türünün tek örneği olarak tasarlanan büyük sahne tasarımlarının mucididir.¹³¹

Onun en bilinen işi Alice Cooper'la yaptığı "*Welcome To My Nightmare*"dir Alice Cooper'ın fikirlerini, kabuslarını anlaşılır hale getirip, üç boyutlu gerçekliğe taşımıştır. Yaptığı sahne tasarımları, görsel tasarımıyla beraber hazırlanan birçok rock şovu için set ve ışıklandırma tasarımlarının yüksek standartlarını oluşturmuştur. Alice Cooper'ın diğer tunelerinin yanında Pink Floyd, Frank Zappa ve MTV ile de çalışmıştır. 1995'da emekli olan tasarımcı Hawaii'de kendi adını taşıyan bir restoran işletmektedir.¹³²

3. 2. THE BROTHERHOOD OF LIGHT

1967'de San Francisco'da Brian Eppes, Marcus Minimalist, Brother Ed Langton ve Bob Pullum tarafından kurulan ışık ve multimedya topluluğudur. Dönemin psychedelik müziğinin görselliğini arttırmak için kurulan grup, durağan ve sıradan olduğunu düşündükleri standart sahne ışıklandırmasının tersine, sıvı boyalar, tepegöz projektörler, renk paletleri, slayt makinaları ile sadece bir ışık şovu değil, çoklu duyuşsal bir müzikal deneyim üretmeye çalışmışlardır. Jimi Hendrix, The Doors, Led Zeppelin, Janis Joplin, Frank Zappa, Pink Floyd, James Brown, The Who, Santana, Grateful Dead ve Credence Clearwater Revival'in yanında yüzlerce grup ve sanatçının canlı performanslarına görsel destek sunmuşlardır.¹³³

¹³¹ <http://www.sickthingsuk.co.uk/people/p-joegannon.php> erişim 11.05.2010

¹³² http://www.bevgannonrestaurants.com/joes/who_is_joe.html erişim: 11.05.2010

¹³³ http://www.pooterland.com/index2/lightshow_menu/lightshows/brotherhood_of_light erişim: 05.04.2010

Şekil 80 – The Brotherhood of Light, 1981 Jefferson Airplane Konseri

(Kaynak:http://www.pooterland.com/index2/lightshow_menu/lightshows/brotherhood_of_light erişim:05.04.2010)

1986'da çalışmalarına ara veren grup 1991'de Brother Ed Laghton'ın ölümünden sonra, 70'lerde gruba katılan Peter Rabinowitz ve yeni ortağı Chris Samardizch önderliğinde faaliyetlerine yeniden başlamıştır. Günümüzde hala The Doors of 21st Century, Jefferson Airplane, Grateful Dead ve Allman Brothers ile çalışan The Brotherhood of Light, 60'larda başlayan likit ışık şovlarından günümüze kalan tek sanatçı grubudur. 2006 kış olimpiyatlarının ışık şovlarının da yaratıcısı olan The Brotherhood of Light, günümüzde yaptığı çalışmaları şöyle anlatıyor:

"İlk olarak slayt ve 16mm projektörlerle başladık ve şu an onları modern dijital video projeksiyon teknolojisiyle değiştirdik. Canlı görsel projeksiyonlar için düzenlenmiş muazzam bir video kütüphanesi yarattık. Bu görsel banka bize malzememizi klasik rocktan alternatife her çeşit müziğe uyarlama olanağı sağlıyor. Ayrıca grubun sahnede kullandığı kendi video malzemesiyle, bizim çoklu projeksiyonlarımızı birleştirip şovlarımıza dahil ettik. Ve geliştirilmiş ekipmanlarla da Brotherhood of Light en dramatik ve muazzam şovlarına devam edecektir."¹³⁴

¹³⁴ http://www.pooterland.com/index2/lightshow_menu/lightshows/brotherhood_of_light erişim: 05.04.2010

Şekil 81 - The Brotherhood of Light'ın digital likit ışıkla desenlerinden örnekler
(Kaynak:http://www.pooterland.com/index2/lightshow_menu/lightshows/brotherhood_of_light
erişim:05.04.2010)

3. 3. ANDY WARHOL

1928 doğumlu Amerikalı ressam ve film yapımcısı olan Andy Warhol, Pop Art akımının en önemli temsilcisi olarak kabul edilir. Kariyerine New York'da reklam illüstratörü olarak başlayan Warhol, seri üretim nesnelere sıkça kullandığı radikal sergileriyle dikkat çekti.¹³⁵

a.

b.

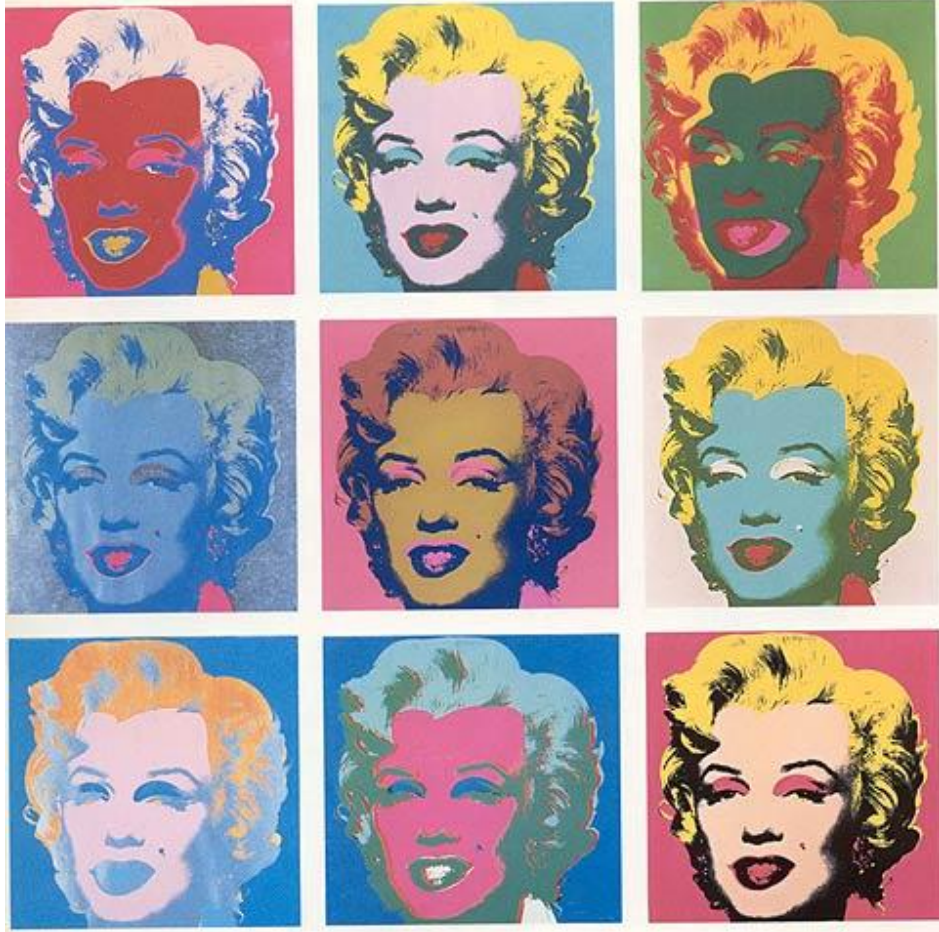
Şekil 82 – Andy Warhol'un seri üretim nesne çalışmaları, a. Campell's b. Brillo

(Kaynak: <http://zelfist.modaturkiye.com/?what=read&b=55>, erişim: 20.06.2010)

Daha sonra ünlü kişilerin portrelerini yapıp, bunları göz alıcı renklere boyayıp, sayısız çeşitlemelerini basmaya başladı. Bunu yaparak sanat yapıtını

¹³⁵ <http://www.warhol.org/collections/index.asp> erişim: 18.06.2010

mekanik bir ürün haline getirmeyi, sanatçının kişiliğinden ve duygularından soyutlamayı amaçlıyordu.¹³⁶

Şekil 83 – Andy Warhol'un ünlü portlerinden bir örnek, Marilyn Monroe

(Kaynak: <http://larvalsubjects.files.wordpress.com/2009/02/andy-warhol-marilyn.jpg> erişim 20.06.2010)

Warhol 1960'ların ortalarında kendini sinemaya verdi ve çektiği belirli bir olay örgüsüne dayanmayan uzun filmleri, yeraltı sineması olarak nitelendirildi. Bu dönemde Andy Warhol'un pop-art'ı, Velvet Underground'ın bütün etkinliklerinde kendisini gösterdi. Grubun konserlerinde filmlerini gösteren, hazırladığı ışık şovlarını sunan Warhol, Velvet Underground'un müziğini görsellikle desteklemeyi ve grubun çizgisini belirlemeyi amaçlamıştı.

¹³⁶ <http://www.warhol.org/collections/index.asp> erişim: 18.06.2010

3. 4. MALCOM McLAREN / VIVIEENE WESTWOOD

1971'de Malcom McLaren ve kız arkadaşı kostüm tasarımcısı Vivienne Westwood, Londra'da "Let it Rock" adlı bir giysi dükkanı açtılar. Önceleri tiyatro ve sinema prodüksiyonları için kostüm tasarlayan McLaren ve Westwood, kendilerini kanıtladıktan sonra, New York'da da bir butik açmaya karar verdiler. New York'a giden McLaren orda New York Dolls'un menajeri ve kostüm tasarımcısı oldu. Onlara tasarladığı kışkırtıcı kırmızı deri kıyafetler ve orak-çekiç gibi komünist ve kışkırtıcı simgelerle bezeli şovlar, her ne kadar başarısızlıkla sonuçlanıp grubun dağılmasına yol açsa da, kazandığı tecrübelerini ileride kullanmaya kararlıydı.¹³⁷

1975'de İngiltere'ye geri dönen McLaren, dükkanın ismini "SEX" olarak değiştirdi. Westwood'la beraber sado-mazoşist ve fetiş giysiler tasarlamaya giriştiler. Bu dönemde McLaren Sex Pistols'un menajerliğini yapmaya başladı. Myles Palmer, McLaren'in görselliğe olan tutkusunu şöyle anlatır:

"McLaren görsel tarzın taşıdığı hayati önemin hep farkındaydı, sityasyonistlerin başkaldırı ve mücadele yöntemlerine kafayı takmıştı, ve özel anlamlar yüklenmiş olay ve jestlere bayılırdı."¹³⁸

McLaren ve Westwood'un beraber Sex Pistols'un dış görünüşlerini yaratmasıyla ikili, punk modasının temellerini de atmış oldular.

¹³⁷ Tricia Henry Young, **Punk: Bir Alt kültürün Oluşumu**, Çev: Hira Doğrul, Dost Kitabevi, Ankara, 1999, s.98,99

¹³⁸ Palmer, Myles, New Wave Explosion, Proteus Books, Londra, 1981" (Young, 1999,s.69'daki alıntı).

Şekil 84 – Malcom Mc Laren ve Vivienne Westwood, SEX isimli butiklerinin önünde
(Kaynak:<http://www.famemagazine.co.uk/wpcontent/uploads/2010/04/Malcolm-McLaren3.jpg> erişim:
11.06.2010)

3. 5. ROGER DEAN / MARTIN DEAN

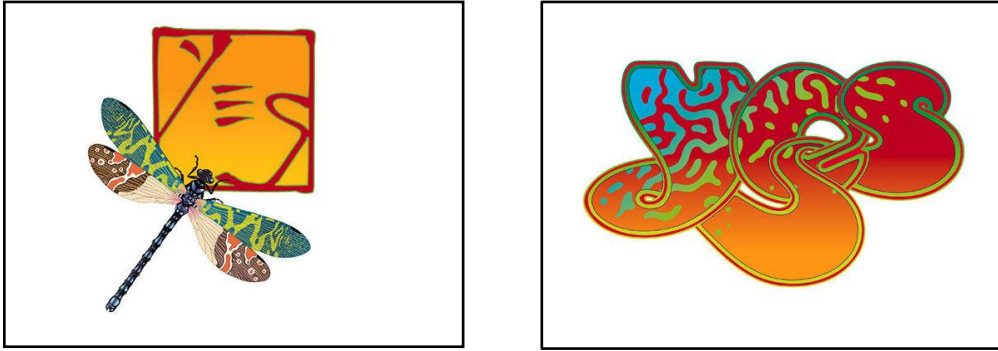
1944 doğumlu olan İngiliz tasarımcı, mimar, ilüstratör, Roger Dean, 60'ların sonlarında yapmaya başladığı albüm kapaklarıyla tanındı. Özellikle psikedelik rock grubu Yes'e yaptığı logolar, egzotik ve fantastik manzaralardan oluşan ünlü albüm kapakları, onu bu üslupta tercih edilen bir sanatçı yaptı. Yes'in gitaristi Steve Howe ise Roger'ın tasarımları hakkında *"müziğimizle Roger'ın tasarımları arasında çok sıkı bağ var"*¹³⁹ diyecekti.

¹³⁹ Roger Dean and Martin Dean, **Magnetic Storm**, Paperback, London, April 1993, s. 7

Şekil 85 – Roger Dean’ın karakteristik bio-organik yapılarının manzara illüstrasyonları

(Kaynak: <http://www.rogerdean.com/art/paintings.html> erişim: 06.04.2010)

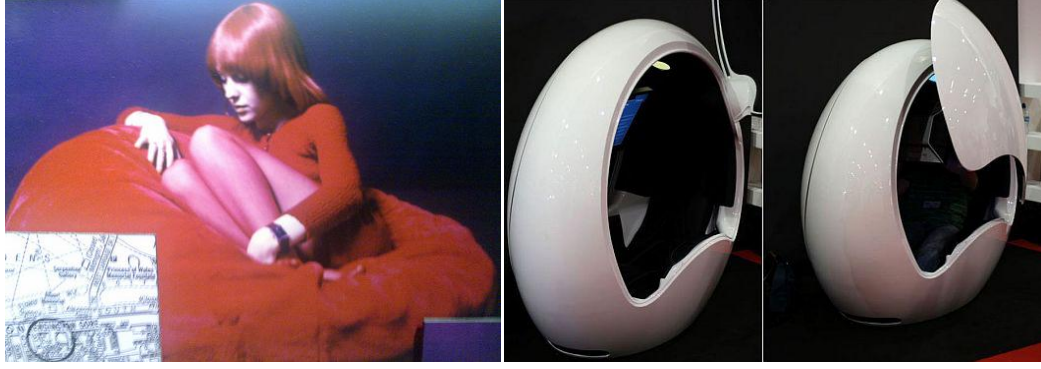

Şekil 86 – Roger Dean’ın Yes’e yaptığı logo tasarımları

(Kaynak: <http://www.rogerdean.com/art/logos> erişim: 06.04.2010)

Tasarımlarında, var olanı yeniden ele almakla, olmayan bir şey yaratma arasındaki ilişkiye yönelen Roger’ın en önemli buluşlarından birisi “sea urchin chair” (denizkestanesi sandalyesi) tasarımıdır. Küresel yapıda bu köpükten sandalye, farklı açılarda oturuş pozisyonlarına olanak tanıyordu. Bu tasarımından sonra Stanley Kubrick’in “*A Clockwork Orange*” filmi için “retreat pod” (sığınak bezelyesi)’u yaptı. Roger Dean’ın sinema sektörüyle ilişkisi bununla sınırlı değildir. James Cameron’un 2010 yapımı filmi Avatar için hazırlanan çevre tasarımlarının, Roger Dean’ın bio-organik tasarımlarından esinlendiği – hatta birebir kopyalandığı – spekülasyonları yapılmıştır.¹⁴⁰

¹⁴⁰ <http://www.rogerdean.com/biography.html> erişim: 06.04.2010

a.

b.

Şekil 87 – a. İlk deniz keşanesi sandalyesi tasarımı, b. A Clockwork Orange için tasarladığı “sığınak bezelyesi”

(Kaynak: <http://www.rogerdean.com/art/designs> erişim: 06.05.2010)

a.

b.

Şekil 88 - Roger Dean'in diğer deniz keşanesi sandalyesi tasarımları

(Kaynak: <http://www.rogerdean.com/art/designs> erişim: 06.05.2010)

Roger Dean, yaratmış olduğu fantastik, non-euclidean (öklit geometrisinin tersine dayanan) geometrik biçimlerde, bio-organik teknolojiye sahip, hayvanlar veya bitkiler gibi büyüyen yapıların bulunduğu bir dünyayı tasvir ettiği albüm kapaklarından daha ileri gidip, kardeşi Martin Dean'le beraber önce set tasarımları daha sonra da mimari ve endüstriyel tasarımlara yönelmiştir. Ancak Yes'in konser setlerinde sahneye getirdiği bu hayal ürünü bina ve yapılar, mimari tasarımlarında sadece prototip olarak kalmıştır. Fiberglastan ve şişme yapılardan oluşturulan bu modüler yapıları sergi ve fuarlarda teşhir etmiştir.

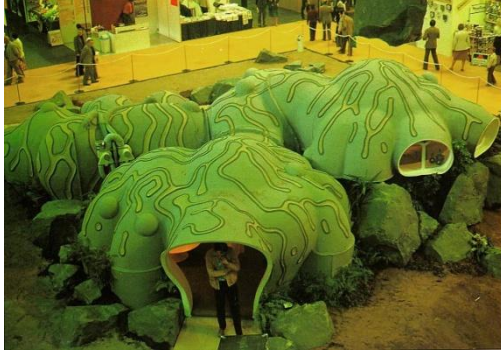
a.

b.

Şekil 89 – a. 1976 Yes konseri, b. 2008 Yes konseri

(Kaynak: <http://www.rogerdean.com/art/architecture> erişim 06.05.2010)

c.

d.

Şekil 90 – Roger Dean mekan tasarımları, a. bio-organik mekan tasarımı dış görüntüsü, b. bio-organik mekan tasarımı iç görüntüsü

(Kaynak: <http://www.rogerdean.com/art/architecture> erişim 06.05.2010)

3. 6. MARK FISHER

1947 İngiltere doğumlu olan Mark Fisher, 1971’de Lonrda’daki Architectural Association School of Architecture’dan mezun oldu. 1984’te, mühendis Jonathan Park ile 1994’e kadar sürecek olan “*Fisher-Park Partnership*” adlı tasarım şirketini kurdu. Bu ortaklığın sona ermesinden sonra, kendisine ait “*Stufish*” tasarım ve mimari şirketiyle çalışmalarını sürdürmektedir.

Tasarımlarında Archigram* mimari grubundan ilham aldığını söyleyen Mark Fisher amacının, geçici yüksek performanslı, yaşayan mimari çevreler yaratmak olduğunu söyler. Tasarımları için “*Yapılarım, sadece kullanıldıkları zaman var olurlar*”¹⁴¹ diyen Fisher, diğer tasarımcılardan farkının, farklı disiplinleri bir arada kullanarak tasarımlarını üç boyuta taşıması olduğunu belirtir. Fisher, projeyi sadece konsept eskiz boyutunda ele almaz; konstrüksiyonları bilgisayarlı eskizlere ve teknik çizimlere dönüştürür; bu süreçte mühendislikten de yararlanır.¹⁴²

a.

b.

Şekil 91 – Mark Fisher , a., b. Van Halen turnesi için tasarladığı Summer Tour 2004'ün set'in 3 boyutlu bilgisayar tasarımı

(Kaynak: http://www.stufish.com/images/project_images/441_Van_Halen erişim: 05.05.2010)

* İngiltere'de 1960'larda kurulan, teknolojiye ilham alarak kavramsal boyutta projeler yaratan modüler, geçici, yapılar tasarlayan, avant-garde bir mimari grup.

¹⁴¹ Lyall, **a.g.e.**, s.8

¹⁴² **y.a.g.e.**, s.8

Tasarım yelpazesindeki materyaller, alüminyum, çelik, scrim, (görüntü yansıtılan kumaş perde) projeksiyon, ve çeşitli kumaşlardır. Sahne tabanı ise genellikle çelik konstrüksiyondur. Çalışma alanlarının boş araziler, stadyumlar ve kapalı arenalar olduğunu belirten Fisher, setlerinde piroteknikler, video duvarları, projektörler, vinçler ve asansörlerden de faydalanır.

1977’de Pink Floyd’un Animals turnesiyle başlayan konser tasarımı kariyeri, 1980 ‘de yine Pink Floyd’un The Wall turnesiyle devam eder. 1990 Berlin’deki Potsdamerplatz’da Roger Waters’la tekrar yaptığı The Wall, kariyerinin zirve noktası olmuştur. Mark Fisher’ın çalıştığı diğer isimler arasında The Rolling Stones, U2, AC/DC, Genesis, George Michael, Tina Turner, Cher, Janet Jackson, Pink, Robbie Williams, Shania Twain, Simple Red, Jean Michel Jarre, Whitney Houston, Muse gibi birçok ünlü sanatçı ve grup bulunur. Cirque du Soleil, İngiltere’nin en büyük müzik ödülleri olan Brit Awards, Live Earth, MTV müzik ve sinema ödülleri, VH1 müzik ödülleri gibi birçok festival ve prodüksiyonun da baş mimarıdır.

3. 7. WILLIE WILLIAMS

1959 İngiltere doğumlu olan set ve ışık tasarımcısı Willie Williams, rock grubu U2’ya yaptığı tasarımlarla alanında en önemli sanatçılardan biri olarak tanınır. Işık ve görsel medya ile enstalasyon ve performans sahası yaratmaya çalıştığını söyleyen sanatçı, birçok sanat galerisinde sergi açmıştır. Tiyatro ve müzikaller için de ışık ve sahne tasarımı çalışmaları yapan Williams, amacının yüksek teknoloji ile demode teknolojiyi birleştirmek olduğunu belirtir.¹⁴³

a.

b.

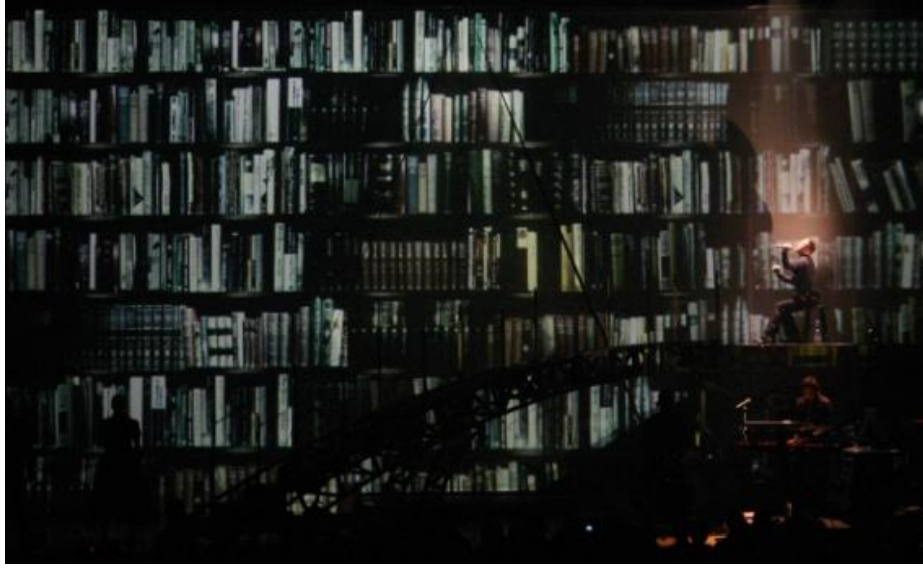
Şekil 92 – Willie Williams’ın enstalasyon çalışmaları

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/Installations2.html> erişim: 07.05.2010)

¹⁴³ <http://www.willieworld.com/Info2.html> erişim: 07.05.2010

Williams, Mark Fisher'la ortak çalıştığı, U2'nun PopMart, 360, Zoo Tv turneleri dışında, grubun tüm turne tasarımlarını gerçekleştirmiştir.

Willie Williams'ın çalıştığı isimlerin arasında, The Rolling Stones, R.E.M., David Bowie, Bryan Adams, Lady Gaga, George Michael, Darren Hayes ve Savage Garden, Black Rebel Motorcycle Club gibi ünlü sanatçı ve gruplar vardır. Bunun yanısıra, 1998 Yaz Atlanta Olimpiyatları'nın da ışık tasarımını yapmıştır.

a.

b.

Şekil 93 – Willie Williams – Daren Hayes, The Time Machine Tour, 2007 set tasarımı

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/timemachine.html> erişim: 07.05.2010)

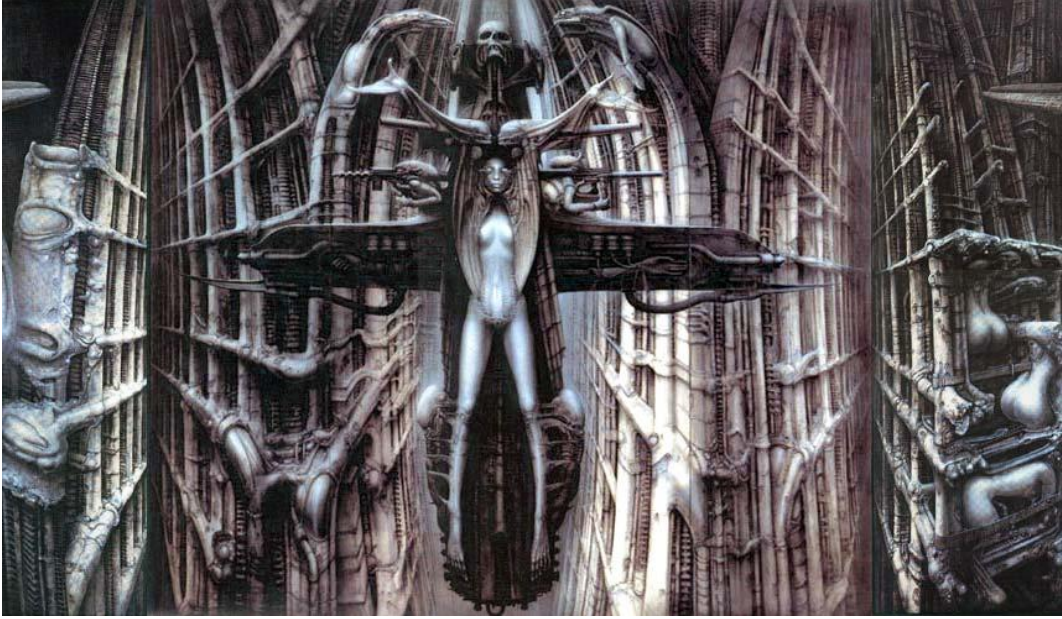
Şekil 94- Willie Williams, George Michael, '25 Live' World Tour, 2006 – 08 set tasarımı

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/GM.mainpage.html> erişim: 07.05.2010)

3. 8. H.R. GIGER

1940 doğumlu İsviçreli bir sürrealist ressam, heykeltıraş ve set tasarımcısı olan Hans Rudolf Giger, çoğunlukla airbrush'la yaptığı sürrealist, tek renkli, kabus tasviri illüstrasyonlarıyla tanınır.

Onu diğer sanatçılardan ayıran en büyük özelliği, makinelerin soğuk yapısıyla insan vücudunu birleştirmesi ve “cyborg” denen makinelerle birlikte biomekanik denen üslubu yaratmış olmasıdır. Bu yönünü sergilediği ve görsel tasarımını yaptığı *Alien* filmiyle de 1980'de görsel efekt dalında Oscar'ın sahibi olmuştur.

Şekil 95 – H.R. Giger'in bio-mekanik illüstrasyonlarından bir örnek

(Kaynak: Hans R., Giger, [www HRGiger com](http://www.HRGiger.com), Taschen, Köln, 1997, s.117)

H.R. Giger'in müzik endüstrisiyle ilişkisi daha çok albüm kapağı tasarımı yoluyla olsa da, Korn'un solisti Jonathan Davis'in mikrofon sehpasını tasarlamıştır. Kendi üslubunda tasarladığı bu erotik, bio-mekanik ve hareket edebilen mikrofon sehпасı grubun ve solistin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

a.

b.

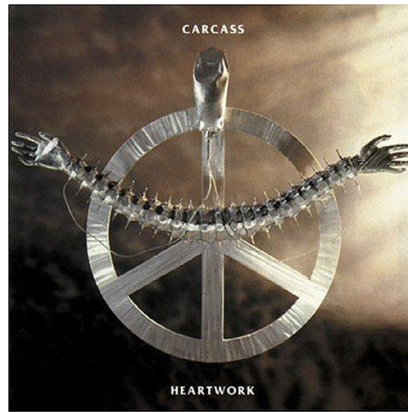
Şekil 96 – H.R. Giger'in Korn'un solisti Jonathan Davis için tasarladığı bio-mekanik mikrofon sehпасı

(Kaynak: <http://www.hrgiger.com/music/korn.htm> erişim: 08.05.2010)

Bunun dışında Ibanez isimli bir gitar firmasının daha çok rock ve metal gruplarına yönelik, kendi adına imzalı gitar modelleri serisinin tasarımlarını yapmış, Dead Kennedys, Celtic Frost, Carcass, Atrocity, Emerson, Lake and Palmer gibi birçok grubun da albüm tasarımlarını ve görsel konseptlerini yaratmıştır; yaratılan tasarım ve konsept yalnızca albüm kapaklarıyla sınırlı kalmamış, gruplar bu görselliği sahne tasarımlarında da kullanmışlardır.

a.

b.

Şekil 97 –a. Ibanez gitar standı, b. Carcass - Heartwork albüm kapağı

(Kaynak: <http://www.hrgiger.com/music> erişim: 07.05.2010)

3. 9. GERT HOF

1951'de Doğu Almanya'da doğan Gert Hof, sahne, ışık ve piroteknik tasarımcısı ve heykeltıraştır. Kariyerine Berlin'de Volksbühne Berlin' de başlayan Hof, daha sonra Münih, Zürih ve Stuttgart da çeşitli tiyatro oyunları sahne koydu.¹⁴⁴

Rock konserleriyle olan ilişkisi 1998'den beri çalıştığı Rammstein ile başlamıştır. Apocalyptic-fiction'a öykünen, fütüristik, endüstriyel tabanlı tasarımlarıyla MTV Avrupa 1998 "En iyi Canlı performans Sanat Yönetmeni" ödülüne, Rammstein'la beraber de 1999 "En iyi Metal Performans" Grammy adaylığına layık görülmüştür.¹⁴⁵

Şekil 98 – Rammstein, 2005 konseri, Frankfurt,

(Kaynak: http://www.gert-hof.de/Gert_Hof.html erişim: 19.05.2010)

Çok geniş bir yelpazede ürünler veren Gert Hof'un Rammstein dışında çalıştığı grup ve sanatçıları, Anouk, Motörhead, Scorpions, Einstürzende Neubauten, Roger Waters, Nick Cave, Bruce Springsteen, Mikis Theodorakis, Zülfü

¹⁴⁴ http://www.gert-hof.de/Gert_Hof.html erişim: 15.05.2010

¹⁴⁵ http://www.gert-hof.de/Gert_Hof.html erişim: 15.05.2010

Livaneli, Ruslana olarak sayabiliriz. Konser set ve ışık tasarımları dışında Gert Hof, Düsseldorf'da UNICEF'in 60. Yıldönümü kutlamaları, Türkiye'de ANZAC günleri 90.yıldönümü, eş zamanlı olarak Atina ve Berlin'de Milenyum kutlamaları, 2008'de Dortmund'daki LoveParade gibi onlarca organizasyon ve prodüksiyona multimedya ve ışık şovları hazırlamıştır.

a.

b.

Şekil 99 – Gert Hof, Milenyum kutlamaları 2000 a. Berlin – Siegessaule, b. Atina – Akropolis

(Kaynak: <http://www.gert-hof.de/Hintergrundbilder> erişim: 19.05.2010)

3. 10. JOHN BRODERICK

Colgate ve New York Üniversiteleri'nde sahne tasarımı, müzik ve film eğitimi alan John Broderick, farklı disiplinleri sezgisel yeteneği ve uzmanlığıyla bir araya getirerek, günümüzün farklı ve fonksiyonel tasarımlarını üretmeyi amaçladığını söyler.¹⁴⁶

Amerikalı bir ışıklandırma ve prodüksiyon tasarımcısı olan John Broderick, yaratıcı ve yenilikçi üslubuyla tanınır. Televizyon, video, küçük ve büyük konser tasarımları, sahne performansları, spor ve moda'yı kapsayan geniş kapsamlı bir çalışma alanı vardır. Metallica, Aerosmith, Smashing Pumpkins, AC/DC, Ozzy Osbourne, Courtney Love gibi rock gruplarının yanında Madonna, Shania Twain, Annie Lennox gibi pop yıldızlarının da set ve ışık tasarımlarını yapmıştır.

¹⁴⁶ <http://www.johnbroderick.com/profile.html> erişim: 17.05.2010

Şekil 100 – John Broderick, Metallica “Death Magnetic” 2009 set tasarımı

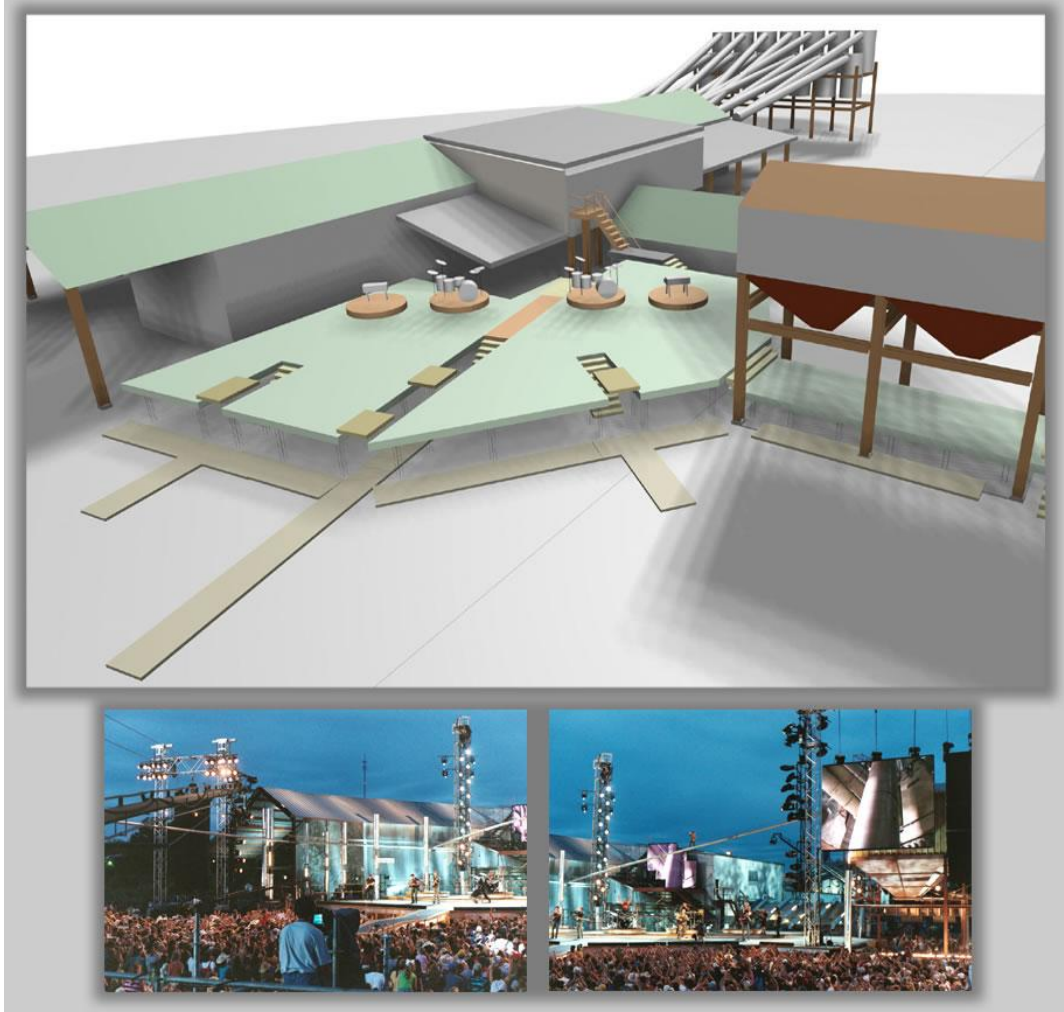
(Kaynak: <http://livedesignonline.com/concerts/0402-metallica-production-lighting-design/> erişim: 17.05.2010)

Tasarımlarında simetrik görseller kullanmaktan kaçınan John Broderick, bu konudaki bakış açısını şöyle açıklar:

“Her şeye rağmen simetriden nefret ederim; bazı şeyleri olması gerektiği gibi yapmaktan nefret ederim, çünkü herhangi bir şey gibi gözükürler. Bütün kuralları öğrenmelisiniz ki, daha sonra kuralları bozabilirsiniz. Eğer kuralların dışında bir şeyler yapmaya başlamazsanız, asla iyi bir şey elde edemezsiniz.

Tabi ki bazı şovlar simetriyi gerektirir. Eğer ses sistemi, sahne seti, grup, hepsi simetrik ve yalnızca ışıklar asimetricse, zorlama yapılan bu simetri çok yapmacık görünebilir. Fakat ışığı kesinlikle koymaman gereken bir yer varsa, ışığı oraya koymalısın. Işığı bir halatla sarkıt, olmazsa sorun değil, truss'a bağla. Denemeden önce daha önceden var olamayan bir fikri geliştirmemezlik etme. Nasıl çalışması gerektiğini düşünme. Önce dene, olup olmadığını daha sonra görürüz, çünkü bu bilmenin tek yoludur. Ayrıca her zaman “güzel hata” vardır. Şovda korkunç hatalar yaparsın ve güzel olur; ve onu yapmaya devam edersin.

Yaptıklarımı sıklıkla değiştirmeye çalışmamın ve devamlı doğaçlama yapmamın nedeni de budur.”¹⁴⁷

Şekil 101 – Joe Broderick Kid Rock, 2007 asimetrik tasarım çalışması

(Kaynak: <http://www.johnbroderick.com/im/2/jh51a.html> erişim: 17.05.2010)

Klasik müziğe olan ilgisini dile getiren John Broderick, Metallica'nın tüm albüm turne setleri dışında, Berlin ve San Fransisco Senfoni orkestralarıyla beraber olan konserlerini de tasarlamıştır.

¹⁴⁷ www.johnbroderick.com/press/performance16.html erişim:17.05.2010

Şekil 102 – Joe Broderick, Metallica – San Fransisco Senfoni Orkestrası konser seti tasarımı, 2007

(Kaynak: <http://www.johnbroderick.com/im/2/jh55.html> erişim: 17.05.2010)

Madonna'nın Japon kültüründen ilham alarak tasarladığı sahnesinde, toprak, hava, su ve ateş elementlerini bir araya getirdiğini ve üç ruhani renk olarak, beyaz, kırmızı ve siyahı kullandığını ifade etmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁸ <http://www.johnbroderick.com/profile.html> erişim: 17.05.2010

a.

b.

Şekil 103 – John Broderick, Madonna, 2005 konser tasarımı a. set maketi, konser öncesi hazırlık, b.Konser sırasında set görünümü

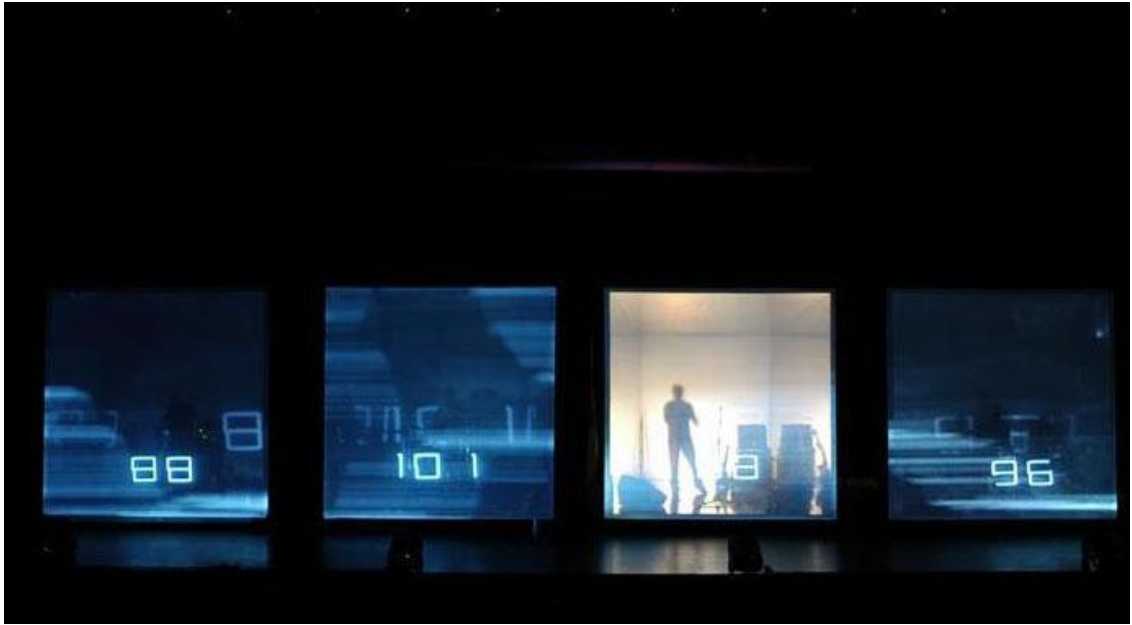
(Kaynak: <http://www.johnbroderick.com/im/2/jh51.html> erişim: 04.06.2010)

3. 11. ES DEVLIN

1971 İngiltere’de doğan Es Devlin, operadan baleye, tiyatrodan konsere geniş bir alanda çalışan sahne ve kostüm tasarımcısıdır. Sahne tasarımı eğitiminin yanında müzik, güzel sanatlar ve İngiliz Edebiyatı eğitimleri de almıştır.

Avrupa ve Amerika’da birçok opera ve tiyatro tasarımına imza atan Es Devlin, 2003 yılında ilk konser tasarımını bir post-punk grubu olan Wire’a yapmıştır. Grubun “*Flag: Burning*” isimli turnesinin tasarımında, sahnede grup üyelerini bezle örtülü kutular içine sokarak, onları birbirinden ayırmış ve her üyenin yüzünü ve kalp atışlarını projeksiyonla bez yüzeylere yansıtmıştır.¹⁴⁹

¹⁴⁹ <http://www.esdevlin.com/> erişim: 25.05.2010

a.

b.

c.

Şekil 104 – Es Devlin, a.,b.,c., Wire Flag: Burning Turnesi, 2003

(Kaynak: <http://www.esdevlin.com/> erişim: 11.06.2010)

Lady Gaga, Kanye West, Muse, Take That, Mika gibi sanatçılarla da çalışan Es Devlin'in bir diğer dikkat çeken tasarımı da Pet Shop Boys'a yaptığı, origamiden esinlendiği "Kinetic Cube" tasarımıdır.¹⁵⁰

¹⁵⁰ <http://www.esdevlin.com/> erişim:25.05.2010

a.

b.

c.

d.

Şekil 105 - , Es Devlin, Pet Shop Boys - Pandemonium Tour 2009 a. Konser'den bir görüntü, b. Konser afişi, c. Albüm kapağı, d. Konserden bir görüntü

(Kaynak: <http://www.esdevlin.com/> erişim: 11.06.2010)

3. 12. VINCE FOSTER

Amerikalı bir ışık, set ve video tasarımcısı olan Vince Foster üslubunu “*En yüksek görsel standartlarda, teknik uzmanlıkla, ışıklamanın ve malzemenin tüm çeşitliliğini içeren bir bütün içinde, farklılık yaratan tasarımlar oluşturmak*”¹⁵¹ olarak açıklar. Daha çok LED tabanlı çalışmaları tercih eden Foster, R.E.M., Blur, Kasabian, Arctic Monkeys gibi daha alternatif rock gruplarının yanında, Sugababes, Massive Attack, Kylie Minogue, Michael Jackson, Janet Jackson, George Michael, Dido, Jamiroquai popüler isimlerle de çalışmıştır.

¹⁵¹ <http://www.lightdesign.co.uk/home.php> erişim: 24.05.2010

a.

b.

c.

Şekil 106 – Vince Foster konser tasarımları, a. R.E.M. 2003 konseri, b. Massive Attack 2004 konseri, c.Blur 2009 konseri

(Kaynak: http://www.lightdesign.co.uk/gallery.php?cv_id=109 erişim: 24.06.2010)

SONUÇ

Görsellik, grupların tanınırlığının sağlanmasını ve popülaritesinin arttırılmasını, aynı zamanda hayranları tarafından benimsenmesini sağlarken, müzikal çizgilerinin ve imajlarının belirlenmesinde de önemli rol oynar. Bir grubun belirli bir görselliği seçmesi ve yansıtması, grubun müzikal ve ideolojik tutumunun kolayca anlaşılmasını sağlayacak kodlamalara olanak verir.

Gruplar öncelikle kendi müzikal deneyimlerinden yola çıkarak, kendilerini ifade ettiler. Hem kendilerini ifade etmede hem de hayranlarına ulaşmada ve yaptıkları müziği ulaştırmada bulabildikleri araçları devreye sokmaktan da geri kalmadılar - ki görsellik bu araçların başında gelir. Ve zamanla müzik ve görsel sanatlar arasında oluşmaya başlayan bu ilişki, yeni bir ifade biçiminin ayrılmaz iki parçası haline geldi. Bu bütünün, ticari alanda da başarı getirdiğinin görülmesi üzerine, ticari beklentileri giderek arttı; böylece sanatsal kaygılarla ticari kaygılar iç içe geçti.

Müziğin, özellikle de müzik performansının görsel sanatlarla desteklenmesi sürecinde, başlangıçta tiyatro ve sahne tasarımında geliştirilmiş olan teknik ve estetik öğeler kullanıldı. Başlangıçtaki bu yaklaşımlar, canlı performanslarda müziğin sanatsal ve ticari gelişiminin lokomotif rolünü üstlenmiş; aynı zamanda rock setlerde sahne tasarımının önemini fark edilmesini sağlamıştır. Böylece görsellik, müzik sektörünün büyüüp gelişmesinde etkin bir rol oynamıştır. Ancak müzik de benzer şekilde sahne tasarımı yaklaşımlarının değişmesinde ve farklı boyutlara taşınmasında etkili olmuş; sahne tasarımı da müzikle birlikte gelişen ve büyüyen bir disiplin haline almıştır.

Müzik ve sahne tasarımı arasındaki bu karşılıklı etkileşim ve iç içelik, rock konserleri için yapılan sahne tasarımları için, disiplinler arası bir çalışmaya alanı yaratmış; böylece sahne tasarımında zamanla, yeni ve farklı anlayışların gelişmesi sağlanmıştır. Sonuçta sahne tasarımı, rock setle beraber müzik sektörü içinde kendi özel uzmanlık alanını oluşturmuştur. Bu yeni uzmanlık alanı, mimari, temel

ışıklandırma, makyaj, kostüm ve projeksiyon gibi geleneksel sahne tasarımı öğelerinin yanı sıra; gelişmiş piroteknik, LED ekran ve lazer teknolojileri, geleneksel ve dijital likit ışıklandırmaları, robot ışık ve gök tarayıcıları, bilgisayar destekli üç boyutlu mimari tasarımları kullanmış, albüm kapağı, logo tasarımları ve illüstrasyonları ile grafik tasarımındaki ve ortaya çıkan yeni moda akımlarıyla moda tasarımındaki yeni yaklaşımları da benimsemiş; disiplinlerarası bir alana dönüşmüştür.

Bu nedenle bir sahne tasarımcısının, çok yönlü düşünüp farklı disiplinlere hakim olabilmesi, yeni teknolojileri takip edip basma kalıp bir anlayıştan sıyrılabilmesi, yeni deneyimlere açık olabilmesi ve yeni arayışlara yönelebilmesi, yaratı sürecinde tasarımcının farklı bakış açıları kazanmasını sağlayacak; bu yönelim hem sahne tasarımının, hem de sanatçının gelişiminde önemli bir dayanak noktası oluşturacaktır. Sahne tasarımının bu bağlamda yeniden ele alınması, sahne tasarımının sahip olduğu önemin farklı disiplinler içinde fark edilmesine olanak tanıyacak; tasarımcının yeni ve farklı boyutlarda ürün vermesine ve bu deneyimlerini geleneksel tiyatronun gelişiminde de kullanabilmesine katkıda bulunacaktır.

Bu çalışmada ele alınan tüm konular ve verilen tüm bilgiler, müziğin görselleşme aşamalarında ve özellikle de rock set alanında çalışma yapmak isteyen herkesin kullanabileceği bilgilerdir. Bu bilgilere sahip her sahne tasarımcısı, rock set'in geçirdiği tarihsel süreçleri, zamanla ortaya çıkan ve rock setleri doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen farklı sanatsal eğilimleri, rock setin 45 yıllık tarihi boyunca durmaksızın gelişen teknolojik olanak ve avantajları derli toplu bir çalışmada görebilecek ve bunları harmanlayıp kendi yaratı sürecinde bu bilgilerden faydalanabilecektir.

Üzücüdür ki, böyle büyük bir sektörde çalışan ve kalifiye olmayan insanlar, konser setinin hak ettiği önemi görmesinde büyük bir engel teşkil ederler. Yapılması gereken şeylerden birisi de sahne tasarımcısının bakış açısını genişleterek, sadece tiyatro alanında sınırlı kalmayıp, bu konudaki yetisini konser ve şov organizasyonlarında da göstermesidir. Tasarımcı sahip olduğu sınırsız olanakları

fark edip, konsantrasyonunu bu konular üzerinde yoğunlaştırarak, bu alanda malesef ülkemizde yeterli olmayan uzman personel açığının kapatılmalıdır.

Sonuç olarak; rock gibi bir alanda, açık fikirli ve yenilikçi bir müzik grubu ile müziği , özgün ve etkileyici bir set tasarımı ile bir araya gelince, pek çok açıdan tatmin edici bir sanat eseri ortaya çıkar. Bu noktada konser setleri için vazgeçilmez olan şey de, teknoloji ve onu özgün bir biçimde kullanabilecek olan yenilikçi sahne tasarımcılarıdır.

KAYNAKÇA

Yabancı Kaynaklar

Flanagan, Bill, **U2 at the End of the World**, Delta, New York: 1996

Fraser, Neil, **Lighting And Sound**, Phaidon, New York, 2004

Giger, Hans R., **www HRGiger com**, Taschen, Köln, 1997

Gillette, J. Michael, **Designing With Light: An Introduction to Stage Lighting, Fourth Edition**, McGraw Hill, New York, 2003

Hoggett, Chris, **Stage Crafts**, A & C Black Ltd., London, 1984

Izenour, George C., **Theater Technology**, McGraw-Hill Book Company, New York, 1988

Keller, Max, **Light Fantastic-The Art and Design**, Prestel, New York, 1999

Lylall, Sutherland, **Rock Sets**, Thames and Hudson, London, 1992

McCormick, Neil, U2, **U2 by U2**, HarperCollins. London, 2006

Vlessing, Etan, **Cirque du Soleil's 'Delirium**, Amusement Business, 2006

Wollman, Elizabeth L , **The Theater Will Rock**, The University of Michigan Press, Michigan USA, 2006

Yerli Kaynaklar

Dister, Alain, **Rock Çağı**, Çev: Renan Akman, İkinci basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007

O'Hara, Craig, **Punk Felsefesi**, Çev: Amy Spangler, Çitlenbik Yayınları, İstanbul, 2003

Young, Tricia Henry, **Punk**, Çev: Hira Doğrul, Dost Kitabevi, Ankara, 1999

Dergi ve Makaleler

Gross, Torsten, "Bang Your Head to This", **Popkomm**, sayı:47, Ekim 2008 38 s.

Roll, Punk Özel Sayısı, sayı:114, Ocak 2007, 71 s.

SANAÇ, Ekin, "Travis Louie", **Bant**, sayı:58, Mart/ Nisan 2010, 130 s.

Schneider, Michael, "Metal Battle", **030**, 24/2008, 66 s.

Wadleigh, Michael, "Das Hippie", **Intro**, sayı 166, Kasım 2008 130 s.

Film

Barfield, Sebastian (yönetmen), **Seven Ages of Rock**, BBC, Bristol, 2007

Crahan, Shaw (yönetmen), **Voliminal: Inside the Nine**, Roadrunner Records, 2006

Dunn, Sam, Scott McFayden ve Jessica Joy Wise (yönetmen), **Metal: A Headbanger's Journey**, CHUM Television, Kanada, 2005

Hamilton, Hamish (yönetmen), **Rammstein - Live aus Berlin**, Done and Dusted Productions, 1998

Letts, Don (yönetmen), **Punk: Attitude**, IFC, 2005

Longfellow, Matthew (yönetmen), **Classic Albums: Nevermind the Bullocks**, Isis Productions, 2001

Longfellow, Matthew (yönetmen), **Classic Albums: The Making of Dark Side of the Moon**, Isis Productions, 2003

Russel, Ken (yönetmen), **Tommy by The Who**, Hemdale Film, 1975

Winters, David (yönetmen), **Alice Cooper- Welcome to my Nightmare Concert Film**, 1975

Yayınlanmamış Tez, Rapor ve Bildiriler

GERGİN, Atay, "Gösteri Sanatları ve Sinema-Televizyonda Işıklama:Teknoloji Ve Tasarım Etkileşimi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2006

İnternet

<http://www.livedesignonline.com>

<http://www.rollingstone.com>

<http://www.lightdesign.co.uk>

<http://www.esdevlin.com>

<http://www.joebroderick.com>

<http://www.rogerdean.com>

<http://www.pyrotekfx.com>

<http://www.gert-hof.de>

<http://www.willieworld.com>

<http://www.wikipedia.org>

<http://www.progressiverock.com>

<http://www.kissfanshop.de>

<http://www.residents.com>

<http://www.kissonline.com>

<http://www.hrgiger.com>

<http://www.nytimes.com>

<http://www.allmovie.com>

<http://www.stageco.com/>

<http://www.reuters.com>

<http://www.prnewswire.co.uk>

<http://www.mtv.com>

<http://www.thedailystar.net>

<http://www.billboard.com>

<http://www.pyroguide.com>

<http://www.rogerwaters.org>

<http://www.pbase.com>

<http://www.bobtjeblues.com>

<http://www.nolifetilmetal.com>

<http://lordi.fi/>

<http://www.u2.com>

<http://www.psychedelicart.com>

<http://www.petergabriel.com>

<http://www.cygnus-x1.net>

<http://www.davidbowie.com>

<http://www.nydolls.org>

<http://www.markperry.freeuk.com>

<http://www.sexpistolsofficial.com/>

<http://www.soundstagedirect.com>

<http://www.80smusiclyrics.com>

<http://www.black-sabbath.com>

<http://www.metaltraveller.com>

<http://www.metalkingdom.net>

<http://www.flickr.com/>

<http://www.rammstein.nl/>

<http://www.marilynmansonimages.com>

<http://www.culturebully.com>

<http://www.creativebackstage.com>

<http://www.performing-musician.com>

<http://www.kozmiclazershow.com>

<http://www.ledextech.com>

<http://www.lightshow.cc>

<http://video.google.ca>

<http://www.lpilaser.com>

<http://www.prnewswire.co.uk>

<http://wildlupin.com>

<http://www.lesclaypool.com>

<http://badgerherald.com>

<http://www.pooterland.com>

<http://www.warhol.org>

<http://www.webcitation.org/5kjG6jJcy>

http://www.ehow.com/way_5194253_concert-lighting-techniques.html

<http://www.dreadcentral.com/news/36067/alice-cooper-give-broadway-nightmares>

<http://www.sickthingsuk.co.uk/people/p-joegannon.php>

EKLER

EK-1: The Rolling Stones

a.

b.

c.

d.

A Bigger Bang Tour, 2005, a., b. Konserden görüntüler, c. Sahne kurulumu
d. B-stage görüntüsü

(Kaynak:<http://www.stufish.com/the-rolling-stones/a-bigger-bang-outdoors/reality.html> erişim:
23.06.2010)

EK-2: U2

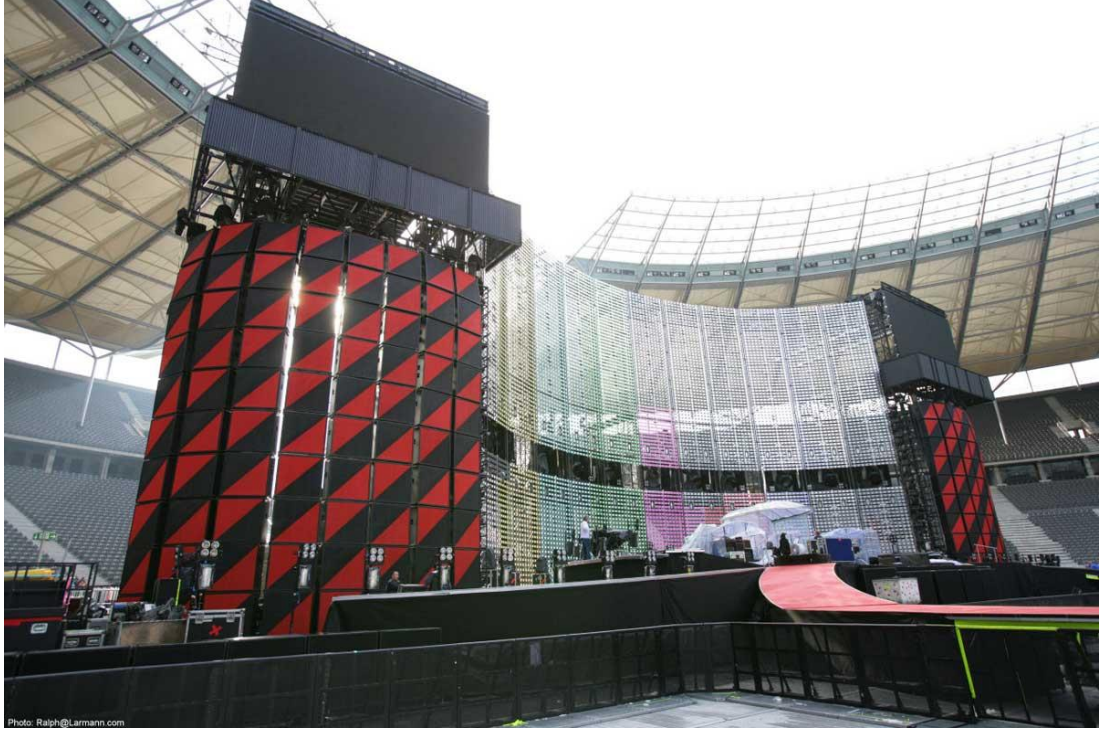

Los Angeles Havalimanı'ndaki "Theme Bulding"

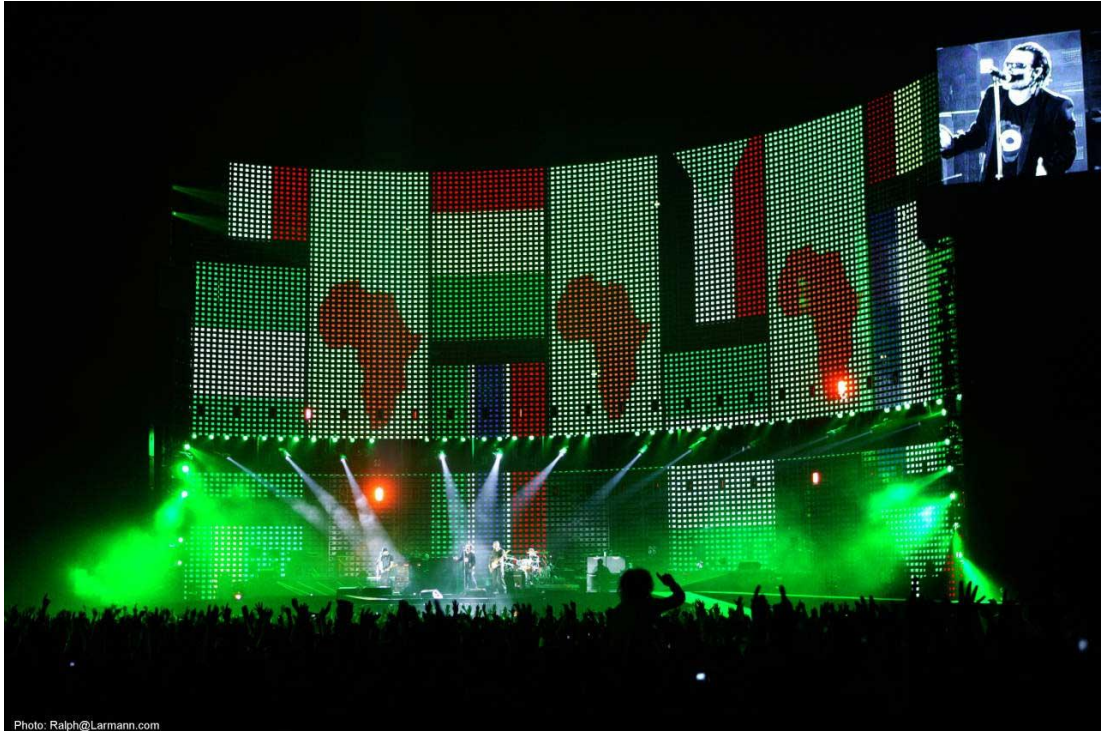

360 Tour, 2009

(Kaynak: <http://www.stufish.com/u2/360-/reality.html> erişim: 23.06.2010)

Vertigo Tour 2005 – 06 , Sahne kurulumu

Vertigo Tour 2005 – 06 , Konser görüntüsü

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/VertigoMainPage.html> erişim: 23.06.2010)

EK-3: Rammstein

Rammstein, Engel, 2005

Rammstein, Mutter, 2002

(Kaynak: <http://www.rammstein.nl/> erişim: 23.06.2010)

EK-4: KISS

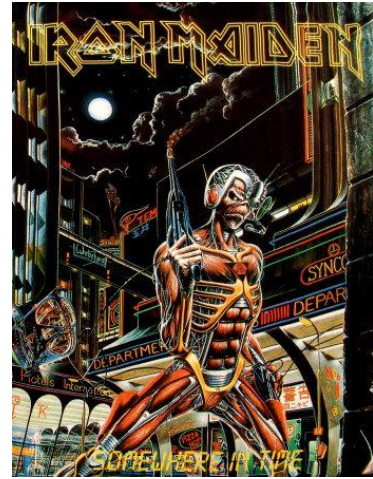
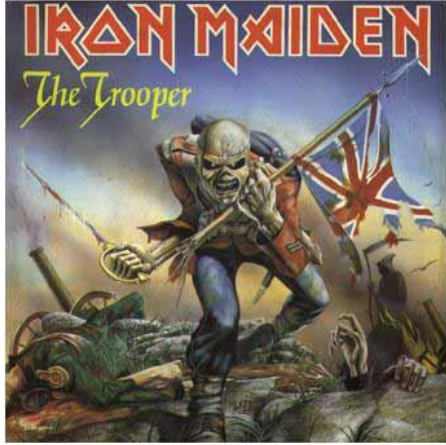
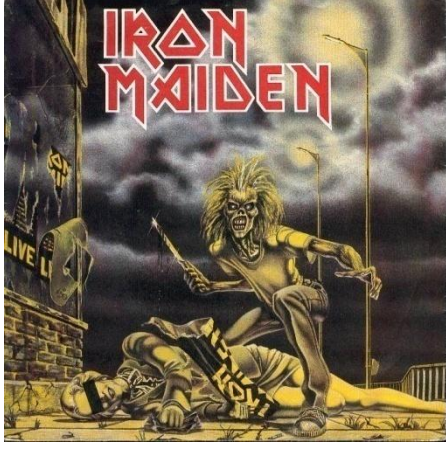
KISS, Alive III Tour, 2003

KISS, Alive Tour 1977

(Kaynak: <http://www.kissfanshop.de/> erişim: 23.06.2010)

EK-5: Iron Maiden

Iron Maiden albüm kapakları

(Kaynak: <http://www.ironmaiden.com/disc/> erişim: 23.06.2010)

EK-6: The Residents

Icky Flix Show Tour 2000-01

Cube-E Tour 1989-90

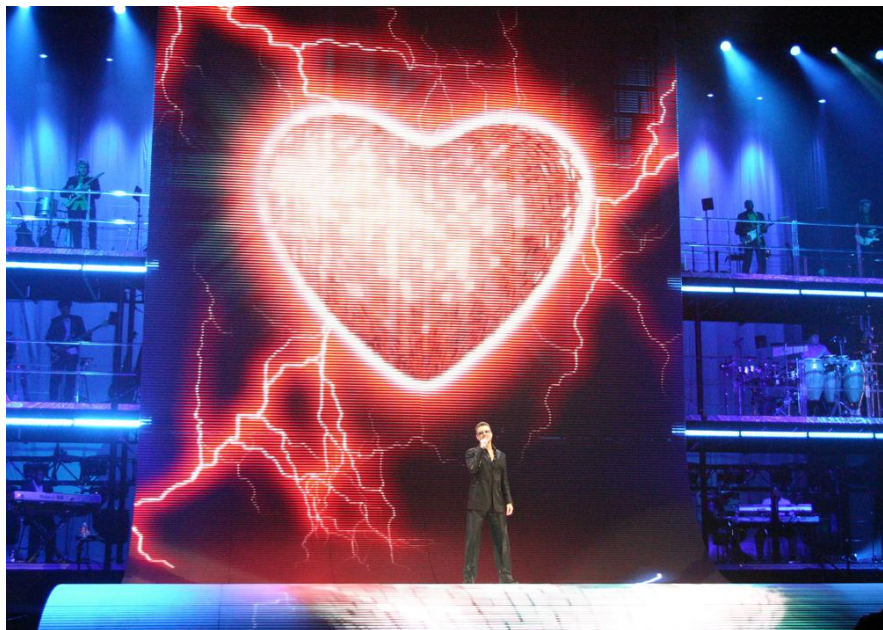
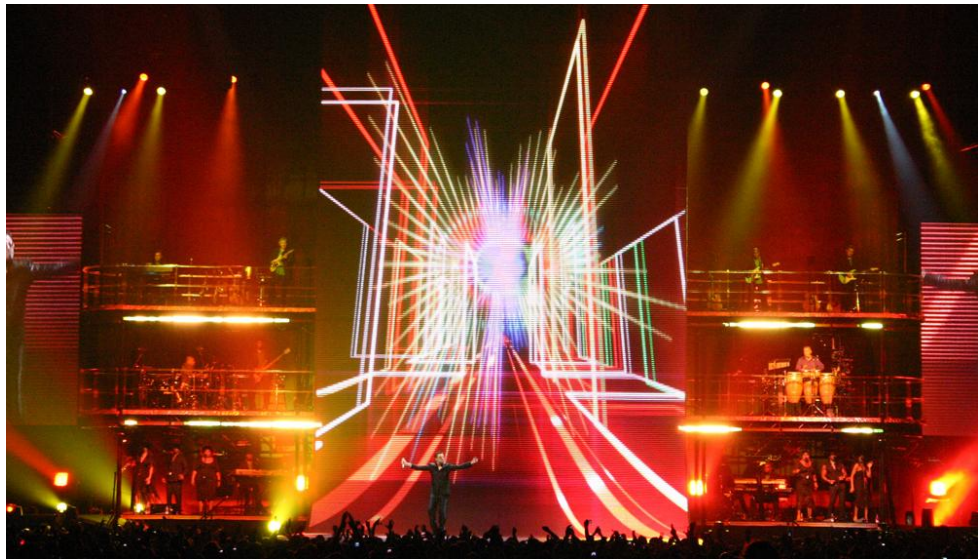
Eyeball Experience 1997

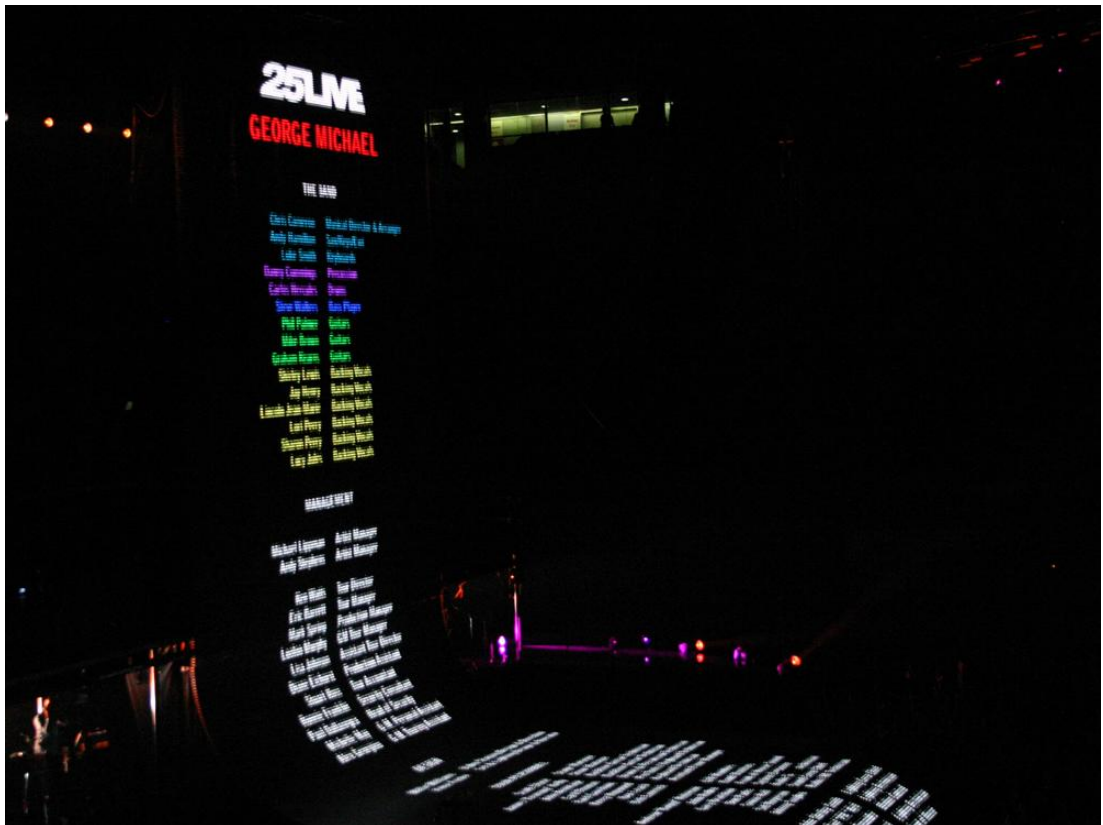

Kettles Of Fish On The Outskirts Of Town Tour 2002

(Kaynak: <http://residents.com/historical/> erişim: 23.06.2010)

EK-7: George Michael

George Michael, '25 Live' World Tour, 2006 - 08

(Kaynak: <http://www.willieworld.com/GM.mainpage.html> erişim: 23.06.2010)

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad: Fatih Nalbantoğlu

Dođum yeri ve yılı: Almanya – Műnih , 1978

Yabancı Dil: İngilizce, Almanca

Eğitim:

Lisans: 2005, Dokuz Eylül Üniversitesi, Gűzel Sanatlar Fakűltesi, Tiyatro bűlűmű /

Sahne Tasarımı Anasanat Dalı

Lise: 1997, İzmir Atatűrk Lisesi

İř tecrűbesi:

Mesleki Birlik/Dernek/Kuruluş Üyelikleri:

Alınan Burs ve Ödűller:

Yayınları: